

Foundation Course - (Paper-II)

Con. : 387-19.

AS-7032

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) From Section I, attempt any three question from Q. No. 1 to 5 and Q. No. 6 is compulsory.
- (2) From Section II, attempt any three question from Q. No. 7 to 11 and Q. No. 12 is compulsory.
- (3) Figures to right indicate full marks.

Section I

1. Explain the function of National Commission for Schedule Caste and Schedule Tribes. 12
2. Explain the meaning and scope of Ecology. 12
3. Explain the scientific development in classical age. 12
4. Explain in detail the Listening skill. 12
5. Explain the relationship of safe drinking water and health in detail. 12
6. Write short notes on any two :— 14
 - (a) Team building
 - (b) Science and blind belief
 - (c) Pollution
 - (d) Right to equality.

Section II

7. Explain in detail the Rights of Consumer. 12
8. Explain the structure of Ecology. 12
9. Explain in detail the uses of space technology. 12
10. What is Motivation ? Explain theory of Motivation of Maslow. 12
11. Explain the features of Adivasi Society. 12
12. Write short notes on any two :— 14
 - (a) Public Writ Petition
 - (b) Problem of Waste
 - (c) Cyber Crime
 - (d) Time Management.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ५ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ६ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ७ ते ११ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १२ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. अनुसूचित जाती-जमातीच्या आयोगाची कार्ये स्पष्ट करा.	१२
२. परिस्थितिकी शाखाचा अर्थ आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.	१२
३. अभिजात युगातील वैज्ञानिक विकास स्पष्ट करा.	१२
४. श्रवण कौशल्य सविस्तर स्पष्ट करा.	१२
५. सुरक्षित पिण्याचे पाणी व आरोग्य यांचा संबंध सविस्तर स्पष्ट करा.	१२
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :-	१४
(अ) संघबांधणी	(क) प्रदूषण
(ब) विज्ञान व अंधश्रद्धा	(ड) समतेचा अधिकार

विभाग २

७. ग्राहकांच्या हक्कांची सविस्तर चर्चा करा.	१२
८. परिसंस्थेची संरचना स्पष्ट करा.	१२
९. अवकाश तंत्रज्ञानाचे उपयोग सविस्तर स्पष्ट करा.	१२
१०. प्रेरणा म्हणजे काय ? प्रेरणेचा सिध्दांत स्पष्ट करा.	१२
११. आदिवासी समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.	१२
१२. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :-	१४
(अ) जनहित याचिका	(क) सायबर गुन्हे
(ब) कचरा समस्या	(ड) वेळेचे व्यवस्थापन

S.Y.B.A
Journalism

DEC
2019

Con. : 390-19.

AS-7208

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Attempt all question.
(2) All questions carry equal marks.

1. (a) Define Journalism. Discuss in detail the scope and nature of Journalism.

OR

(b) Discuss the role of Newspapers in India's freedom struggle.

2. (a) What is the organizational structure of Newspaper ? Describe the functions of various newspaper departments.

OR

(b) What is letters to the Editor ? Write a letter to the editor regarding the recent 'Surgical Strike' by Indian Air Force.

3. (a) Explain the characteristics of a good reporter.

OR

(b) What is the Press Council of India ? Is it really a controlling body to the press ? Justify your answer.

4. (a) Define feature story. Write a feature story on "Drought affected situation in Maharashtra.

OR

(b) Describe the creative and managerial functions of chief Sub-Editor.

5. Write short notes on any Two of the following:

- (i) Principles of Journalism
- (ii) Code of conduct for Journalists
- (iii) Film Reviews
- (iv) Supplements of the Newspapers
- (v) Caption.

[TURN OVER

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सुचना: (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१ (अ) पत्रकारिता म्हणजे काय हे सांगून त्याचे स्वरूप व व्याप्ती चर्चा करा.

किंवा

(ब) भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीतील वृत्तपत्राची भूमिका चर्चा करा.

प्र.२ (अ) वृत्तपत्रांचे संघटन म्हणजे काय ? वृत्तपत्रांच्या विविध विभागांची कार्ये स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) 'संपादकास पत्रे' म्हणजे काय ? अलीकडेच 'भारतीय वायुसेने ने केलेल्या 'सर्जिकल स्ट्राईक' च्या संदर्भात संपादकास पत्र लिहा.

प्र.३ (अ) चांगल्या वार्ताहराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) भारतीय पत्र परिषद म्हणजे काय ? वृत्तपत्रांना नियंत्रित करणारी ही खरी-खुरी परिषद होय काय ? आपल्या उत्तराचा निवाडा करा.

प्र.४ (अ) रूपक लिखाण म्हणजे काय ? 'महाराष्ट्रातील दुष्काळग्रस्त परिस्थिती' या विषयावर एक रूपक लिखाण करा.

किंवा

(ब) मुख्य उपसंपादकाचे सृजनशील आणि व्यवस्थापकीय अशी कोणती कर्तव्ये असतात ?

प्र.५ खालीलपैकी दोनवर टिपा लिहा :

(१) पत्रकारितेची मुलतत्त्वे

(२) पत्रकारांसाठी आचारसंहिता

(३) चित्रपट परीक्षणे

(४) वर्तमानपत्राच्या पुरवण्या

(५) कॅप्शन.

S.Y.B - A

Business

Communication

Dec
201

Con. : 389-19.

AS-7405

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

1. (a) Fill in the blanks :

- (i) The word 'Communication' is derived from the _____ language.
(Latin, Roman, Greek) 6
- (ii) _____ is very similar to giving advice.
(Interview, Counselling, Presentation)
- (iii) Feedback in communication process is also known as _____.
(Resprove, Speech, Medium)

(b) Correct the following sentence :

- (i) That was the reason why he come late. 6
- (ii) People who eat to much die early.
- (iii) He is slow to forgiven.

2. Write short note on any four of the following :

- (a) Decoding (b) Receiver (c) Agenda 20
- (d) Conference (e) Interview (f) Listening.

3. Discuss in detail psychological barriers to communication.

OR

Discuss in detail any two types of interviews. 10

4. Write a letter of application in response to the following advertisement:
"Wanted Sales Executive" Candidate should be a graduate, smart and result oriented. The candidate having knowledge of computer will be preferred. Write to Box No. 402, C/o Time of India, S.V. Road, Kalina, Mumbai - 400 035. (Give your biodata). 10

5. Write any four letters out of the following :

- (a) Draft an attractive Sales letter for 'Airo Fan'. 24
- (b) Draft RTI Queries for the following situation : 'Yours application for an educational loan is rejected'.
- (c) You have purchased an ABC Computer. It is not working. Draft redressal letter.
- (d) You have placed an order for 12 dozen watches by paying ₹ 15,000/-. The supplier assured to deliver your order within 3 days. You have not received after 7 days. Write a complaint letter.
- (e) You have received a complaint letter from your customer. He claims that ABC Washing machine is not working properly. He wants replacement for this. Draft a letter refusing his claim.
- (f) Draft and attractive sales letter for 'ABC Mobile'.

[TURN OVER

5

6. (a) Draft an individual report for 'The condition of Roads in Thane City'. 6
(b) Draft the Notice and Agenda for Tenth Board Meeting of a company. Also draft a 8
carefully worded resolutions for any two items on the Agenda. 10
7. Draft a report on any one of the following :
(a) Importance of Higher Education
(b) Corruption in Higher Education.

(मराठी रुपांतर)
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) रिकाम्या जागा भरा :
(१) कम्यूनिकेशन हा शब्द ----- भाषेपासून घेतला आहे.
(लॅटीन, रोमन, ग्रीक)
(२) ----- हे सल्ला देण्यासारखेच आहे.
(मुलाखत, समुपदेशन, सादरीकरण)
(३) संप्रेषण प्रक्रियेमधील प्रतिक्रियेला ----- म्हणूनही ओळखले जाते.
(रिस्पॉन्स, भाषण, माध्यम)
- (ब) पुढील वाक्ये अचूक लिहा :
(१) That was the reason why he come late.
(२) People who eat to much die early.
(३) He is slow to forgiven.

२. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :
(अ) निसंकेतन (ब) संदेश ग्राहक (क) विषयसूची
(ड) परिषद (इ) मुलाखत (फ) श्रवण

३. संप्रेषणातील मानसशास्त्रीय अडथळांची चर्चा करा.
किंवा
कोणत्याही दोन प्रकारच्या मुलाखतीची विस्तृत चर्चा करा.

४. खालील जाहिरातीस उद्देशून अर्ज लिहा : 10
'विक्री अधिकारी पाहिजेत'. उमेदवार पदविधर चुणचुणीत व लक्ष साध्य करणारा हवा. संगणकाचे ज्ञान असणाऱ्या उमेदवारास प्राधान्य दिले जाईल. पेटी क्र. ४०२, द्वारा टाइम्स ऑफ इंडीया, एस.व्ही.रोड, कालीना, मुंबई - ४०० ०३५ (सोबत बायोडेटा द्या).
५. खालीलपैकी कोणतीही चार पत्रे लिहा : 24
(अ) 'एरो पंखा' विक्रीसाठी एक आकर्षक विक्रीपत्र लिहा.
(ब) खालील कारणाकरीता माहितीच्या अधिकाराखाली चौकशीपत्र लिहा.
'तुमचा शैक्षणिक कर्जाचा अर्ज नाकारण्यात आला आहे'
(क) तुम्ही अबक संगणक विकत घेतला आहे. तो चालत नाही. पैसे परत मिळण्याकरीता पत्र लिहा.
(ड) तुम्ही रु. १५,०००/- जमा करून १२ डझन घड्याळे पुरविण्याची मागणी केली आहे. पुरवठा दराने तुमची मागणी ३ दिवसात पूर्ण करण्याचे आश्वासन दिले. ७ दिवसानंतरही तुम्हाला ती पुरविण्यात आली नाही. एक तक्रार पत्र लिहा.
(इ) तुमच्या ग्राहकाने तुम्हाला एक तक्रारपत्र पाठविले आहे. तो असे म्हणतो की अबक वॉशिंग मशिन बरोबर चालत नाही. त्यांचा दावा खोडून काढणारे पत्र लिहा.
(फ) 'अबक भ्रमणध्वनी' करिता एक आकर्षक विक्रीपत्र लिहा.
६. (अ) 'ठाणे शहरातील रस्त्यांची अवस्था' यावर एक वैयक्तिक अहवाल सादर करा. 6
(ब) 'एका कंपनीच्या दहाव्या सभेची सुचना व विषयसूची तयार करा. तसेच विषय सूचीतील कोणत्याही दोन 8
विषयांवर ठराव तयार करा.
७. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर अहवाल तयार करा : 10
(अ) उच्च शिक्षणाचे महत्त्व
(ब) उच्च शिक्षणातील भ्रष्टाचार.

Con. : 391-19.

AS-7916

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) All Questions are compulsory
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Answers to both the sections should be written in the same answer book.

SECTION I

1. Briefly explain the following terms (any five) : 10
(a) Political Advertising (f) Publicity
(b) Clutter (g) ABC
(c) Media Mix (h) National Readership Survey
(d) T.R.P. (i) Propaganda
(e) Sales Promotion (j) Buying Motives.
2. Answer the following (any three) : 30
(a) Explain the active participants in advertising.
(b) What are the causes of waste in advertising ?
(c) Discuss the functions of an advertising agency.
(d) How does advertising raise standard of living ?
(e) Bring out the need for media research.
(f) State the different career options available in the field of advertising.
3. Write short notes on (any two) : 10
(a) Advertising and consumers price (c) Ethics in Advertising
(b) Zipping and Zapping (d) Outdoor Advertising.

SECTION II

4. Briefly explain the following terms (any five) : 10
(a) Visualization (f) Layout
(b) Slogan (g) Illustration
(c) Logo (h) Client Turnover
(d) Headline (i) Brand Image
(e) Copy (j) Caption
5. Answer the following (any three) : 30
(a) What are the benefits of market segmentation ?
(b) State the essentials of a good layout.
(c) Discuss the pre-testing methods of measuring advertising effectiveness.
(d) How would you select advertising media ?
(e) Explain the different buying motives.
(f) What factors determine advertising budget ?
6. Write short notes on (any two) : 10
(a) A Good Poster (c) Mobile Advertising
(b) AIDA (d) Window Display.

[TURN OVER

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
(४) मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानवेत.

विभाग १

१. खालील संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : १०
(अ) राजकीय जाहिरात	(फ) प्रसिद्धी
(ब) जाहिरातीतील अव्यवस्थितपणा	(ग) अ.बी.सी.
(क) माध्यम संमिश्रता	(ह) राष्ट्रीय वाचकवर्ग तपासणी
(ड) टी.आर.पी.	(र) प्रचार
(इ) विक्री वृद्धि	(ज) क्रय प्रेरणा.
२. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : ३०
- (अ) जाहिरातीतील सक्रिय सहभागी स्पष्ट करा.
(ब) जाहिरातीतील अपव्ययाची कारणे कोणती ?
(क) जाहिरात संस्थेच्या कार्याची चर्चा करा.
(ड) जाहिरातीमुळे जीवनमान कसे उंचावते.
(इ) माध्यम संशोधनाची गरज विशद करा.
(फ) जाहिरात क्षेत्रात उपलब्ध असलेल्या कारकीर्दीचे विविध पर्याय कोणते ?
३. संक्षिप्त टिपा लिहा (कोणत्याही दोहोंवर) : १०
(अ) जाहिरात व ग्राहक किंमत	(क) जाहिरातीतील नीतीमूल्य
(ब) झिपींग आणि झॉपिंग	(ड) बाहेरील जाहिरात.

विभाग २

४. खालील संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) : १०
(अ) दृश्यमानता	(फ) जाहिरात आराखडा
(ब) घोषवाक्य	(ग) चित्रदृष्य
(क) आकृती ठसा	(ह) ग्राहकांची अदलाबदल
(ड) शीर्षक	(र) बोधचिन्ह प्रतिमा
(इ) मजकूर	(ज) उपशीर्षक.
५. खालीलपैकी प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) : ३०
- (अ) बाजार प्रभागीकरणाचे फायदे कोणते ?
(ब) चांगल्या आराखडाच्या आवश्यक बाबी लिहा.
(क) जाहिरात परिणाम मुल्यांकनाच्या पूर्व-चाचणी पद्धतीची चर्चा करा.
(ड) तुम्ही जाहिरात माध्यमाची निवड कशी कराल ?
(इ) विविध क्रयप्रेरणा स्पष्ट करा.
(फ) जाहिरात अंदाजपत्रक कोणत्या घटकांवर अवलंबून असते ?
६. संक्षिप्त टिपा लिहा (कोणत्याही दोहोंवर) : १०
(अ) चांगला फलक	(क) भ्रमनध्वनी जाहिरात
(ब) अ.आय.डी.अ.	(ड) तावदानातील सजावट.

S.Y.B.A.

Dec
2019

Mass Communication

Con. : 388-19.

AS-7361

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Attempt **all** questions.

(2) **All** questions carry **equal** marks.

1. (a) State the various applications of Communications. State with examples.

OR

(b) Discuss with examples the role played by media in eradications of corruptions.

2. (a) What is Journalism ? What functions are news papers expected to perform in a modern Society ?

OR

(b) Write a detailed note on the functions of editor of a newspaper.

3. (a) Mass Media perform an important role in our social and cultural life. Do you agree ? Discuss.

OR

(b) What is Film Censorship ? Give examples of some recent films which have been censored.

4. (a) Discuss role of Radio in spreading education in Indian Society.

OR

(b) What is Investigative Journalist ? State with an example of a recent investigative story in India.

5. Write **short notes** on any **two** of the following :—

(a) Social Media

(b) Communication Channels

(c) Popular Culture

(d) Inverted Pyramid Writing Style.

[TURN OVER

10

Con. : 388-AS-7361-19.

2

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. (अ) विविध उदाहरणांसह संवादाचे कार्य द्या.
किंवा
(ब) भ्रष्टाचाराचे समूळ उच्चाटन करण्यात प्रसार माध्यमे कशी महत्वाची भूमिका बजावित असतात, याची सोदाहरण चर्चा करा.
२. (अ) 'पत्रकारिता' म्हणजे काय ते सांगून वर्तमानपत्राचे कार्य कसे चालते ते सांगा. आधुनिक समाजात त्याची आवश्यकता कशी आहे ?
किंवा
(ब) वृत्तपत्रांच्या संपादकांच्या कार्यावर सविस्तर टिप्पणी लिहा.
३. (अ) आपल्या सामाजिक आणि सांस्कृतिक जीवनात जनमाध्यमे महत्वाची भूमिका पार पाडतात. आपण या विधानाशी सहमत आहात का ? चर्चा करा.
किंवा
(ब) चित्रपट नियंत्रक म्हणजे काय ? नियंत्रण लागू झालेल्या काही चित्रपटांची नावे लिहा.
४. (अ) भारतीय समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करण्यात नभोवाणीची भूमिका चर्चा करा.
किंवा
(ब) शोध पत्रकार म्हणजे काय ? भारतात शोधपत्रकारिता द्वारे अलीकडेच खुलासा झालेले एखादे प्रकरण सांगा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा
(अ) समाज माध्यमे
(ब) संवादाचे मार्ग
(क) प्रसिध्द संस्कृती
(ड) लिखाणातील 'इनव्हर्टेड पिरॅमिड' प्रकार.

(110)

Psychology - (Paper - II)

Con. : 397-19.

AS-7969

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. : (1) Attempt any five questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain experimental method and role of theory in Social Psychology ? 20
2. Define Social Cognition and explain potential sources of error in Social Cognition. 20
3. (a) According to Kelley's model, how external and internal causal attribution are formed. Explain. 10
(b) Write a note on impression formation. 10
4. Write short notes on any four :— 20
 - (a) Attitude formation
 - (b) Attitude behaviour link
 - (c) Persuasive Communication
 - (d) Cognitive Dissonance
 - (e) Resisting persuasion
 - (f) Findings of early research on persuasion.
5. Explain the terms stereotype, prejudice and discrimination and state how they are interrelated. 20
6. (a) Discuss the importance of need for affiliation 10
(b) Explain the role of similarity and mutual liking in interpersonal attraction. 10
7. Write short notes on any four :— 20
 - (a) Cohesiveness and conformity
 - (b) Symbolic Social influence
 - (c) Tactics of gaining compliance based on friendship or liking
 - (d) Door in the face and foot in the mouth technique of gaining compliance
 - (e) Tactics of gaining compliance based on scarcity
 - (f) Destructive obedience.
8. What is prosocial behaviour? Discuss different views that explain prosocial behaviour? 20
9. Define aggression and discuss social and cultural causes of aggression? 20
10. Discuss the actual steps in a process of group decision making? 20

[TURN OVER

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. प्रायोगिक पध्दत व सामाजिक मानसशास्त्रातील सिध्दान्ताची भूमिका स्पष्ट करा. २०
२. सामाजिक बोधनाची व्याख्या द्या व सामाजिक बोधनातील प्रमांदाच्या/चुकांच्या संभाव्य स्रोतांची चर्चा करा. २०
३. (अ) केलीच्या सिध्दान्तानुसार अंतर्गत व बाह्य कारणांचे गुणारोपण कसे होते ते स्पष्ट करा. १०
(ब) प्रभाव निर्मितीवर टीप लिहा. १०
४. कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा :- २०
(अ) अभिवृत्ती निर्मिती (ड) बोधात्मक विरोधाभास
(ब) अभिवृत्ती वर्तन दुवा (इ) मन वळविण्यास प्रतिकार
(क) मन वळविणारे संप्रेषण (फ) मन वळविण्यावरील सुरुवातीच्या संशोधनांची उपलब्ध माहिती.
५. साचेबध्दता, पूर्वग्रह व भेदभाव या संज्ञा स्पष्ट करून त्या परस्परसंबंधीत कशा आहेत हे विशद करा. २०
६. (अ) संलग्नतेच्या गरजेच्या महत्वाची चर्चा करा. १०
(ब) आंतरव्यक्ती आकर्षणातील सारखेपणा व परस्पर आवड यांची आंतरव्यक्ती आकर्षणातील भूमिका. १०
७. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा :- २०
(अ) संसक्ती व अनुसारिता
(ब) प्रतिकात्मक सामाजिक प्रभाव
(क) अनुपालन मिळविण्याचे मैत्रीवर वा आवडीवर आधारित तंत्र
(ड) अनुपालन साधण्याचे चेहऱ्यामध्ये प्रवेशद्वार (Door in the face) व फूट इन द माऊथ (foot in the mouth) तंत्र
(इ) अनुपालन साधण्याचे तुटवड्यावर आधारित तंत्र
(फ) विघातक आज्ञापालन.
८. समाजअनुकूल वर्तन म्हणजे काय ? समाजअनुकूल वर्तन स्पष्ट करणाऱ्या विविध मतप्रवाहांची चर्चा करा. २०
९. आक्रमकतेची व्याख्या द्या. आक्रमकतेच्या सामाजिक व सांस्कृतिक कारणांची चर्चा करा. २०
१०. समूहाच्या निर्णय प्रक्रियेतील वास्तविक टप्यांची चर्चा करा. २०

Psychology - (Paper - III)

Con. : 411-19.

AS-7981

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain in detail life span development. 20
2. Write short notes on any four of the following :— 20
 - (a) Complications during delivery
 - (b) Methods of childbirth
 - (c) Preterm infants
 - (d) Physical characteristics and sensory capacities of neonate
 - (e) Early learning of newborn
 - (f) The process of childbirth.
3. (a) Explain in detail the development of the nervous system and brain in infancy. 10
(b) Explain in detail the development of senses in infancy. 10
4. Discuss information processing approach to cognitive development in infancy. 20
5. Explain in detail attachment theory and attachment styles as applicable in infancy. 20
6. (a) Explain in detail the physical development in the preschool years. 10
(b) Discuss the growth of brain and motor development in preschool years. 10
7. Explain the Jean Piaget's approach to cognitive development during preschool years. 20
8. Write short notes on any four of the following :— 20
 - (a) Childhood Obesity in middle childhood
 - (b) Motor development in middle childhood
 - (c) Children with special needs in middle childhood
 - (d) Reading stages in middle childhood
 - (e) Education trends : Beyond the three Rs in middle childhood
 - (f) Multiple intelligence by H. Gardner.
9. "Playtime can help in developing self and family is important for the well being of a child during middle childhood." Discuss. 20
10. Discuss in detail changing relations with family and friends during adolescence. 20

[TURN OVER

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) आवश्यकता वाटल्यास मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. जीवनकाल विकासाचे विस्तृत वर्णन करा. २०
२. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात टिपा लिहा. २०
- (अ) प्रसूतीच्या वेळी येणाऱ्या समस्या (इ) नवजाताचे लवकर शिकणे
(ब) प्रसूतीक्रियेच्या पध्दती (फ) प्रसूतीची प्रक्रिया
(क) अपुऱ्या दिवसांची मुले
(ड) नवजाताच्या शारीरिक विशेषता आणि संवेदन क्षमता
३. (अ) नवजातांची मज्जासंस्था आणि मेंदूची वाढ याचे विस्तृत वर्णन करा. १०
(ब) नवजातांच्या संवेदनांच्या विकासाचे विस्तृत वर्णन करा. १०
४. नवजातांच्या ज्ञानात्मक विकासाच्या दृष्टिने माहिती प्रक्रिया दृष्टीकोनाचे वर्णन करा. २०
५. जवळीकता सिध्दांताचे आणि नवजातांच्या दृष्टिने जवळीकता शैलीचे विस्तृत वर्णन करा. २०
६. (अ) शालेय पूर्व काळातील शारीरिक विकासाचे विस्तृत वर्णन करा. १०
(ब) शालेय पूर्व काळातील मेंदूची वाढ आणि कारक विकास याची चर्चा करा. १०
७. पूर्व शालेय काळातील बोधात्मक विकासाच्या दृष्टिने पियाजेचा सिध्दांत स्पष्ट करा. २०
८. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात टिपा लिहा. २०
- (अ) मध्य बाल्यावस्थेतील स्थूलता
(ब) मध्य बाल्यावस्थेतील कारक विकास
(क) मध्य बाल्यावस्थेतील विशेष गरजा असणारी मुले
(ड) मध्य बाल्यावस्थेतील वाचन क्रियेतील अवस्था
(इ) अध्ययन प्रथा : मध्य बाल्यावस्थेत ३R च्या पलिकडे
(फ) हॉवर्ड गार्डनर ने सुचविलेल्या बहुगुणित बुध्दीमत्ता.
९. "मध्य बाल्यावस्थेत खेळ स्व-विकासासाठी आणि कुटुंबासाठी महत्वाचा आहे". चर्चा करा. २०
१०. किशोरावस्थेत कुटुंबाशी, मित्र परिवाराशी असणाऱ्या नातेसंबंधात होणारे बदल यावर विस्तृत चर्चा करा. २०

Psychology - (Paper-II)

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-49

Con. 498-19.

AS-7068

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Define Social Psychology. Discuss research methods and role of theory in Social Psychology. 20
2. Write a detailed note on Schemas and Heuristics. 20
3. (a) What are the different channels of nonverbal communication ? 10
(b) Discuss Darwin's theory of universal facial expressions of emotion in brief. 10
4. Define attitude. Write note on attitude formation, attitude development and attitude's influence on behaviour. 20
5. Write short notes on any four :— 20
 - (a) Stereotype
 - (b) Perceiving inequality by members of different groups
 - (c) Nature and Origins of stereotyping
 - (d) Prejudice and discrimination
 - (e) Ill-effects of stereotypes and prejudice
 - (f) Techniques to counter prejudice and its effects.
6. (a) Explain internal determinants of attraction in brief. 10
(b) Write brief note on close relationships. 10
7. Write a detailed note on compliance and obedience to authority. 20
8. What are the motives and personality variables associated with prosocial behaviour. 20
9. What is workplace aggression ? What are the different useful techniques to prevent aggression ? 20
10. Write short notes on any four :— 20
 - (a) Group formation
 - (b) Benefits of joining group
 - (c) Coordination in groups
 - (d) Decision making in groups
 - (e) Social loafing
 - (f) Task performance and behaviour.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) आवश्यकता वाटल्यास मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. सामाजिक मानसशास्त्राची व्याख्या द्या व सामाजिक मानसशास्त्रात संशोधन पध्दती आणि सिध्दांताची भूमिका यांवर चर्चा करा. २०
२. मनोयोजना (Schemas) आणि बोधनिक डावपेच यांवर विस्तृत टिपा लिहा. २०
३. (अ) अशाब्दिक संप्रेषणाचे विविध मार्ग कोणते आहेत ? १०
(ब) डार्विनच्या चेहऱ्यावरील वैश्विक भावना व्यक्त करणारा सिध्दांत यावर थोडक्यात चर्चा करा. १०
४. अभिवृत्तीची व्याख्या द्या. अभिवृत्ती निर्मिती अभिवृत्ती विकास आणि अभिवृत्तीचा वर्तनावरील प्रभाव यावर टीपा लिहा. २०
५. टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) २०
(अ) साचेबध्दता
(ब) निरनिराळ्या गटांच्या सदस्यांचे विषमतेचे आकलन
(क) साचेबध्दतेचे स्वरूप आणि उगम
(ड) पूर्वग्रह आणि भेदभाव
(इ) साचेबध्दता आणि पूर्वग्रहाचे वाईट परिणाम
(फ) पूर्वग्रह व त्याचे प्रभाव यांना प्रतिकार करण्याची तंत्रे
६. (अ) आकर्षणाचे अंतर्गत निश्चितकर्ते याचे थोडक्यात वर्णन करा. १०
(ब) घनिष्ठ नातेसंबंध यावर थोडक्यात टिपा लिहा. १०
७. अनुपालन आणि हुकूमामुळे आज्ञापालन यांवर विस्तृत टिपा लिहा. २०
८. समाजअनुकूल वर्तनामागील प्रेरणा आणि संबंधीत असलेले व्यक्तीमत्व घटक कोणते आहेत ? २०
९. कामाच्या जागी आक्रमकता म्हणजे काय ? आक्रमकतेचे प्रतिबंधन करण्यास उपयुक्त विविध कौशल्ये कोणती आहेत ? २०
१०. टीपा लिहा (कोणत्याही चार) २०
(अ) गट निर्मिती (ड) गटांनी निर्णय घेणे
(ब) गटात सामील होण्याचे फायदे (इ) सामाजिक आळस
(क) गटांमधील समन्वय (फ) कार्यनिवर्तन व वर्तन.

- N.B. :** (1) Attempt any Five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) Scope of life span development
 - (b) Influence of Culture and Ethnicity
 - (c) Cohort influence
 - (d) The Biological Approach to Development
 - (e) The Humanistic perspective of development
 - (f) The Evolutionary perspective of development.

2. What are the factors influencing prenatal development ? 20

3. (a) Explain the physical development during infancy. 10
(b) Explain the motor development during infancy. 10

4. Explain Jean Piaget's theory of cognitive development during infancy. 20

5. Write a detailed note on temperament and attachment theory in infancy. 20

6. Write short notes on any four of the following : 20
 - (a) Motor development in preschool years
 - (b) Biological and social learning approach to gender identity in preschool years
 - (c) Effective presenting in preschool years
 - (d) Physical abuse in preschool years
 - (e) Social learning approach to aggression in preschool years
 - (f) Social learning approach to morality in preschool years.

7. Discuss information processing approach to cognitive development and development of language during preschool years. 20

8. (a) Discuss the different categories of children with special needs in middle childhood. 10
(b) Write a note on mental retardation and giftedness in middle childhood. 10

9. Write a detailed note on the importance of play time and tips on positive parenting in middle childhood. 20

10. Discuss in detail the physical development in adolescence. 20

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. टिपा द्या कोणत्याही चार : २०
- (अ) जीवनकाल विकासाची व्याप्ती
 (ब) संस्कृती व भिन्नप्रांतीयतेचा प्रभाव
 (क) कोहार्ट प्रभाव
 (ड) विकासाबाबत जैविक दृष्टीकोन
 (इ) विकासाबाबत मानव्यवादी दृष्टीकोन
 (फ) विकासाबाबत उत्क्रान्तीवादी दृष्टीकोन
२. प्रसुतिपूर्व विकासावर परिणाम करणारे घटक कोणते ? २०
३. (अ) बाल्यावस्थेतील शारीरिक विकास स्पष्ट करा. १०
 (ब) बाल्यावस्थेतील कारक विकास स्पष्ट करा. १०
४. बाल्यावस्थेतील बोधन विकासाबाबत जिन पियाजेचा सिद्धान्त स्पष्ट करा. २०
५. बाल्यावस्थेतील स्वभावधर्म व जिव्हाळाशैली सिद्धान्तावर सविस्तर टीप लिहा. २०
६. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा : २०
- (अ) पूर्वशालाकाळातील कारक विकास
 (ब) पूर्वशालाकाळातील लिंग ओळखीबाबत जैवशास्त्रीय व सामाजिक दृष्टीकोन
 (क) पूर्वशालाकाळातील परिणामकारक पालकत्व पद्धती
 (ड) पूर्वशालाकाळातील शारीरिक गैरवापर
 (इ) पूर्वशालाकाळातील आक्रमतेबाबत सामाजिक अध्ययन दृष्टीकोन
 (फ) पूर्वशालाकाळातील नैतिकतेच्या विकासाबाबत सामाजिक अध्ययन दृष्टीकोन.
७. पूर्वशालाकाळातील बोधन विकासाबाबत माहिती प्रक्रिया सिद्धान्त व पूर्वशालाकाळातील भाषिक विकास यांची चर्चा करा. २०
८. (अ) मध्यबाल्यावस्थेतील विशेष गरज असे वर्गीकरण असणाऱ्या बालकांची चर्चा. १०
 (ब) मध्यबाल्यावस्थेतील मतिमंदत्व व अलौकीक बुद्धिमत्तेवर टीपा लिहा. १०
९. मध्यबाल्यावस्थेतील खेळाचा वेळ व होकारात्मक पालकत्व सुचना यावर सविस्तर टीप लिहा. २०
१०. किशोरावस्थेतील शारीरिक विकासाची सविस्तर चर्चा करा. २०

S.Y.B.A.

16/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-45

Con. 483-19.

Psychology - (PART - II)

AS-7211

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any five question.
(2) All questions carry equal marks.

1. Define Social Psychology and Explain the role of experimental method and Co-relational and method in Social Psychology. 20
2. Write short notes on any four of the following :— 20
 - (a) Priming
 - (b) Heuristics
 - (c) Automatic processing in social cognition
 - (d) Optimistic bias & negativity bias
 - (e) Counterfactual thinking and thought suppression
 - (f) Influence of cognition on affect.
3. (a) Define attribution and explain co-variation model of attribution. 10
(b) Write a note on research by Solomon Asch on central and peripheral traits in impression formation. 10
4. Define attitudes. What in persuasion and state the factors contributing resistance to persuasion. 20
5. Explain prejudice and discrimination and state how members of different group perceive inequality. 20
6. Write short notes on any four of the following. 20
 - (a) Need for affiliation and interpersonal and attraction
 - (b) affect and attraction
 - (c) Proximity and interpersonal attraction
 - (d) Observable characteristics and interpersonal attraction
 - (e) Similarity and interpersonal attraction
 - (f) Close relationships.
7. (a) Define conformity and explain the bases of conformity. 10
(b) Discuss the techniques of gaining compliance (any two Techniques). 10
8. What in prosocial behaviour ? Discuss the different views that explain prosocial behaviour. 20
9. Define aggression and discuss various techniques of prevention and control of aggression. 20
10. What is social loafing and What is the solution for social loafing. 20

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) गरज वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. सामाजिक मानसशास्त्राची व्याख्या द्या व सामाजिक मानसशास्त्रामध्ये प्रायोगिक पध्दत व सहगुणक पध्दतीची भूमिका स्पष्ट करा. २०
२. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा. २०

(अ) विशिष्ट माहिती रुजविणे (Priming)	(ड) आशावादी प्रमाद व नकारात्मक प्रमाद
(ब) बोधनिक डावपेच	(इ) प्रतिवस्तुस्थिती विचार व विचार दमन
(क) सामाजिक बोधनातील स्वयंचलित प्रक्रिया	(फ) बोधनाचा भावावेगावरील प्रभाव
३. (अ) गुणरोपणाची व्याख्या देऊन, गुणरोपणाबाबत सहचरण सिध्दान्त स्पष्ट करा. १०
- (ब) प्रभाव निर्मितीमधील मध्यवर्ती व परिवर्ती वैशिष्ट्यांबाबत (trait) सॉलोमन अॅशच्या संशोधनावर टीपा लिहा. १०
४. अभिवृत्तीची व्याख्या द्या. मत वळविणे म्हणजे काय मत वळविण्यास प्रतिकार करण्यात योगदान करणारे घटक विषद करा. २०
५. पूर्वग्रह व भेदभाव म्हणजे काय ? निरनिराळ्या गटांचे सदस्य विषमतेचे कसे आकलन करतात. २०
६. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा. २०

(अ) संलग्नतेची गरज व आंतरव्यक्ती आकर्षण	(ड) दृष्यरूप वैशिष्ट्ये व आकर्षण
(ब) भावावेग व आकर्षण	(इ) सारखेपणा व आंतरव्यक्ती आकर्षण
(क) समीपता व आकर्षण	(फ) घनिष्ठ नातेसंबंध
७. (अ) अनुसारितेची व्याख्या द्या व अनुसारितेचे आधार स्पष्ट करा. १०
- (ब) अनुपालन साधण्याच्या तंत्रांची चर्चा करा (कोणत्याही दोन) १०
८. समाजअनूकूल वर्तन म्हणजे काय ? समाजअनूकूल वर्तनाबाबत विविध दृष्टीकोनांची चर्चा करा. २०
९. आक्रमकतेची व्याख्या द्या व आक्रमकता प्रतिबंध व नियंत्रण करणाऱ्या विविध तंत्रांची चर्चा करा. २०
१०. सामाजिक आळस (social loafing) म्हणजे काय ? सामाजिक आळसाच्या समस्येवरील उपाय योजना कोणत्या ? २०

Psychology - (Paper - III)

N.B. : (1) Attempt any **Five** questions.

(2) All questions carry **equal** marks.

1. What is the life span development ? Discuss the various research methods used by Developmental Psychologist. 20
2. Explain some of the traits influenced by heredity and environment. 20
3. Explain in detail the motor development and the development of senses during infancy. 20
4. Write short notes on any **four** of the following : 20
 - (a) Key Elements of Piaget's Theory
 - (b) Memory during infancy
 - (c) Fundamentals of Language
 - (d) Early sounds and Communication
 - (e) Nativist theories and language development
 - (f) Developmental Scales and Measures.
5. (a) Explain in brief socio emotional development and reciprocal socialization. 10
(b) Explain the concept of temperament and its types in infancy. 10
6. Write short notes on any **four** of the following : 20
 - (a) The growing body and changes in body shape and structure in preschool years.
 - (b) The growing brain in preschool years.
 - (c) Motor development in preschool years
 - (d) Self concept in the preschool years
 - (e) Types of Play in preschool years
 - (f) Child abuse and Psychological Maltreatment in preschool years.
7. Explain in detail Piaget's theory of cognitive development in preschool years. 20
8. (a) Briefly explain the physical and motor development in middle childhood. 10
(b) Briefly explain the three Rs and education trends of middle childhood. 10
9. Briefly explain the importance of play time and building friendships in middle childhood. 20
10. Explain the nature of adolescent relationship with present an friends. 20

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांस समान गुण आहेत.

१. जीवनकाल विकास म्हणजे काय ? वैकासिक मानसशास्त्रज्ञाद्वारे वापरण्यात येणाऱ्या विविध संशोधन पद्धतींची चर्चा करा. २०
२. अनुवंश व पर्यावरणाने प्रभावित काही गुणवैशिष्ट्ये (trait) स्पष्ट करा. २०
३. बाल्यावस्थेतील कारक विकास व संवेदनांचा विकास सविस्तर स्पष्ट करा. २०
४. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा : २०
 - (अ) पियाजेच्या सिद्धांतातील मुख्य
 - (ब) बाल्यावस्थेतील स्मृती
 - (क) भाषेचा पाया
 - (ड) सुरुवातीचे आवाज व संप्रेषण
 - (इ) भाषाविषयक (Nationst) जन्मजात सिद्धान्त
 - (फ) वैकासिक मापनपट्टी व मापने
५. (अ) समाजभावनिक विकास व प्रतिसादात्मक सामाजिकीकरण थोडक्यात स्पष्ट करा. १०
- (ब) बाल्यावस्थेतील स्वभावधर्म संकल्पना व त्याचे प्रकार स्पष्ट करा. १०
६. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टीपा लिहा : २०
 - (अ) पूर्वशालाकाळातील वाढते शरीर, शरीराच्या आकारमानातील व रचनेतील बदल
 - (ब) पूर्वशालाकाळातील वाढणारा मेंदू
 - (क) पूर्वशालाकाळातील कारक विकास
 - (ड) पूर्वशालाकाळातील स्व संकल्पना
 - (इ) पूर्वशालाकाळातील खेळाचे प्रकार
 - (फ) पूर्वशालाकाळातील मुलांवरील अत्याचार मानसिक दुर्वतन.
७. पूर्वशालाकाळातील बोधन विकासाबाबत पियाजेचा सिद्धान्त सविस्तर स्पष्ट करा. २०
८. (अ) मध्यबाल्यावस्थेतील शारीरिक व कारक विकास थोडक्यात स्पष्ट करा. १०
- (ब) मध्यबाल्यावस्थेतील शिक्षणाबाबत ३'R' थोडक्यात स्पष्ट करा. १०
९. मध्यबाल्यावस्थेतील खेळाचा वेळ व नातेसंबंध उभारणीचे महत्त्व थोडक्यात स्पष्ट करा. २०
१०. किशोराच्या पालक व मित्रांबरोबर असणाऱ्या नातेसंबंधाचे स्वरूप स्पष्ट करा. २०

Philosophy - (Paper - II)

Con. : 396-19.

AS-7953

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) From Section - I, attempt any two questions from the Question No. 1 to 4 and Question No. 5 is **Compulsory**.
- (2) From Section - II attempt any two questions from the Question No. 6 to 9 and Question No. 10 is **Compulsory**.
- (3) **Figures to the right indicate full marks.**

Section I

1. Examine Aristotle's views on family and the status of Women. 16
2. Elaborate Sarvodaya with special reference to thoughts of Mahatma Gandhiji about it. 16
3. Discuss and critically evaluate Will Kymlicka's theory of multiculturalism. 16
4. Explain views of Russell on family and marriage. 16
5. Write notes on any two of the following : 18
 - (a) Liberal Feminism
 - (b) Social obligation of the poor-Peter Singer
 - (c) Just war theory
 - (d) Same Sex Relationship.

Section II

6. Examine in detail Thomas Hobbe's Social contract theory. 16
7. What is meant by Dialectical Materialism ? Describe the social classes in capitalist societies as put forth by Karl Marx. 16
8. Examine in detail Dr. Babasaheb Ambedkar's concept of Social Justice. 16
9. Discuss the concept of Liberty and State the views of J. S. Mill on Liberty. 16
10. Write notes on any two of the following : 18
 - (a) Significance of Political Philosophy
 - (b) Anarchism by Paul Wolf
 - (c) John Rawl's doctrine of justice
 - (d) Martin Luther King's views on Disobedience.

[TURN OVER

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सुचना: (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्र. ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्र. १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. अॅरिस्टॉटल यांचा कुटुंब आणि स्त्रियांच्या दर्जाविषयांच्या दृष्टिकोनाचे परीक्षण करा. १६
२. सर्वोदयांची संकल्पना स्पष्ट करून त्यासंदर्भात महात्मा गांधीजींचे विचार स्पष्ट करा. १६
३. विल किम्लीका यांच्या बहुसांस्कृतिकवादाची चर्चा करून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
४. कुटुंब आणि विवाह याविषयीचे रसेलचे विचार स्पष्ट करा. १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १८
- (अ) उदारमतवादी स्त्रीवाद
- (ब) गरीबांप्रती सामाजिक उत्तरदायित्व - पिटर सिंगर
- (क) न्याय युद्धांचा सिद्धांत
- (ड) समलिंगी संबंध.

विभाग २

६. थॉमस हॉब्स यांचा 'सामाजिक करार' या सिद्धांताचे सविस्तर परीक्षण करा. १६
७. द्वंद्वत्मक भौतिकवाद म्हणजे काय ? कार्ल मार्क्सने सांगितलेल्या भांडवलशाही समाजव्यवस्थेतील सामाजिक वर्गांचे वर्णन करा. १६
८. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या सामाजिक न्यायाच्या संकल्पनेचे सविस्तर परीक्षण करा. १६
९. स्वातंत्र्याच्या संकल्पनेची चर्चा करा आणि जे.एस्.मिल्ल यांचे स्वातंत्र्य विषयीचे विचार सांगा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १८
- (अ) राजकीय तत्त्वज्ञानाचे महत्त्व
- (ब) पॉल वुल्फप्रणीत अराज्यवाद
- (क) जॉन रॉल्सच्या न्यायाचा सिद्धांत
- (ड) मार्टीन ल्युथर यांचे कायदेभंग विषयक विचार.

Philosophy - (Paper - III)

Con. : 410-19.

AS-7606

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) From Section - I, Attempt any **two** question from Question No. 1 to 4 and Question No 5 is **Compulsory**.
- (2) From Section - II Attempt any **two** question from Question No. 6 to 9 and Question No 10 is **Compulsory**.
- (3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section- I

1. Discuss in detail the concept of Brahman as expounded in the Upanishad. 16
2. Explain the Nature of self (atman) in Bhagavad Gītā. 16
3. Explain the theory of Syādvāda given in Jainism. 16
4. Discuss the Buddhist theory of momentariness. 16
5. Write **notes** on **Any Two** of the following : 18
 - (a) Pre-Upanishadic philosophy
 - (b) Nishkama Karma in Bhagavad Gītā.
 - (c) Metaphysics of Jainism.
 - (d) Charvaka theory of knowledge.

Section - II

6. Explain the views of Parmenides on change. 16
7. State and critically evaluate Plato's theory of Ideas. 16
8. Explain in detail Aristotle's Form and Matter. 16
9. Explain in detail nature of the Socratic Method. 16
10. Write **notes** on **Any Two** of the following : 18
 - (a) Heraclitus - The problem of change.
 - (b) Aristotle's views on soul.
 - (c) Ethics - Socratic.
 - (d) St. Augustine's theory of knowledge.

[TURN OVER

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सुचना: (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्र. ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्र. १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (३) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. उपनिषदात विवरण केलेल्या ब्रह्म या संकल्पनेची चर्चा करा. १६
२. भगवद् गीतेमधील आत्म्याचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा. १६
३. जैन तत्त्वज्ञानातील स्यादवादाचा सिद्धांत स्पष्ट करा. १६
४. बौध्द दर्शनातील क्षणिकवादाची चर्चा करा. १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १८
- (अ) उपनिषदपूर्व तत्त्वज्ञान
- (ब) भगवद् गीतेमधील निष्काम कर्म
- (क) जैनांचे सत्ताशास्त्र
- (ड) चार्वाकांचा ज्ञानाचा सिद्धांत

विभाग २

६. पार्मेनायडीजचे परिवर्तनाचे विचार स्पष्ट करा. १६
७. प्लेटोच्या आयडियाचा सिद्धांत सांगून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
८. अॅरिस्टॉटलचे आकार आणि द्रव्य सविस्तर स्पष्ट करा. १६
९. सॉक्रेटिसची पद्धतीचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : १८
- (अ) हेरॅक्लिटस - परिवर्तनाची समस्या
- (ब) अॅरिस्टॉटलचा आत्मविषयक सिद्धांत
- (क) सॉक्रेटिस - नीतिशास्त्र
- (ड) सेंट ऑगस्टिनचा ज्ञान सिद्धांत.

S.T.B.A.

12/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-111

Con. 545-19.

Philosophy - (Paper II)

AS-7094

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.:** (1) From **Section-I**, Attempt any **two** question from Question No. 1 to 4 and Question No. 5 is **compulsory**.
(2) From **Section-II**, Attempt any **two** question from Question No. 6 to 9 and Question No. 10 is **compulsory**.
(3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section I

1. Explain J. S. Mill's view on equality between men and women.
2. Critically evaluate Peter Singer's view's on social obligation to the poor.
3. Discuss the theory of Just war.
4. State the views of Russell on family and marriage.
5. Write short notes any **two** of the following :—
 - (a) Aristotle's concept of family
 - (b) Relevance of Sarvodaya in today's time
 - (c) Bhikhu Parekh's theory of multiculturalism
 - (d) Trends of Feminism

Section II

6. What is Anarchism ? Explain Paul Wolf's doctrine of Anarchism.
7. Critically evaluate Karl Marx's theory of Dialectical Materialism.
8. Elaborate John Rawl's doctrine of justice as fairness.
9. Critically evaluate Ronald Dworkin's views on liberty.
10. Write notes on any **two** of the following :—
 - (a) Importance of Political Philosophy
 - (b) Social Contract theory of Hobbes
 - (c) Dr. Ambedkar's concept of social justice
 - (d) Mill's view on liberty.

[TURN OVER

28

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. स्त्री आणि पुरुष समानतेविषयक जे.एस. मील्लचे विचार स्पष्ट करा.
२. गरिबांप्रती सामाजिक उत्तरदायित्व विषयी पिटर सिंगरच्या विचारांचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.
३. न्याय युध्दाच्या सिध्दांताची सविस्तर चर्चा करा.
४. कुटुंब आणि विवाह विषयक रसेलचे विचार विशद करा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :-
 - (अ) अॅरीस्टॉटलची कुटुंबाची संकल्पना
 - (ब) सर्वोदयाचे आजच्या काळातील महत्व
 - (क) भिक्ू पारेखांचा बहुसांस्कृतीकवादाचा सिध्दांत
 - (ड) स्त्रीवादाचे मतप्रवाह.

विभाग २

६. अराज्यवाद म्हणजे काय ? पॉल वुल्फचा अराज्यवादाचा सिध्दांत स्पष्ट करा.
७. मार्क्सच्या द्वंद्वत्मक भौतिकवादाचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.
८. जॉन रॉल्सचा निःपक्षपाती न्याय तत्वाचा सिध्दांत सविस्तर स्पष्ट करा.
९. रोनाल्ड ड्वॉर्कीनच्या स्वातंत्र्य विषयक विचारांचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.
 - (अ) राजकीय तत्वज्ञानाचे महत्व
 - (ब) हॉब्जचा सामाजिक कराराचा सिध्दांत
 - (क) डॉ. आंबेडकरांचा सामाजिक न्यायाचा सिध्दांत
 - (ड) स्वातंत्र्य विषयक मिल्लचे विचार.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) From **Section I**, Attempt any **two** questions from Question No. 1 to 4 and Question Nos. 5 is **compulsory**.
- (2) From **Section II**, Attempt any **two** questions from Question No. 6 to 9 and Question Nos. 10 is **compulsory**.
- (3) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

Section-I

1. What is Philosophy ? Explain the general features of Indian Philosophy. 16
2. Explain the Nature of self (atman) in Bhagavad Gita. 16
3. Explain the classification of reality in Jaina Philosophy. 16
4. Explain the Four Noble Truths and Eight Fold Path of the Buddhism. 16
5. Write notes on any **Two** of the following :— 18
 - (a) Philosophy of Upanishads
 - (b) Nishkama Karma in Bhagavad Gita
 - (c) Ajiva of Jainism
 - (d) Ethics of Charvaka.

Section-II

6. Explain in detail Sophists' epistemology. 16
7. State and critically evaluate Plato's theory of Ideas. 16
8. Elaborate the four causes discussed by Aristotle. 16
9. Describe in detail nature of the Socratic Method. 16
10. Write notes on any **Two** of the following :— 18
 - (a) Heraclitus-The problem of change
 - (b) Aristotle's views on soul
 - (c) Anaximander
 - (d) St. Augustine's theory of knowledge.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. तत्त्वज्ञान म्हणजे काय ? भारतीय तत्त्वज्ञानाची सामान्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.	१६
२. भगवद् गीतेतील आत्म्याचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा.	१६
३. जैन तत्त्वज्ञानातील सद्बस्तूचे वर्गीकरण स्पष्ट करा.	१६
४. बौद्ध दर्शनातील चार आर्यसत्ते आणि अष्टांग मार्ग सुस्पष्ट करा.	१६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१८
(अ) उपनिषदातील तत्त्वज्ञान	
(ब) भगवद्गीतेमधील निष्काम कर्म	
(क) जैनांचे अजीव	
(ड) चार्वाकांचे नीतिशास्त्र	

विभाग २

६. सोफिस्टांची ज्ञानमिमांसा सविस्तर स्पष्ट करा.	१६
७. प्लेटोच्या आयडियाचा सिध्दांत सांगून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.	१६
८. अॅरिस्टॉटलने सांगितलेली चार कारणे सविस्तर विशद करा.	१६
९. सॉक्रेटिसच्या पध्दतीच्या स्वरूपाचे सविस्तर वर्णन करा.	१६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१८
(अ) हेरॉक्लिटस-परिवर्तनाची समस्या	
(ब) अॅरिस्टॉटलचा आत्मविषयक सिध्दांत	
(क) अॅनक्झिमॅंडर	
(ड) सेंट ऑगस्टिनचा ज्ञान सिध्दांत.	

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) From **Section I**, Attempt any **two** question from Question No. 1 to 4 and Question No. 5 is **compulsory**.
- (2) From **Section II**, Attempt any **two** question from Question No. 6 to 9 and Question No. 10 is **compulsory**.
- (3) **Figures to the right indicate full marks.**

Section I

1. Critically examine J. S. Mill's view on the status of Women. 16
2. Explain in detail Peter Singer's view on Social Obligation to the poor. 16
3. State and critically evaluate will Kymlicka's theory of Multiculturalism. 16
4. Discuss in detail Plato's view on family and marriage. 16
5. Write notes on any **two** of the following :— 18
 - (a) The main traditions in feminist thoughts
 - (b) Gandhi's view on Sarvodaya
 - (c) Principles of Just War
 - (d) Live in Relationship.

Section II

6. What is Social contract ? Discuss the thoughts of Hobbes' and Lock about Social contract. 16
7. Critically evaluate Karl Marx's view on Communism. 16
8. Bring out John Rawl's doctrine of justice as fairness. 16
9. Expound in detail Mill's views on liberty. 16
10. Write notes on any **two** of the following :— 18
 - (a) Importance of Political Philosophy
 - (b) Dr. Babasaheb Ambedkar towards attainment of Social Justice in India.
 - (c) Ronald Dworkin's view on modified Liberty
 - (d) Mahatma Gandhiji's view of civil disobedience.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. स्त्री दर्जा विषयी जे.एस्.मिलच्या दृष्टिकोनाचे चिकित्सक परीक्षण करा. १६
२. पीटर सींगरचा गरीबांप्रती सामाजिक उत्तरदायित्व विषयक दृष्टिकोन सविस्तर स्पष्ट करा. १६
३. विल किम्लीका यांचा बहुसांस्कृतिकवादाचा सिध्दांत सांगून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
४. कुटुंब आणि विवाह याविषयी प्लेटोच्या दृष्टिकोनाची सविस्तर चर्चा करा. १६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा. १८
- (अ) स्त्रीवादी विचारांमधील प्रमुख मतप्रवाह
- (ब) सर्वोदयधरील गांधीजीचे विचार
- (क) न्याय युध्दाचे तत्व
- (ड) नाते संबंधाने राहणे.

विभाग २

६. सामाजिक करार म्हणजे काय ? हॉब्स आणि लॉक यांच्या सामाजिक करारासंदर्भात चर्चा करा. १६
७. साम्यवादावरील कार्ल मार्क्सच्या विचारांचे चिकित्सक मूल्यमापन करा. १६
८. जॉन रॉल्सचे निःपक्षपाती न्याय (justice as fairness) हा सिध्दांत स्पष्ट करा. १६
९. मिल्लचे स्वातंत्र्याविषयीचे विचार सविस्तर विशद करा. १६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा. १८
- (अ) राजकीय तत्त्वज्ञानाचे महत्व
- (ब) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे भारतात सामाजिक न्याय प्रस्थापित करण्यासाठीचे योगदान
- (क) रोनाॅल्ड डॉर्किनचे सुधारित स्वातंत्र्याचे विचार
- (ड) महात्मा गांधीजींचा सविनय कायदेभंग विषयक दृष्टिकोन.

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. :** (1) From **Section I**, Attempt any **two** questions from Question No. 1 to 4 and Question Nos. 5 is **compulsory**.
- (2) From **Section II**, Attempt any **two** questions from Question No. 6 to 9 and Question Nos. 10 is **compulsory**.
- (3) **Figures** to the **right** indicate **full marks**.

Section-I

1. Explain the nature of Indian Philosophy and expound the general features of Indian Philosophy. 16
2. Critically examine the nature of Ātman in Bhagavadgītā. 16
3. Discuss on anekantavāda of Jainism in detail. 16
4. Expound the Four Noble Truths and Eight Fold Path of the Buddhism. 16
5. Write notes on any **two** of the following :— 18
 - (a) Nishkam Karmayoga of Bhagavadgītā
 - (b) Syādvāda of Jain
 - (c) Perception as source of Knowledge-Cārvāka
 - (d) Theory of momentariness in Buddhist Philosophy.

Section-II

6. State and Critically evaluate Parmenide's and Anaximander's view of change 16
7. Explain in detail Plato's theory of Ideas. 16
8. Discuss in detail Aristotle's theory of causation. 16
9. Critically evaluate nature of the Socratic Method. 16
10. Write notes on any **two** of the following :— 18
 - (a) Sophists' epistemology
 - (b) Aristotle's Form and Matter
 - (c) Plato's tripartite theory of soul
 - (d) St. Augustine's theory of knowledge.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) विभाग १ मधील प्रश्न क्रमांक १ ते ४ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक ५ सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (२) विभाग २ मधील प्रश्न क्रमांक ६ ते ९ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्रमांक १० सोडविणे अनिवार्य आहे.
- (३) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- (४) आवश्यक वाटल्यास इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

विभाग १

१. भारतातील तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप सांगा व भारतीय तत्त्वज्ञानाची सामान्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.	१६
२. भगवद्गीतेतील आत्म्याच्या स्वरूपाचे चिकित्सक परीक्षण करा.	१६
३. जैनांच्या अनेकान्तवादाविषयी सविस्तर चर्चा करा.	१६
४. बौद्ध दर्शनातील चार आर्य सत्ते आणि अष्टांग मार्ग विशद करा.	१६
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१८
(अ) भगवद्गीतेतील निष्काम कर्म योग	
(ब) जैनांचा स्यादवाद	
(क) प्रत्यक्ष-ज्ञानाचे प्रमाण-चार्वाक	
(ड) बौद्ध दर्शनातील क्षणिकवादाचा सिध्दांत	

विभाग २

६. पार्सेनायडिज आणि अॅनक्झिमॅंडर यांचा परिवर्तनविषयीचा दृष्टिकोन सांगून त्याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.	१६
७. प्लेटोचा आयडियाचा सिध्दांत सविस्तर स्पष्ट करा.	१६
८. अॅरिस्टॉटलच्या कारण सिध्दांताची तपशिलवार चर्चा करा.	१६
९. सॉक्रेटिसच्या पध्दतीचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.	१६
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.	१८
(अ) सोफिस्टांची ज्ञानमिमांसा	
(ब) अॅरिस्टॉटलचे आकार आणि द्रव्य	
(क) प्लेटोची आत्म्याची त्रिविध उपपत्ती	
(ड) सेंट ऑगस्टिनचा ज्ञान सिध्दांत.	

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt any **five** questions from **both** sections but not **more** than **three** questions from **each** section.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
(3) Draw **neat** diagrams wherever **necessary**.

Section I

1. Answer any **two** of the following :- 20
(a) Explain the meaning and scope of macroeconomics.
(b) Analyze the Say's Law of market.
(c) Explain the principle of effective demand.
(d) Discuss various types of inflation.
2. Answer any **two** of the following:- 20
(a) Describe the circular flow of National Income in an open economy.
(b) Discuss difficulties in measurement of national income.
(c) Discuss the phases of trade cycle.
3. Answer any **two** of the following:- 20
(a) Distinguish between consumption function and investment function.
(b) Discuss the factors influencing marginal efficiency of capital.
(c) Explain the working of investment multiplier.
4. Answer any **two** of the following:- 20
(a) Explain the factors affecting velocity of circulation of money.
(b) Explain the Keynesian approach to Demand for money.
(c) Discuss various determinants of money supply.

Section II

5. Answer any **two** of the following:- 20
(a) Explain the development functions of the RBI.
(b) Discuss the structure of capital market in India ..
(c) Distinguish between public finance and private finance.
(d) Analyze the types of public debt.
6. Answer any **two** of the following:- 20
(a) Discuss the performance of commercial banks since 1991.
(b) Explain the objectives of monetary policy in India.
(c) Explain the Quantitative instruments of monetary policy.

[TURN OVER

7. Answer any **two** of the following:-

- Explain the role of Indian money market.
- Explain in brief the Mutual funds.
- Write a note on SEBI.

20

8. Answer any **two** of the following:-

- Explain the merits and demerits of direct taxes.
- What are the various canons of taxation?
- Explain the effects of increasing public expenditure

20

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून तीनपेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नयेत.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
(३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

- समग्र अर्थशास्त्राचा अर्थ व व्याप्ती स्पष्ट करा.
- 'से' च्या बाजारपेठविषयक नियम विस्तृत करा.
- प्रभावी मागणीचे तत्त्व स्पष्ट करा.
- भाववादीच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा.

२०

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

- खुल्या अर्थव्यवस्थेतील राष्ट्रीय उत्पन्नाचा चक्राकार प्रवाह स्पष्ट करा.
- राष्ट्रीय उत्पन्न मोजणीतील विविध अडथळांची चर्चा करा.
- व्यापारचक्राच्या विविध अवस्थांची चर्चा करा.

२०

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

- उपभोग व गुंतवणूक फलनातील भेद स्पष्ट करा.
- भांडवलाच्या सीमांत कार्यक्षमतेवर प्रभाव करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
- गुंतवणूक गुणकाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

२०

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) पैशाच्या भ्रमणवेगावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- (ब) केन्स यांचा पैशाच्या मागणीचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- (क) पैशाच्या मागणीची निर्धारके स्पष्ट करा.

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) RBI ची विकासात्मक कार्ये स्पष्ट करा.
- (ब) भारतातील भांडवली बाजाराच्या संरचनेची चर्चा करा.
- (क) सार्वजनिक वित्त व खाजगी वित्त यातील फरक स्पष्ट करा.
- (ड) सार्वजनिक कर्जाचे विविध प्रकार विस्तृत करा.

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) १९९१ नंतरची भारतातील व्यापारी बँकांची कामगिरीची चर्चा करा.
- (ब) भारतातील मौद्रिक धोरणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (क) मौद्रिक धोरणाची संख्यात्मक साधने स्पष्ट करा.

७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) भारतातील नाणेबाजाराची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) म्युच्युअल फंड थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (क) (सेबी) प्रतिभूती मंडळावर टीप लिहा.

८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) प्रत्यक्ष कराचे गुण व दोष स्पष्ट करा.
- (ब) कराच्या विविध कसोट्या कोणत्या ?
- (क) भारतातील वाढत्या सार्वजनिक खर्चाचे परिणाम स्पष्ट करा.

S.Y.B.A.

11/12/2019

Economics - (PART - III)

Con. : 412-19.

AS-7639

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Answer any five questions, Choosing not more than three questions from any one section.
- (2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Answer any two of the following :— 20
- (a) Describe the New Agricultural Policy of India.
- (b) Write the features of New Industrial Policy of 1991.
- (c) Write changes in sectoral composition of National Income in India since 2000.
- (d) Discuss the various measures taken by the Government of India to create employment opportunities.
2. Answer any two of the following :— 20
- (a) What is Inflation ? Write causes of Inflation in India.
- (b) Discuss the various measures taken by the Government to remove poverty in India.
- (c) Explain the trends in National Income per Capita Income in India from 1991.
3. Answer any two of the following :— 20
- (a) Explain the measures to improve agricultural productivity in India.
- (b) Explain the Agricultural Price Policy of India.
- (c) Explain the role and importance of Agriculture in Indian Economy.
4. Answer any two of the following :— 20
- (a) Write importance of small scale Industries in a developing country like India.
- (b) Explain the causes of Industrial sickness in India.
- (c) What is unemployment ? Explain the types of unemployment in India.

[TURN OVER

Section II

5. Answer any two of the following :— :— 20
- (a) Explain the current Account convertability in India.
 - (b) What is fiscal policy ? Write objectives of fiscal policy ?
 - (c) Explain the monetary policy of India.
 - (d) Explain the second phase banking sector reforms 1998.
6. Answer any two of the following :— 20
- (a) Explain the role of capital market in a developing country like India.
 - (b) Explain the structure of Indian money market.
 - (c) What is money supply ? Write RBI's measures of money supply.
7. Answer any two of the following :— 20
- (a) What is public expenditure ? Write causes of increase in public expenditure.
 - (b) Discuss the public debt policy of Government of India.
 - (c) Explain the composition of Imports of India.
8. Answer any two of the following :— 20
- (a) What is Balance of Payment ? Explain India's Balance of Payments Position since 2000.
 - (b) Explain the exchange Rate Policy of India.
 - (c) Examine the trends in India's foreign trade since 1991.
-

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा प्रत्येक विभागातून तीन पेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नये.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) भारतातील नवीन शेतकी धोरणावर टिप लिहा.
(ब) १९९१ च्या औद्योगिक धोरणातील बदल विशद करा.
(क) भारतातील २००० नंतर झालेल्या राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या क्षेत्रिय योगदानातील बदल स्पष्ट करा.
(ड) रोजगार निर्मितीसाठी भारत सरकारने केलेले विविध उपाय स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) चलनवाढ म्हणजे काय ? भारतातील चलनवाढीची महत्वाची कारणे स्पष्ट करा.
(ब) भारतातील दारिद्र्य निर्मूलनाच्या वेगवेगळ्या कार्यक्रमांची चर्चा करा.
(क) १९९१ नंतरच्या भारताच्या राष्ट्रीय उत्पन्न आणि दरडोई उत्पनातील कल स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) भारतातील शेतकी उत्पादकतेत सुधारणा करण्यासाठी उपाययोजना स्पष्ट करा.
(ब) भारतातील शेतकी किंमत विषयक धोरण स्पष्ट करा.
(क) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेती क्षेत्राची भूमिका आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) भारतासारख्या विकसनशील देशातील लघु-उद्योगाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ब) भारतातील औद्योगिक आजारपणाची कारणे स्पष्ट करा.
(क) बेरोजगारी म्हणजे काय ? भारतातील बेरोजगारीचे प्रकार स्पष्ट करा.

[TURN OVER]

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) भारतीय चालू खात्याच्या रुपयाच्या परिवर्तनीयतेवर टिप लिहा.
- (ब) वित्तीय धोरण म्हणजे काय ? भारतातील वित्तीय धोरणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (क) भारतीय रिझर्व्ह बँकेचे चलनविषयक धोरण स्पष्ट करा.
- (ड) १९९८ च्या दुसऱ्या टप्प्यातील बँकिंग क्षेत्रातील सुधारणा स्पष्ट करा.
६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) भारतासारख्या विकसनदेशातील भांडवल बाजाराची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) भारतीय नाणे बाजारातील घटक स्पष्ट करा.
- (क) पैशाचा पुरवठा म्हणजे काय ? पैशाच्या पुरवठ्याबाबतचे उपाय स्पष्ट करा.
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) सार्वजनिक खर्च म्हणजे काय ? भारतातील वाढत्या सार्वजनिक खर्चाची कारणे विशद करा.
- (ब) भारत सरकारच्या सार्वजनिक कर्जावर चर्चा करा.
- (क) भारताच्या आयातीमधील घटक स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) व्यवहारशेष म्हणजे काय ? भारताच्या व्यवहार-शेषाची २००० सालानंतरची स्थिती स्पष्ट करा.
- (ब) भारताचे विनिमय दर धोरण स्पष्ट करा.
- (क) १९९१ पासून भारताच्या विदेशी व्यापारात घडून आलेल्या बदलांचे परिक्षण करा.

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions from **both** sections but not **more** than **three** questions from **each** section.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
(3) Draw **neat** diagrams wherever **unnecessary**.

Section-1

1. Answer any **two** of the following: 20
(a) Explain importance and limitations of macro economics.
(b) Discuss Say's Law of market.
(c) Explain the various functions of money.
(d) What are the different types of inflation ?
2. Answer any **two** of the following: 20
(a) Describe the circular flow of National Income in an open economy.
(b) Explain various concepts of National Income.
(c) Discuss various methods of measuring National Income.
3. Answer any **two** of the following : 20
(a) Explain the principle of effective demand (ED).
(b) Discuss the factors determining marginal efficiency of capital (MEC).
(c) Explain the working of acceleration principle.
4. Answer any **two** of the following: 20
(a) Explain the factors affecting velocity of circulation of money.
(b) Write a note on Liquidity trap.
(c) What are the different phases of trade cycle ?

Section II

5. Answer any **two** of the following: 20
(a) Explain the functions of commercial banks.
(b) Discuss the role of Indian Money Market.
(c) Write a note on SEBI.
(d) Describe the nature and scope of public finance.
6. Answer any **two** of the following: 20
(a) Discuss the meaning and functions of financial market.
(b) Explain the developmental functions of Central Bank (RBI).
(c) What are the objectives of Monetary Policy ?
7. Answer any **two** of the following: 20
(a) Explain the structure of Indian money market.
(b) Explain benefits and limitations of Mutual funds.
(c) Discuss the reforms in Indian capital market.
8. Answer any **two** of the following: 20
(a) Discuss the causes of increasing public expenditure in India.
(b) What are the merits and demerits of indirect taxes ?
(c) Explain various concepts of deficit.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) खालीलपैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून तीन पेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नयेत.
 (२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
 (३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग - १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) समग्र अर्थशास्त्राचे महत्त्व व उपयुक्तता स्पष्ट करा.
 (ब) 'से' च्या बाजारपेठविषयक नियमाची चर्चा करा.
 (क) पैशाची विविध कार्ये स्पष्ट करा.
 (ड) भाववादीचे विविध प्रकार कोणते ?
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) खुल्या अर्थव्यवस्थेतील राष्ट्रीय उत्पन्नाचा चक्राकार प्रवाह विशद करा.
 (ब) राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या विविध संकल्पना स्पष्ट करा.
 (क) राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या मोजणीच्या प्रकारांची चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) प्रभावी मागणीचे तत्त्व स्पष्ट करा.
 (ब) भांडवलाच्या सीमांत कार्यक्षमतेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
 (क) प्रवेग तत्त्वाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) पैशाच्या अभिसरणाच्या गतीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
 (ब) रोखतेच्या सापळ्यावर टीप लिहा.
 (क) व्यापारचक्राच्या वेगवेगळ्या अवस्था कोणत्या ?

विभाग - २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) व्यापारी बँकांची विविध कार्ये स्पष्ट करा.
 (ब) वित्त बाजाराची भूमिका स्पष्ट करा.
 (क) सेबी वर टीप लिहा.
 (ड) सार्वजनिक वित्ताचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) वित्त बाजाराचा अर्थ व वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
 (ब) मध्यवर्ती बँकेची विकासात्मक कार्ये स्पष्ट करा.
 (क) मौद्रिक धोरणाची उद्दिष्टे कोणती आहेत ?
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) भारतीय मुद्रा बाजाराची रचना स्पष्ट करा.
 (ब) म्युच्युअल फंडाचे फायदे व मर्यादांची चर्चा करा.
 (क) भारतीय भांडवल बाजारातील सुधारणांची चर्चा करा.
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
 (अ) भारतातील वाढीव सार्वजनिक खर्चाची कारणे स्पष्ट करा.
 (ब) अप्रत्यक्ष कराचे गुण व दोष कोणते ?
 (क) तुटीच्या विविध संकल्पना स्पष्ट करा.

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions choosing not **more than three** questions from any **one** section.
(2) **Figures to the right** indicate **full** marks.

Section-I

1. Answer any **two** of the following : 20
(a) Discuss in brief the new agricultural policy.
(b) Explain the New Industrial Policy 1991.
(c) Explain change in the sectorial composition of national income in India since 2000.
(d) Explain the measures adopted by the government for removal of poverty.
2. Attempt any **two** of the following : 20
(a) Discuss the policy strategies for employment generation in India.
(b) Explain the causes of inflation in India.
(c) Explain the trends in national income of India since 2005.
3. Attempt any **two** of the following : 20
(a) Express view to improve the agricultural productivity in India?
(b) Explain the defects in the agricultural marketing system in India.
(c) Write a note on agricultural price policy.
4. Attempt any **two** of the following:- 20
(a) Explain the significance of small scale industries in India.
(b) Write a note on (SEZ) 'Special Economic Zone'
(c) Discuss Exit Policy.

Section-II

5. Attempt any **two** of the following : 20
(a) Explain the direction of exports of India.
(b) Discuss in detail the role of SEBI.
(c) Analyze the objectives of fiscal policy in India.
(d) Explain the banking sector reforms of 1998.
6. Attempt any **two** of the following : 20
(a) What is money supply? Explain the RBI's measures for money supply.
(b) Explain the progress of commercial banks in the post reform period.
(c) Explain the components of the organized sector of the Indian Money Market.
7. Attempt any **two** of the following : 20
(a) What are the causes of Increase in public expenditure of India?
(b) Discuss the recommendations of the 13th Finance commission.
(c) Explain the public debt of government of India.

8. Attempt any two of the following :

20

- Explain the exchange rate policy of India.
- Examine the trends in India's foreign trade since 1991.
- Explain the India's Balance of Payments position since the year 2000.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा पण एका विभागातून जास्तीत जास्त तीनच प्रश्न सोडवा.

(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा :

20

- नवीन शेतकी धोरणावर थोडक्यात चर्चा करा.
- १९९१ च्या औद्योगिक धोरण स्पष्ट करा.
- भारतातील २००० नंतर झालेल्या राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या क्षेत्रीय योगदानातील बदल स्पष्ट करा.
- दारिद्र्य निर्मुलनासाठी भारत सरकारने केलेले उपाय स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा :

20

- भारतात रोजगार निर्मितीसाठी योजलेल्या विविध धोरणांची चर्चा करा.
- भारतातील किंमत वाढीची कारणे स्पष्ट करा.
- २००५ पासून भारताच्या राष्ट्रीय उत्पन्नातील कल स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा :

20

- भारतातील कृषी उत्पादकतेत सुधारणा करण्यासाठी उपाय योजना सुचवा.
- भारतातील शेती बाजारातील दोष लिहा.
- शेतमाल किंमत धोरण यावर टीप लिहा.

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा :

20

- भारतातील लघु उद्योगांचे महत्त्व लिहा.
- 'सेझ' वर टीप लिहा.
- 'बहिर्गमन' धोरणावर चर्चा करा.

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा :

20

- भारतीय निर्यातीची दिशा स्पष्ट करा.
- सेबीच्या भूमिकेवर विस्तृत चर्चा करा.
- भारतातील वित्तीय धोरणांची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- १९९८ च्या बँकिंग क्षेत्रातील सुधारणा स्पष्ट करा.

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा : २०
- (अ) पैशाचा पुरवठा म्हणजे काय ? पैशाच्या पुरवठ्याबाबत (RBI) चे उपाय स्पष्ट करा.
(ब) सुधारणोत्तर काळातील व्यापारी बँकांची प्रगती स्पष्ट करा.
(क) भारतीय नाणेबाजारातील संघटीत क्षेत्रातील विविध घटक स्पष्ट करा.
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन सोडवा : २०
- (अ) भारताच्या सार्वजनिक खर्चातील वाढीच्या कारणांची चर्चा करा.
(ब) १३ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशींवर चर्चा करा.
(क) भारत सरकारचे सार्वजनिक कर्ज स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) भारताचे विनिमय दर धोरण स्पष्ट करा.
(ब) १९९१ पासून भारताच्या विदेशी व्यापारात घडून आलेल्या बदलांचे परिक्षण करा.
(क) २००० पासूनच्या भारताच्या विदेशी व्यापारातील चढउतारांचे परिक्षण करा.
-

S.Y.B.A.

16/12/2019

P4-Exam-2019-2-11
Con. 423-19.

Economics - (Paper - II)

AS-7814

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions from **both** sections but not **more than three** questions from **each** section.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.
(3) Draw **neat** diagrams wherever **necessary**.

SECTION - I

1. Answer **any two** of the following : 20
(a) Distinguish between micro and macro-economics.
(b) Describe the circular flow of national income in four sector model.
(c) What are the difficulties in measuring national income ?
(d) Explain the types and phases of trade cycles.
2. Answer **any two** of the following : 20
(a) Critically analyze say's law of market.
(b) Explain the importance of effective demand.
(c) What are the factors affecting consumption function ?
3. Answer **any two** of the following : 20
(a) What are the factors affecting marginal efficiency of capital ?
(b) Explain the constituents of money supply.
(c) Explain the functions of money.
4. Answer **any two** of the following : 20
(a) Discuss the motives of demand for money.
(b) Explain the factors affecting velocity of circulation of money.
(c) What are the types of inflation ?

SECTION- II

5. Answer **any two** of the following : 20
(a) Explain the functions of central bank.
(b) Write a note on SEBI.
(c) What are the causes of growing-public expenditure ?
(d) Explain the nature and scope of public finance.
6. Answer **any two** of the following : 20
(a) Explain the functions of commercial banks.
(b) Discuss the structure of Indian money market.
(c) What are the objectives of monetary policy ?
7. Answer **any two** of the following : 20
(a) Explain the role of capital market in India.
(b) Explain the merits and demerits of direct taxes.
(c) Write a note on mutual fund.

48

[TURN OVER

8. Answer any two of the following :

20

- Explain the various concepts of deficit.
- What are the causes of public debt?
- Discuss the various cannons of taxation.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून किमान तीन पेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नयेत.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

20

- सुक्ष्मलक्ष्मी आणि समग्रलक्ष्मी अर्थशास्त्र यामधील फरक स्पष्ट करा.
- चतुःक्षेत्रीय अर्थ व्यवस्थेतील उत्पन्नाचा चक्राकार प्रवाह विशद करा.
- राष्ट्रीय उत्पन्न मोजण्यातील अडथळे कोणते ?
- व्यापार चक्राचे प्रकार आणि अवस्था स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

20

- “से” च्या बाजार नियमाचे टिकात्मक परिक्षण करा.
- परिणामकारक मागणीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- उपभोग फलनावर परिणाम करणारे घटक कोणते ?

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

20

- भांडवलाच्या सीमांत कार्यक्षमतेवर परिणाम करणारे घटक कोणते ?
- पैशाच्या पुरवठ्याचे घटक स्पष्ट करा.
- पैशाची कार्य स्पष्ट करा.

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

20

- पैशाच्या मागणीच्या हेतुंची चर्चा करा.
- मुद्रेच्या भ्रमणवेगावर परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
- भाववाढीचे प्रकार कोणते ?

विभाग २

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) मध्यवर्ती बँकेची कार्य स्पष्ट करा.
- (ब) 'सेबी' वर टीप लिहा.
- (क) सार्वजनिक खर्च वाढीची कारणे कोणती ?
- (ड) सार्वजनिक आयव्यवाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) व्यापारी बँकाची कार्य स्पष्ट करा.
- (ब) भारतीय मुद्रा बाजाराच्या रचनेची चर्चा करा.
- (क) मौद्रिक धोरणाची उद्दिष्टे कोणती ?
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) भारतीय भांडवल बाजाराची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) प्रत्यक्ष कराचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
- (क) म्युच्युल फंड यावर टिप लिहा.
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : २०
- (अ) तुटीच्या विविध संकल्पना स्पष्ट करा.
- (ब) सार्वजनिक कर्जाची कारणे कोणती ?
- (क) कराच्या विविध कसोट्यांची चर्चा करा.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions, choosing not more than **three** questions from any **one** section.
 (2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks.

(Section I)

1. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the measures adopted by the Government for removal of poverty.
 - (b) Take a review of the role of agriculture in Indian economy.
 - (c) Explain the features of New Industrial Policy of 1991.
 - (d) Write a note on Exit Policy.
2. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the causes of Inflation in India.
 - (b) Explain the measures taken by the Government to generate employment in India.
 - (c) Explain the trends in National Income of India since 2001.
3. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) What are the causes of low agricultural production in India.
 - (b) Analyze the defects in the agricultural marketing system.
 - (c) Write a note on new agricultural policy in India.
4. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Write importance of small scale industries (SSI) in Indian economy.
 - (b) Analyze the impact of SEZ on Indian economy.
 - (c) Explain the causes of Industrial sickness in India.

(Section II)

5. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) What is fiscal policy ? Write objectives of fiscal policy.
 - (b) Discuss the banking sector reforms of 1998 in India.
 - (c) Explain the quantitative measures of monetary policy.
 - (d) Explain the composition and direction of exports in India.
6. Attempt any **two** of the following :— 20
 - (a) Explain the role of capital market in developing country like India.
 - (b) Explain the components of the organised sector of the Indian money market.
 - (c) What is money supply ? Explain the RBI's measures of money supply.

[TURN OVER

7. Attempt any two of the following :—

20

- What are the causes of increase in Public expenditure of India.
- Discuss the recommendations of 13th finance commission.
- Explain the compositions of Imports of India.

8. Attempt any two of the following :—

20

- Explain the India's Balance of Payment position since 2000.
- Analyze the exchange rate policy of India.
- Examine the trends in India's foreign trade since 1991.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून तीन प्रश्न सोडविणे.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(विभाग १)

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- दारिद्र्य निर्मूलनासाठी भारत सरकारने केलेले उपाय स्पष्ट करा.
- भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेतीची भूमिका स्पष्ट करा.
- १९९१ च्या नवीन औद्योगिक धोरणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- बहिर्गमन धोरणावर टीप लिहा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- भाववाढीची कारणे स्पष्ट करा.
- भारतात रोजगार निर्मितीसाठी सरकारने केलेले उपाय स्पष्ट करा.
- २००१ सालपासून भारताच्या राष्ट्रीय उत्पन्नातील कल स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- भारतातील कमी कृषी उत्पादकतेची कारणे कोणती ?
- भारतातील शेती विपणन पध्दतीतील दोष स्पष्ट करा.
- भारतातील नवीन शेतीविषयक धोरणावर टिप लिहा.

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- भारतातील लघुउद्योगांचे महत्व विशद करा.
- सेझ (SEZ) चा भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणार परिणाम स्पष्ट करा.
- भारताच्या औद्योगिक आजाराची कारणे स्पष्ट करा.

(विभाग २)

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) राजकोषीय धोरण म्हणजे काय ? राजकोषीय धोरणाची उद्दिष्ट्ये लिहा.
- (ब) भारतातील बँकिंग क्षेत्रातील १९९८ च्या सुधारणांवर चर्चा करा.
- (क) मौद्रिक धोरणाच्या पतनियंत्रणाची संख्यात्मक साधने स्पष्ट करा.
- (ड) भारतातील निर्यातीची रचना व दिशा स्पष्ट करा.
६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) भारतासारख्या विकसनशील देशातील भांडवल बाजाराची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) भारतीय नाणेबाजारातील संघटीत क्षेत्रातील विविध घटक स्पष्ट करा.
- (क) मुद्रा पुरवठा म्हणजे काय ? पैशाच्या पुरवठ्याच्या बाबत RBI's चे उपाय स्पष्ट करा.
७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) सार्वजनिक खर्चवाढीची कारणे स्पष्ट करा.
- (ब) १३ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीवर चर्चा करा.
- (क) भारताच्या आयातीमधील घटक स्पष्ट करा.
८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- (अ) २००० नंतरची भारताच्या व्यवहार शेषाची स्थिती स्पष्ट करा.
- (ब) भारताचे विनिमय दर धोरण स्पष्ट करा.
- (क) १९९१ पासून भारताच्या विदेशी व्यापारात घडून आलेल्या बदलांचे परिक्षण करा.

S.Y.B.A.

10/12/2019

Con. : 399-19.

History - (Paper - II)

AS-7310

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. Explain the responsible factor of renaissance movement in Europe.
2. Examine the effects of Industrial Revolution.
3. Describe the main part of unification of Italy.
4. Evaluate the structure and achievement of League of Nations.
5. Comment on any **Two** of the following :
 - (a) Causes of Geographical Discoveries
 - (b) Importance of French Revolution
 - (c) Unification of Germany
 - (d) Causes of World War - I
6. Explain the career and achievement of Kemal Pasha.
7. Describe the Adolf Hitler's Domestic and Foreign Policy.
8. Briefly trace the history of United Nations Organization.
9. Evaluate the role of Mahatama Gandhi in the National Movement in India.
10. Write **short notes** on any **two** of the following :
 - (a) Reza Shah's Reforms
 - (b) Musolini and his Fascism
 - (c) Effects of World War - II
 - (d) Dr. Sun-Yat-Sen and China.

[TURN OVER

(54)

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- प्र.१. युरोपमधील प्रबोधन चळवळीस जबाबदार घटक स्पष्ट करा.
- प्र.२. औद्योगिक क्रांतीच्या परिणमांचे परीक्षण करा.
- प्र.३. इटलीच्या एकीकरणाच्या मुख्य भागांचे वर्णन करा.
- प्र.४. राष्ट्रसंघाच्या रचनेचे व कार्याचे मूल्यमापन करा.
- प्र.५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा :
(अ) भौगोलिक शोधांची कारणे
(ब) फ्रेंच राज्यक्रांतीचे महत्त्व
(क) जर्मनीचे एकीकरण
(ड) पहिल्या महायुद्धाची कारणे.
- प्र.६. केमालपाशाचे जीवन व कार्य स्पष्ट करा.
- प्र.७. अँडॉल्फ हिटलरच्या अंतर्गत व परराष्ट्र धोरणाचे वर्णन करा.
- प्र.८. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या इतिहासावर थोडक्यात माहिती लिहा.
- प्र.९. भारतीय राष्ट्रीय चळवळीतील महात्मा गांधीजीच्या योगदानाचे मूल्यमापन करा.
- प्र.१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :
(अ) रेझा शहाच्या सुधारणा
(ब) मुसोलीनी आणि त्यांचे फॅसिझम
(क) दुसऱ्या महायुद्धाचे परिणाम
(ड) डॉ.सन-यत-सेन व चीन.

S.Y.B.A.

11/12/2019

History - (Paper - III)

Con. : 413-19.

AS-7050

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the main literary sources of Ancient Indian History.
2. Describe the Political and Economic Life of Indus Valley Civilization.
3. Discuss the Social Life during the Vedic period.
4. Explain the career and achievement of Gautam Buddha.
5. Comment on (any two) :
 - (a) Archaeological sources
 - (b) Indus Valliy civilization's main features
 - (c) Economic Life during vedic period
 - (d) Greek Invasions.
6. Describe the career and achievement of Chandragupta Maurya.
7. Briefly trace on the History of King Kanishka.
8. Evaluate the achievement of King Samudragupta.
9. Discuss the religious policy of King Harshavardhana.
10. Write short notes on any two of the following :
 - (a) Emperor Ashoka
 - (b) Gupta's Administration
 - (c) Rise of Rajputa's
 - (d) Spread of Indian Culture in Asia.

[TURN OVER

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. प्राचीन भारताच्या इतिहासाची मुख्य वाडःमयीन साधने स्पष्ट करा.
२. सिंधु संस्कृतीच्या राजकीय व आर्थिक जीवनाचे वर्णन करा.
३. वैदिक काळखंडातील सामाजिक जीवनाची चर्चा करा.
४. गौतम बुद्धाचे जीवन व कार्य स्पष्ट करा.
५. भाष्य करा (कोणतेही दोन) :-
 - (अ) पुरातत्वीय साधने
 - (ब) सिंधु संस्कृतीची मुख्य वैशिष्ट्ये
 - (क) वैदिक काळखंडातील आर्थिक जीवन
 - (ड) ग्रिक आक्रमण.
६. चंद्रगुप्त मौर्याच्या जीवन व कार्याचे वर्णन करा.
७. राजा कनिष्काच्या इतिहासावर सविस्तर माहिती लिहा.
८. समुद्रगुप्ताच्या कार्याचे मूल्यमापन करा.
९. हर्षवर्धनाच्या धार्मिक धोरणाची चर्चा करा.
१०. खालीलपैकी दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा :
 - (अ) सम्राट अशोक
 - (ब) गुप्तांची प्रशासन व्यवस्था
 - (क) रजपूतांचा उदय
 - (ड) भारतीय संस्कृतीचा आशियातील प्रसार.

S.Y.B.A.

12/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-89

Con. 521-19.

History - (Paper - II)

AS-7802

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. Explain the main causes of renaissance in Europe.
2. Discuss the impact of French Revolution.
3. Analyse the Unification of Italy under the leadership of Mazzini, Cavour and Garibaldi.
4. Describe the causes and effects of World War I.
5. Comment on any **two** of the following :—
 - (a) Religious reformation movement
 - (b) Causes of Industrial Revolution
 - (c) Unification of Germany
 - (d) Causes of Russian Revolution.
6. Outline the socio-religious reforms of Kemal Pasha of Turkey.
7. Describe the domestic and foreign policy of Adolf Hitler in Germany.
8. Write a detailed note on United Nations Organization.
9. Explain the achievement of Dr. Ahemed Sukarno in the national movement of Indonesia.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Reforms of Reza Shah
 - (b) Militarism in Japan
 - (c) Atlantic Charter
 - (d) Dr. Sun-Yat-Sen.

[TURN OVER

58

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. युरोपमधील प्रबोधनाची मुख्य कारणे स्पष्ट करा.
२. फ्रेंच राज्यक्रांतीच्या परिणामाची चर्चा करा.
३. मॅझीनी, काहूर आणि गॅरीबाल्डी यांच्या नेतृत्वाखालील इटलीच्या एकीकरणाचे विश्लेषण करा.
४. पहिल्या महायुद्धाची कारणे व परिणामांचे विश्लेषण करा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) धर्म सुधारणा चळवळ
 - (ब) औद्योगिक क्रांतीचे परिणाम
 - (क) जर्मनीचे एकीकरण
 - (ड) रशियन राज्यक्रांतीची कारणे.
६. तुर्कस्थानमध्ये केमालपाशाने केलेल्या सामाजिक व धार्मिक सुधारणा आधारेखित करा.
७. जर्मनीच्या अॅडॉल्फ हिटलरच्या अंतर्गत व परराष्ट्र धोरणाचे वर्णन करा.
८. संयुक्त राष्ट्र संघावर सविस्तर टीप लिहा.
९. इंडोनेशियाच्या राष्ट्रीय चळवळीतील डॉ. अहमद सुकार्नाची कामगिरी स्पष्ट करा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
 - (अ) रेझाशहाच्या सुधारणा
 - (ब) जपानमधील लष्करवाद
 - (क) अटलांटीक सनद
 - (ड) डॉ. सन-यत-सेन.

S.Y.B.A.

13/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-99

Con. 546-19.

History (Paper - III)

AS-7099

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks.

1. Give and account of the Archaeological sources for the study of ancient Indian History.
2. Highlight on the Trade and Commerce during the Harappan Civilization.
3. Explain the Socio-Political life of Vedic period.
4. Review of the sixteen Mahajanpadas and state the causes of the rise of Magadh empire.
5. Comment on any **Two** of the following :—
 - (a) Foreign Travellers account
 - (b) Town planning of Harappan Civilization
 - (c) Varnashram system during Vedic age
 - (d) Vardhman Mahavira.
6. Review in detail on the achievements of emperor Ashoka.
7. Trace the Administrative system of Guptas.
8. Evaluate on the achievements of Harshavardhana as an important emperor in Ancient Indian History.
9. Write an essay on Temple Architecture in the Deccan.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Trade during Satvahanas
 - (b) Golden Age in Ancient India
 - (c) Expansion of Chola Empire
 - (d) Arab Invasions.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. प्राचीन भारताच्या इतिहास अभ्यासाची पुरातत्वीय साधने लिहा.
२. हडप्पा संस्कृतीकालीन व्यापारवाणिज्य यावर प्रकाश टाका.
३. वैदिक कालीन सामाजिक आणि राजकीय जीवन स्पष्ट करा.
४. सोळा महाजनपदांचा आढावा घेऊन मगध साम्राज्याच्या उदयाची कारणे सांगा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) परकीय प्रवास वर्णने
 - (ब) हडप्पा संस्कृतीतील नगररचना
 - (क) वैदिक कालीन वर्णाश्रम पध्दत
 - (ड) वर्धमान महावीर.
६. सम्राट अशोकाच्या कामगिरीचा विस्ताराने आढावा घ्या.
७. गुप्तकालीन प्रशासनव्यवस्थेचा मागोवा घ्या.
८. प्राचीन भारताच्या इतिहासातील सम्राट हर्षवर्धनाच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.
९. दक्षिण भारतातील मंदिरस्थापत्यावर निबंध लिहा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
 - (अ) सातवाहनकालीन व्यापार
 - (ब) गुप्तकालीन सुवर्णयुग
 - (क) चौलांचा साम्राज्यविस्तार
 - (ड) अरब आक्रमणे.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the meaning and cause of Renaissance in Europe.
2. Review the various factors that contributed to the French Revolution in 1789.
3. Trace the different stages in the unification of Germany.
4. Analyze the causes and consequences of the World War I.
5. Comment on any two of the following :—
 - (a) Martin Luther
 - (b) Social effects of Industrial Revolution
 - (c) Count Cavour
 - (d) Political causes of the Russian Revolution.
6. Evaluate the role of Kemal Pasha in the modernization of Turkey.
7. Discuss the causes of the rise of fascism in Italy.
8. Trace the factors responsible for the Revolution of 1911 in China.
9. Explain the objectives and structure of the United Nations Organization.
10. Write short notes on any two of the following :—
 - (a) Socio-economic Reforms of Reza Shah Pahlavi
 - (b) Rise of Militarism in Japan
 - (c) Dr. Sukarno
 - (d) Mahatma Gandhi's doctrine of Ahimsa.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. युरोपमधील प्रबोधनाच्या चळवळीचा अर्थ व कारणे स्पष्ट करा.
२. १७८९ मधील फ्रेंच राज्यक्रांतीस जबाबदार ठरलेल्या कारणांचे परीक्षण करा.
३. जर्मनीच्या एकीकरणातील विविध टप्प्यांचा आढावा घ्या.
४. पहिल्या महायुद्धाच्या कारणांचे व परिणामांचे विश्लेषण करा.
५. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) मार्टिन ल्युथर
 - (ब) औद्योगिक क्रांतीचे सामाजिक परिणाम
 - (क) काऊंट काव्हर
 - (ड) रशियन राज्यक्रांतीची राजकिय कारणे.
६. तुर्कस्थानच्या आधुनिकीकरणातील केमाल पाशाच्या भूमिकेचे मूल्यमापन करा.
७. इटलीतील फॅसिस्टवादाच्या उदयाच्या कारणांची चर्चा करा.
८. चीनमधील १९११ च्या राज्यक्रांतीस जबाबदार ठरलेल्या घटनांचा आढावा घ्या.
९. संयुक्त राष्ट्रसंघटनेची उद्दिष्टे व रचना स्पष्ट करा.
१०. पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
 - (अ) रेझाशहा पहलवीच्या सामाजिक आणि आर्थिक सुधारणा
 - (ब) जपानमधील लष्करवादाचा उदय
 - (क) डॉ. सुकार्णो
 - (ड) महात्मा गांधीचे अहिंसेचे तत्व.

S.Y.B.A.

17/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-95

History - CPQREO - III

Con. 531-19.

AS-7703

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. Critically evaluate the Archaeological sources for the study of Ancient Indian History.
2. Explain the salient features of the town planning in the Indus Valley Civilization.
3. Describe the political and religious life of the Vedic period.
4. Give a brief sketch of Gautam Buddha's life and teachings.
5. Comment on any **Two** of the following :—
 - (a) Foreign Travelers' Accounts
 - (b) Decline of Indus Valley Civilization
 - (c) Ashram system during Vedic period
 - (d) Greek Invasions.
6. Explain the career and achievement of emperor Ashoka.
7. Why Gupta Age is known as the 'Golden Age of Ancient India' ? Discuss.
8. Discuss the Expansion of empire by Harshavardhana.
9. Examine the Administrative Policy of Rashtrakutas.
10. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Mauryan Administration
 - (b) Emperor Samudragupta
 - (c) Arab Invasion
 - (d) Spread of Indian culture in Asia.

[TURN OVER

64

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. प्राचीन भारताच्या इतिहास अभ्यासातील पुरातत्वीय साधनांचे चिकित्सक मुल्यांकन करा.
२. सिंधू संस्कृतीतील नगर रचनेची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
३. वैदिक कालखंडातील राजकीय व धार्मिक जीवनाचे वर्णन करा.
४. गौतम बुद्धांचे जीवन आणि शिकवण यावर थोडक्यात माहिती लिहा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा.
 - (अ) परकीय प्रवाशांचे इतिवृत्त
 - (ब) सिंधू संस्कृतीचा न्हास
 - (क) वैदिक कालीन आश्रम व्यवस्था
 - (ड) ग्रीक आक्रमण.
६. सम्राट अशोकाचे जीवन व कार्य स्पष्ट करा.
७. गुप्त कालखंड हा प्राचीन भारतातील 'सुवर्ण युग' म्हणून का ओळखला जातो ? चर्चा करा.
८. हर्षवर्धनाने केलेल्या साम्राज्य विस्ताराची चर्चा करा.
९. राष्ट्रकुटांच्या प्रशासकीय धोरणाचे परीक्षण करा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
 - (अ) मौर्यांची प्रशासन व्यवस्था
 - (ब) सम्राट समुद्रगुप्त
 - (क) अरब आक्रमणे
 - (ड) भारतीय संस्कृतीचा आशियातील प्रसार.

S.Y.B.A

10/12/2019

Con. : 400-19.

Sociology - (Paper -II)

AS-7488

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Attempt any **five** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks (**20** marks each).
(3) **Marathi** medium students should **compulsory** see the **English** Question Paper.

1. Discuss on Dr. G. S. Ghurye's indological approach in Sociology. 20
2. Write a information about on Dr. M. N. Shrinivas structural functional approach in Sociology. 20
3. Bring out contributory work of Dr. B. R. Ambedkar to anti caste. 20
4. Explain the analysis on Andra Beteile's Book. Class, Caste and Power. 20
5. Discuss Baviskar work on the functionalism : Kopargaon Co-operative Sugar Factory. 20
6. Write detail on 'Modernization and tradition in Indian Society. 20
7. Examine the basic concepts of social change evolution growth and development. 20
8. Discuss in detail on issues of land displacement and rehabilitation. 20
9. Explain in the feminist approach and sustainable development as an alternative approach of development. 20
10. Write **short notes** on any **two** : 20
 - (a) Anti caste Mahatma Phule
 - (b) Dependency theory
 - (c) Food crisis
 - (d) Invlusive Development.

[TURN OVER

66

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. डॉ. जी. एस. घुर्ये यांच्या समाजशास्त्रीय भारतीय प्राश्चविद्या दृष्टिकोनाची चर्चा करा. २०
२. डॉ. एम. एन. श्रीनिवास यांचा समाजशास्त्रातील संरचनात्मक प्रकार्यवादी दृष्टिकोनावर सविस्तर माहिती लिहा. २०
३. डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांनी जातीवादा विरुद्ध केलेल्या योगदानाची माहिती द्या. २०
४. आंद्रे बितेईच्या 'वर्ग, जात आणि सत्ता' या ग्रंथाचे थोडक्यात विश्लेषण करा. २०
५. डॉ. बाविस्कर यांच्या प्रकार्यवादी दृष्टिकोनातून 'कोपरगाव सहकारी साखर कारखाना संबंधी चर्चा करा. २०
६. भारतीय समाजातील आधुनिकीकरण आणि परंपरा संबंधी सविस्तर लिहा. २०
७. सामाजिक परिवर्तन, उत्क्रांती, वाढ आणि विकास या मुलभूत संकल्पनांचे परीक्षण करा. २०
८. जमिन विस्थापन आणि पुर्नवसन समस्या संबंधी सविस्तर चर्चा करा. २०
९. स्त्रीवादी दृष्टिकोन आणि निरंतर विकास या विकासाच्या पर्यायी दृष्टिकोनाला स्पष्ट करा. २०
१०. थोडक्यात कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : २०
 - (अ) जात विरोधी - महात्मा फुले
 - (ब) परावलंबन सिध्दांत
 - (क) अन्न संकट
 - (ड) सर्वसमावेशक विकास.

S.Y.B.A.

11 | 12 | 2019

Con. : 414-19.

Sociology - (Paper-III)

AS-7493

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. (1) Attempt any five questions.

(2) All questions carry equal marks (20 marks each).

(3) Marathi medium students should compulsory see the English Question Paper.

1. Discuss the meaning and definition of Health. Explain its scope and components. 20
2. Discuss the impact of Globalization and Privatization on Health Care. 20
3. Explain the meaning and Definition of Education. Discuss the role of education in Development. 20
4. Highlight the impact of Globalization and Privatization on Education. 20
5. What is Migration ? Explain its types and its impact. 20
6. Highlight the information on about Urban Informal Sector and explain the causes and problems of hawkers and vendors in the city. 20
7. Write information about the history of Mumbai Mill's situation of Girgaon mill land struggle with builders and land owners. 20
8. Give the definition of Crime and explain in detail crime and it's approaches. 20
9. Discuss the influence of satellite television on children and youth. 20
10. Short notes (Any Two) : 20
 - (a) Declining sex ratio
 - (b) Cyber Crime
 - (c) Media Ethics
 - (d) Demography.

[TURN OVER

68

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २०)

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. आरोग्याचा अर्थ व व्याख्या सांगून आरोग्याची व्याप्ती व आरोग्याचे घटक स्पष्ट करा. २०
२. जागतिकीकरण आणि खाजगीकरणामुळे आरोग्य क्षेत्रावर पडलेल्या प्रभावावर चर्चा करा. २०
३. शिक्षणाचे अर्थ आणि व्याख्या स्पष्ट करा. विकासात शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा. २०
४. जागतिकीकरण आणि खाजगीकरणाचा शिक्षणावरील परिणामाचे परीक्षण करा. २०
५. स्थलांतर म्हणजे काय ? स्थलांतराचे प्रकार व प्रभाव स्पष्ट करा. २०
६. शहरातील अनौपचारिक क्षेत्र याविषयीची माहिती सांगून विक्रेते आणि फेरीवाले यांच्या वाढीची कारणे आणि समस्या यावर प्रकाश टाका. २०
७. मुंबईतील गिरण्यांचा इतिहास, गिरणगाव परिस्थिती, गिरणीच्या जमिनीचा संघर्ष, बिल्डर्स व जमिन मालक या विषयी थोडक्यात माहिती लिहा. २०
८. गुन्द्यांची व्याख्या सांगून गुन्हेगारी विषयीचे दृष्टिकोन स्पष्ट करा. २०
९. सॅटेलाईट दूरदर्शनच्यामुळे मुले आणि युवा यांच्यावर होणाऱ्या प्रभावांची चर्चा करा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : २०
 - (अ) लिंगभेद असमानता
 - (ब) सायबर गुन्हा
 - (क) प्रसारमाध्यमाची नैतिकता
 - (ड) लोकसंख्या.

S.Y.B.A.

12/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-4

Con. 426-19.

Sociology - (Paper-II)

AS-7401

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) All questions carry **equal** marks. (20 marks each)
(2) **Marathi** Medium Student should **Compulsory** the **English** Question Paper.

1. Write on Dr. G. S. Ghurye's colonial nationalist and Ideological approach. 20
2. Discuss on bring out contributory work of Mahatma Jyotiba Phule and Dr. B. R. Ambedkar to 'anti caste' in India. 20
3. Explain the detail on M. N. Shrinivas of 'Remembered village. 20
4. Discuss on detail of research work of Andre Beteille's 'Caste, Class and Power in Sripuram village. 20
5. Write an essay on contribution of Dr. A. R. Desai to Indian Sociology. 20
6. Explain the concepts of Social change, Evolution, Growth and Development. 20
7. Examine in detail Rastow's Theory of Modernization. 20
8. Highlight how 'food crisis is the biggest hurdle in the process of development. 20
9. Discuss in detail on Dalits, Women and Minorities as excluded categories. 20
10. Write the short notes on any **two** of the following :— 20
 - (a) An industrial co-operative in rural Maharashtra-Dr. Bavishkar
 - (b) Sociology from below
 - (c) Sustainable development
 - (d) Dr. D. P. Mukharji.

[TURN OVER

70

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न अवश्य सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठी माध्यमातून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी पण इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. डॉ. जी. एस. घुर्गे यांच्या वसाहतवादी राष्ट्रवाद आणि प्राचविद्या दृष्टिकोनाची माहिती लिहा. २०
२. भारतातील जाती निर्मुलनासाठी महात्मा ज्योतिबा फुले आणि डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांनी केलेल्या योगदानाची चर्चा करा. २०
३. एम. एन. श्रीनिवास यांच्या स्मरणातील खेडे या विषयी सविस्तर स्पष्ट करा. २०
४. आंद्रे बितेई यांच्या संशोधन अभ्यासातील श्रीपूरम गावातील जात, वर्ग आणि सत्ता संबंधी सविस्तर चर्चा करा. २०
५. भारतीय समाजशास्त्रातील ए. आर. देसाई यांचे योगदानावर निबंध लिहा. २०
६. सामाजिक परिवर्तन, उत्क्रांती, वाढ व विकास या संकल्पना स्पष्ट करा. २०
७. रास्टॉव यांच्या आधुनिकीकरण सिध्दांतचे सविस्तर परिक्षण करा. २०
८. विकासाच्या प्रक्रियेत अन्न संकट हे कसा सर्वात मोठा अडथळा ठरतो आहे ? हे आधोरखीत करा. २०
९. दलित स्त्रिया आणि अल्पसंख्याक घटक ह्या वंचित समाज घटकांची सविस्तर चर्चा करा. २०
१०. खालील कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा. २०
 - (अ) ग्रामीण महाराष्ट्रातील सहकारी उद्योग - डॉ. बावीस्कर
 - (ब) उपेक्षितांचे समाजशास्त्र
 - (क) शाश्वत विकास
 - (ड) डॉ. डी. पी. मुखर्जी.

- N.B. :** (1) Attempt any **Five** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks. (20 marks each)
(3) **Marathi** Medium Student should **Compulsory** the **English** Question paper.

1. Write the concepts and meanings of Health. Explain the scope of health. 20
2. Examine the Health related current Framework or Program in India. 20
3. Explain the detail on Right to Education Act. 2009. 20
4. Discuss the impact of Globalization and privatization on Indian Education. 20
5. Define the Demography. Explain the nature and scope of Indian population. 20
6. What is Migration? Write the types, factor and effect of Migration. 20
7. Write an essay on Hawkers and Vendors in the urban area. 20
8. Define the Crime. Discuss the detail on approaches of Crime. 20
9. What is Slum? Explain the Government Policy about Rehabilitation of slum. 20
10. Write the short notes on any **two** of the following : 20
 - a) Health Tourism
 - b) Declining sex ratio
 - c) Influence of satellite Televisions
 - d) Violence faced by Women in public places.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न अवश्य सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी पण इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. आरोग्याची संकल्पना आणि अर्थ लिहा. आरोग्याची व्याप्ती स्पष्ट करा. २०
२. भारतातील आरोग्य विषयक विविध धोरणे आणि कार्यक्रमांचे परीक्षण करा. २०
३. शिक्षणाचा अधिकार कायदा २००९ (RTE) चे सविस्तर माहिती स्पष्ट करा. २०
४. भारतीय शिक्षणावर जागतिकीकरण आणि खाजगीकीकरणाच्या होणाऱ्या परिणामांची चर्चा करा. २०
५. लोकसंख्याशास्त्राची व्याख्या द्या. भारतीय लोकसंख्येचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा. २०
६. स्थलांतर म्हणजे काय ? स्थलांतराचे प्रकार, घटक आणि परिणामांची माहिती लिहा. २०
७. शहरी भागातील फेरीवाले आणि विक्रते यांच्यावर निबंध लिहा. २०
८. गुन्ह्याची व्याख्या द्या. गुन्ह्यासंबंधीच्या विविध सिद्धांतीक दृष्टीकोणाची सविस्तर चर्चा करा. २०
९. झोपडपट्टी म्हणजे काय ? झोपडपट्टी पुर्नवसनाच्या सरकारी योजना स्पष्ट करा. २०
१०. खालील कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा : २०
 - (अ) आरोग्य पर्यटन
 - (ब) विषम लिंगभेदी प्रमाण
 - (क) दुरदर्शनचा वाढता परिणाम
 - (ड) सार्वजनीक ठिकाणी स्त्रियां विरुद्धचे हिंसाचार

N.B. : (1) Attempt any five questions.

(2) All question carry equal marks. (20 marks each)

(3) Marathi medium student should compulsory the English question paper.

1. Explain the dialectical thought by Dr. D.P. Mukharji. 20
2. Explain the detail Dr. G.S.Ghurye's colonial Nationalist and indological approach. 20
3. Write an essay on contribution of Dr. A.R. Desai to Indian Sociology. 20
4. What is caste and class ? Explain the characteristics of both caste and class. 20
5. Write information about the observation made by Andra Beteille in sripuram. 20
6. Examine various theoretical perspectives of modernity in development. 20
7. Discuss in detail the Food crisis in India. 20
8. Examine in detail of Singur and Jaitapur analyse the resistance movements in India. 20
9. Discuss the role of feminist approach in inclusive development. 20
10. Write Short note on any two of the following :- 20
 - (a) Mahatma Phule
 - (b) Social change, evolution growth and development
 - (c) An Industrial co-operative in Rural Maharashtra - Dr. Bavishkar
 - (d) Dr. Babasaheb Ambedkar.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. डॉ.डी.पी. मुखर्जीचे द्वंद्वत्मक विचार स्पष्ट करा. २०
२. डॉ. जी.एस.घुर्ये यांच्या वसाहतवादी राष्ट्रवादी आणि भारतीय प्राचविद्या दृष्टिकोनावर भाष्य करा. २०
३. डॉ. ए.आर.देसाई यांच्या भारतीय समाजशास्त्रातील योगदानावर निबंध लिहा. २०
४. जात आणि वर्ग म्हणजे काय ? जात आणि वर्ग दोघांची वैशिष्ट्ये विशद करा. २०
५. आंद्रे बितेई यांनी केलेले श्रीपुरम येथील निरीक्षण याबद्दल माहिती लिहा. २०
६. विकासातील आधुनिकतेच्या विविध सिद्धांतीक दृष्टिकोणाचे परीक्षण करा. २०
७. भारतातील खाद्यान्न संकटाबद्दल सविस्तरपणे विचार मांडा. २०
८. सिंगुर आणि जैतापुर यांचा विशेष उल्लेख देऊन भारतात होणाऱ्या प्रतिकार चळवळींचे परीक्षण करा. २०
९. सर्वसमावेशक विकासातील स्त्रीवादी दृष्टिकोनाची भूमिका संबंधी चर्चा करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : २०
 - (अ) महात्मा फुले
 - (ब) सामाजिक बदल, उत्क्रांती, वाढ आणि विकास
 - (क) ग्रामीण महाराष्ट्रातील सहकारी कारखाने - डॉ. बाविस्कर
 - (ड) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर.

- N.B. :** (1) Attempt any Five questions.
(2) All questions carry equal marks. (20 marks each)
(3) Marathi Medium-Student should Compulsory the English Question paper.

1. Write an essay on Health and Development in India. 20
2. Discuss in detail Privatization of Education in India. 20
3. Define Demography. Explain its scope and importance planning of Government. 20
4. What is migration ? Explain the migration types, factor and effect. 20
5. Write information about the history of Mill's situation of Girangaon, Mill land struggle, with builders and owner. 20
6. Write an essay on Hawkers and Vendors in city. 20
7. Write on crime in urban society with special reference to cyber and white collar crime. 20
8. Discuss the influence of satellite television on Children and Youth. 20
9. Write information about the declining sex-ratio. 20
10. Write short notes on any two of the following : 20
(a) Ethics of Journalism (c) Government Policy on Slum Rehabilitation
(b) Right to Education act-2009 (d) Communication Media.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सूचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

(३) मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

१. भारतातील आरोग्य आणि विकास यावर निबंध तयार करा. २०
२. भारतातील शिक्षणाच्या खाजगीकरणसंबंधी सविस्तर चर्चा करा. २०
३. लोकसंख्याशास्त्राची व्याख्या द्या. लोकसंख्याशास्त्राची व्याप्ती आणि सरकारी नियोजनातील महत्त्व स्पष्ट करा. २०
४. स्थलांतर म्हणजे काय ? स्थलांतराचे प्रकार, घटक व परिणाम नमूद करा. २०
५. मुंबईतील गिरण्यांचा इतिहास, गिरणगाव-परिस्थिती, गिरणीच्या जमिनीचा संघर्ष, बिल्डर्स व जमीन मालक याविषयी थोडक्यात माहिती लिहा. २०
६. शहरात फेरीवाले आणि विक्रेते यावर निबंध लिहा. २०
७. शहरी समाजातील गुन्हेगारी संदर्भात सायबर गुन्हेगारी आणि पांढरपेशी गुन्हेगारी यासंबंधी माहिती तुमच्या शब्दांत मांडा. २०
८. सॅटेलाईट दूरदर्शनचा मुले आणि युवा पिढी यांच्यावर होणारा प्रभाव याची चर्चा करा. २०
९. लिंगभेद असमानता याविषयी माहिती लिहा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा : २०
(अ) पत्रकारितेची नैतिकता (क) झोपडपट्टी पुनर्वसन विषयक सरकारी धोरण
(ब) शिक्षणाचा अधिकार २००९ (ड) संप्रेषण माध्यमे.

S.Y.B.A.

10/12/2019

Con. : 401-19.

Political Science - (P-II)
(PAPER-II)

AS-7573

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) Atleast two question in each section.
(3) All question carry equal marks. (20 marks each)

Section I

1. Discuss the preamble of Indian constitution.
2. Explain the importance and procedure of Constitutional amendment.
3. Explain the structure and function of the Indian parliament.
4. Explain the structure of Supreme Court. Discuss the independence of judiciary.
5. Write short notes (any two) :—
 - (a) Judicial Activism
 - (b) Powers and functions of Indian Prime Minister
 - (c) Features of Indian Federation
 - (d) Position of President of India.

Section II

6. What is political party ? Discuss the features of Indian party system.
7. Write an essay on caste and politics in India.
8. Discuss criminalization of politics in India.
9. Explain the Nehruvian Model of new economic policy.
10. Write short notes (any two) :—
 - (a) Regional Political Parties
 - (b) Coalition Government
 - (c) Problem of terrorism in India
 - (d) Regionalism.

[TURN OVER

75

Con. : 401-AS-7573-19.

2

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक विभागातील किमान दोन प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. भारतीय राज्यघटनेचा सरनामा यावर चर्चा करा.
२. घटना दुरुस्तीचे महत्व आणि प्रक्रिया विशद करा.
३. भारतीय संसदेची रचना आणि कार्य विशद करा.
४. भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाची रचना स्पष्ट करून न्यायव्यवस्थेचे स्वातंत्र्य यावर चर्चा करा.
५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) न्यायालयीन कृतिशीलता
 - (ब) भारताच्या पंतप्रधानांचे अधिकार आणि कार्य
 - (क) भारतीय संघराज्याचे वैशिष्ट्ये
 - (ड) भारतीय राष्ट्रपतीचे स्थान.

विभाग २

६. राजकीय पक्ष म्हणजे काय ? भारतीय पक्षपद्धतीच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
७. भारतातील जात आणि राजकारण यावर निबंध लिहा.
८. भारतीय राजकारणाचे गुन्हेगारीकरण यावर चर्चा करा.
९. नव्या आर्थिक धोरणाचे नेहरू प्रतिमान स्पष्ट करा.
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) प्रादेशिक राजकीय पक्ष
 - (ब) आघाड्यांचे शासन
 - (क) भारतातील दहशतवादाची समस्या
 - (ड) प्रादेशिकवाद.

76

S.Y.B.A.

11/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-109

Con. 552-19.

Political Science - (Paper - III)

AS-7134

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any five questions of which at least two must be from each section.
(2) Each question carries 20 marks.
(3) Answers to Section I and II should be written in the same answer book.

Section I

1. What is Public Administration ? Differentiate between public and private administration.
2. What is the impact of liberalisation, privatisation and globalisation on Public administration ?
3. Explain the concepts of centralisation and decentralisation and discuss their merits and demerits.
4. Discuss the concept of public private partnership with suitable examples.
5. Write short notes. (any two) :—
 - (a) Scope of Public administration
 - (b) Good governance
 - (c) Maslow's theory of motivation
 - (d) E-Governance.

Section II

6. What are the basic features of Indian administrative system ?
7. Differentiate between Central and all-India services.
8. Explain the process of making, presentation and passing in the Parliament of India's general budget.
9. Discuss the powers and functions of the Lokpal and Lokayukta.
10. Write short notes (any two) :—
 - (a) British legacy of Indian Administration
 - (b) Union Public Service Commission
 - (c) Public Accounts Committee & Committee on Public undertakings
 - (d) Anti Corruption Bureau, Maharashtra State.

[TURN OVER

77

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातील किमान दोन असे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.
(३) विभाग १ आणि २ ची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. लोकप्रशासन म्हणजे काय ? सार्वजनिक आणि खाजगी प्रशासनामधील फरक स्पष्ट करा.
२. उदारीकरण, खाजगीकरण आणि जागतिकीकरण या प्रक्रियांचा लोकप्रशासनावर काय प्रभाव पडला ?
३. केंद्रीकरण आणि विकेंद्रीकरण या संकल्पना स्पष्ट करून त्यांच्या फायदे आणि तोट्यांची चर्चा करा.
४. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारीची संकल्पना योग्य उदाहरणांसहित स्पष्ट करा.
५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) लोकप्रशासनाची व्याप्ती
 - (ब) सुशासन
 - (क) मॅसलॉवचा कार्यप्रेरणेचा सिध्दांत
 - (ड) ई-प्रशासन (ई-गव्हर्नन्स)

विभाग २

६. भारतीय प्रशासकीय सेवेची मूलभूत वैशिष्ट्ये कोणती आहेत ?
७. केंद्रीय आणि अखिल भारतीय सेवांमधील फरक स्पष्ट करा.
८. भारतीय सर्वसाधारण अर्थसंकल्प तयार करण्याची, संसदेत मांडण्याची आणि संमतीची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
९. लोकपाल आणि लोकआयुक्तांच्या अधिकारांची आणि कार्यांची चर्चा करा.
१०. टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)
 - (अ) भारतीय प्रशासनाचा ब्रिटीश वारसा
 - (ब) केंद्रीय लोकसेवा आयोग
 - (क) लोकलेखा समिती आणि सार्वजनिक उपक्रम समिती
 - (ड) लाचलुचपत प्रतिबंधक विभाग, महाराष्ट्र राज्य.

S.Y.B.A.

12/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-71

Con. 497-19.

Political Science - (P-II) AS-7065

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) Atleast **two** questions in **each** section.
(2) **All** questions carry **equal** marks.

Section I

1. State the importance of seventy third and seventy fourth constitutional amendment.
2. "Philosophy of Indian Cosntitution lies in its Preamble". Elucidate.
3. Discuss powers and functions of Indian President.
4. Evaluate the legislative relations between the centre and the state.
5. Write short notes (any **Two**) :—
 - (a) The process of Constitutional amendment
 - (b) Right to Equality.
 - (c) Judicial Review
 - (d) Demand for smaller states.

Section II

6. Give meaning of regional party and discuss important features of regional parties in India.
7. Explain how caste influences Indian Politics.
8. Examine the problem of terrorism in India with relevant examples.
9. Evaluate the social and political impact of economic reforms.
10. Write short notes (any **Two**) :—
 - (a) Significant features of 2004 elections
 - (b) Communalism
 - (c) Terrorism
 - (d) Globalisation.

[TURN OVER

79

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक विभागातील किमान दोन प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. त्र्याहत्तर (७३) व चौऱ्याहत्तर (७४) च्या घटनादुरुस्तीचे महत्व विशद करा.
२. "भारतीय राज्यघटनेचे तत्वज्ञान त्याच्या सरनाम्यात दडलेले आहे." स्पष्ट करा.
३. भारताच्या राष्ट्रपतींच्या अधिकारांची व कार्याची चर्चा करा.
४. केंद्र व राज्य यामधील वैधानिक संबंधांचे मुल्यमापन करा.
५. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) घटनादुरुस्तीची प्रक्रिया
 - (ब) समानतेचा हक्क
 - (क) न्यायालयीन पुनर्विलोकन
 - (ड) लहान राज्यांची मागणी

विभाग २

६. प्रादेशिक पक्षाचा अर्थ द्या व भारतातील प्रादेशिक पक्षांच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
७. 'जात' या घटकाचा भारतीय राजकारणावर कसा प्रभाव पडतो हे विशद करा.
८. उचित उदाहरणांसहित भारतातील दहशतवादाच्या समस्येचे परिक्षण करा.
९. आर्थिक सुधारणांच्या सामाजिक व राजकीय परिणामांचे मुल्यमापन करा.
१०. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) २००४ च्या सार्वत्रिक निवडणुकींची महत्वाची वैशिष्ट्ये
 - (ब) साम्यवाद
 - (क) दहशतवाद
 - (ड) जागतिकीकरण.

S.T.B.A.

13/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-73

Con. 443-19.

Political Science - (Paper - III) AS-8006

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions of which atleast **two** must be from **each** section.
(2) All questions carry **equal** marks. (**20** marks each)

Section I

1. Define Public Administration and discuss its importances.
2. What do you mean by liberalisation, privatisation and globalisation ?
3. Explain the concepts of hierarchy, delegation and decentralisation.
4. Explain the concepts of e-governance and its importans.
5. Write short notes on any **two** of the following :—
 - (a) Public and Private administration
 - (b) New Public Management
 - (c) Good Governance
 - (d) Public Private Partnership.

Section II

6. What are the basic features of Indian Administration Service ?
7. Differentiate between Central and state services.
8. Explain the process of making of the annual budget of government of India.
9. Explain the role of the chief vigilance Commissioner.
10. Write short notes on (any Two) :—
 - (a) Impact on Indian Administration from British Regency.
 - (b) Training for state services in Maharashtra
 - (c) Lokpal
 - (d) Public Accounts Committee and Estimates Committee.

[TURN OVER

87

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातील किमान दोन असे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

विभाग १

१. लोकप्रशासनाची व्याख्या आणि लोकप्रशासनाच्या महत्वाची चर्चा करा.
२. उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरण म्हणजे काय ?
३. पदसोपान, प्रदान आणि विकेंद्रीकरण या संकल्पना स्पष्ट करा.
४. ई-प्रशासन ही संकल्पना व त्याचे महत्व स्पष्ट करा.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा.
(अ) सार्वजनिक व खाजगी भागीदारी
(ब) नविन सार्वजनिक व्यवस्थापन
(क) सुशासन
(ड) सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी

विभाग २

६. भारतीय प्रशासकीय सेवेची मुलभूत वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
७. केंद्रीय व राज्यसेवांमधील फरक स्पष्ट करा.
८. भारताचा वार्षिक अर्थसंकल्प तयार करण्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
९. मुख्य दक्षता आयुक्तांची भूमिका स्पष्ट करा.
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा.
(अ) भारतीय प्रशासनावरील ब्रिटीश वारसाचा प्रभाव
(ब) महाराष्ट्रातील राज्य सेवांचे प्रशिक्षण
(क) लोकपाल
(ड) लोकसंख्या समिती व अंदाज पत्रक समिती.

S.Y.B.A.

16/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-67

Con. 478-19.

Political Science - (P-II)

AS-7721

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) Atleast **two** questions in **each** section.
(2) **All** questions carry **equal** marks (20 marks each)

Section I

1. Explain the basic features of the Indian Constitution.
2. Explain the Fundamental Rights guaranteed by the Indian Constitution.
3. Explain the powers and functions of the President of India.
4. Examine the legislative relations between the Centre and the State.
5. Write short notes (any **Two**) :—
 - (a) Preamble of the Indian Constitution
 - (b) Directive principles of the State Policy
 - (c) Functions of Parliament of India
 - (d) Supreme Court of India.

Section II

6. Discuss the role of Regional Parties in Indian Politics.
7. Discuss the role of Caste in Indian Politics.
8. Discuss Naxalism as a challenge to the Indian Political System.
9. Explain the features of Nehruvian Model of Development.
10. Write short notes (any **Two**) :—
 - (a) Coalition Politics
 - (b) Communalism
 - (c) Regionalism
 - (d) Globalisation and Liberalisation.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) प्रत्येक विभागातील किमान दोन प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

विभाग १

१. भारतीय राज्यघटनेच्या मूलभूत वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
२. भारतीय राज्यघटनेतील मूलभूत हक्कांची चर्चा करा.
३. भारतीय राष्ट्रपतीचे अधिकार व कार्य विशद करा.
४. केंद्र व राज्य यांच्या मधील वैधानिक संबंधांचे परिक्षण करा.
५. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) भारताच्या राज्यघटनेचा सरनामा
 - (ब) राज्याची मार्गदर्शक तत्वे
 - (क) भारतीय संसदेची कार्ये
 - (ड) भारतीय सर्वोच्च न्यायालय.

विभाग २

६. भारतातील राजकारणात प्रादेशिक पक्षांच्या भूमिकेची चर्चा करा.
७. भारतीय राजकारणात जातीच्या भूमिकेची चर्चा करा.
८. भारतीय राजकीय व्यवस्थेपुढील नक्षलवाद हे एक आव्हान आहे याची चर्चा करा.
९. नेहरूंच्या विकासाच्या प्रतिमानाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
१०. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) आघाडीचे शासन
 - (ब) जमातवाद
 - (क) प्रादेशिकवाद
 - (ड) जागतिकीकरण व उदारीकरण.

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions of which atleast **two** must be from **each** section.
(2) **All** questions carry **equal** marks.(**20** marks **each**)
(3) Answer to **Section I** and **II** should be written in the **same** answer book.

Section I

1. Define and explain Public Administration with its nature and scope.
2. What do you mean by liberalization, privatization and globalization ?
3. Explain the concepts of hierarchy, delegation and decentralization.
4. Explain the concept and main features of New Public Management.
5. Write short notes (any **two**) :—
 - (a) POSDCORB
 - (b) Good Governance
 - (c) Maslow's theory of motivation
 - (d) Estimate Committee.

Section II

6. What are the basic features of Indian administrative system ?
7. Explain in detail the role, function and composition of Union Public Service Commission.
8. Explain the process of making of the annual budget of government of India.
9. What are the remedies to control corruption in Indian Administrative System ?
10. Write short notes on (any **Two**) :—
 - (a) Objectives of Training
 - (b) Training for MPSC recruits at YASHADA
 - (c) Public Accounts Committee and Estimates Committee
 - (d) Lokpal.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रत्येक विभागातील किमान दोन असे एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)
(३) विभाग १ आणि २ ची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. लोकप्रशासनाची व्याख्या देऊन लोकप्रशासनाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
२. उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरण म्हणजे काय ?
३. पदसोपान, प्रदान आणि विकेंद्रीकरण या संकल्पना स्पष्ट करा.
४. नव लोकव्यवस्थापन संकल्पना स्पष्ट करून त्याच्या महत्वाच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
५. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) POSDCORB
 - (ब) सुशासन
 - (क) मॅसलॉवचा कार्यप्रेरणेचा सिध्दांत
 - (ड) लोकलेखा समिती

विभाग २

६. भारतीय प्रशासकीय व्यवस्थेची मूलभूत वैशिष्ट्ये कोणती आहेत ?
७. केंद्रीय लोकसेवा आयोगाची रचना, कार्य आणि अधिकार स्पष्ट करा.
८. भारत सरकारचा वार्षिक अर्थसंकल्प तयार करण्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
९. भारतीय प्रशासकीय व्यवस्थेतील भ्रष्टाचार नियंत्रित करण्यासाठी कोणत्या उपाय योजना.
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन)
 - (अ) प्रशिक्षणाचा हेतु व उद्दिष्टे
 - (ब) महाराष्ट्र राज्य सेवांचे प्रशिक्षण केंद्र YASHADA
 - (क) लोकलेखा समिती आणि अंदाज समिती
 - (ड) लोकपाल.

S.V.B.A.

10/12/2019

Con. : 403-19.

Commerce - (Paper - II)

AS-7421

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section-I

1. Explain the following terms (any five) :— 10
(a) Financial Management (e) Public Deposits
(b) Retained Earning (f) Capital Structure
(c) Stock Exchange (g) Bonus Share
(d) Debenture (h) Lease
2. Answer any three of the following questions :— 30
(a) What are the different functions of financial management ?
(b) Explain the features of sound financial planning.
(c) Bringout the different types of preference shares.
(d) What is over capitalization ? Explain it's causes.
(e) Discuss the factors influencing capital structure.
(f) Explain the various sources of long term finance.
3. Write short notes (any two) :— 10
(a) Equity Shares (c) Prospectus
(b) Venture Capital (d) Ploughing back of profits

Section-II

4. Explain the following terms (any five) :— 10
(a) Working Capital (e) Tax Saving Schemes
(b) Primary Market (f) Forward Contract
(c) Underwriting (g) Credit Rating Agencies
(d) Mutual Fund (h) FDI
5. Answer any three of the following questions :— 30
(a) What is the capital market ? Explain it's role.
(b) Explain the functions of SEBI.
(c) Discuss the merits and demerits of Mutual Fund.
(d) Write a note on - Bombay Stock Exchange & National Stock Exchange.
(e) What is merchant banking ? Explain it's need.
(f) Write in detail note on 'Lease Financing'.
6. Write short notes (any two) :— 10
(a) Features of Fixed Capital (c) Secondary Market
(b) Technical Analysis (d) Types of Working Capital

[TURN OVER

87

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :- 10
(अ) वित्तीय व्यवस्थापन	(इ) सार्वजनिक ठेवी
(ब) साठवलेली मिळकत	(फ) भांडवल रचना
(क) भाग व्यापार	(ग) बोनस भाग
(ड) कर्जरोखे	(ह) भाडेपट्टा
२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :- 30
- (अ) वित्त व्यवस्थापनाची विविध कार्ये कोणती आहेत ?
(ब) चांगल्या आर्थिक योजनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
(क) अग्रहक्काच्या भागाच्या विविध प्रकारांचे सविस्तर वर्णन करा.
(ड) अतिभांडवलीकरण म्हणजे काय ? त्यांची कारणे सांगा.
(इ) भांडवल रचनेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
(फ) दीर्घ मुदतीच्या वित्ताच्या विविध स्रोतांची चर्चा करा.
३. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :- 10
(अ) समभाग	(क) माहिती पत्रक
(ब) साहस भांडवल	(ड) नफ्याची पुर्नगुंतवणुक

विभाग २

४. खालील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :- 10
(अ) खेळते भांडवल	(इ) कर बचत योजना
(ब) प्राथमिक बाजार	(फ) अग्रेषित करार
(क) भागविक्री दलाली	(ग) पत मुल्यांकन संस्था
(ड) म्युच्युअल फंड	(ह) थेट विदेशी गुंतवणूक
५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :- 30
- (अ) भांडवल बाजार म्हणजे काय ? त्याची भुमिका स्पष्ट करा.
(ब) सेबी (SEBI) चे कार्ये सांगा.
(क) म्युच्युअल फंडांचे फायदे व तोटे सांगा.
(ड) टिप लिहा - मुंबई स्कंध विपणी आणि राष्ट्रीय स्कंध विपणी.
(इ) व्यापारी बँका म्हणजे काय ? त्यांची गरज स्पष्ट करा.
(फ) सविस्तर टिप लिहा - 'भाडे पट्टयावरील अर्थपुरवठा'.
६. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :- 10
(अ) स्थिर भांडवलाची वैशिष्ट्ये	(क) दुय्यम बाजार
(ब) तांत्रिक मुल्यमापन	(ड) खेळत्या भांडवलाचे प्रकार

S.Y.B.A

11/12/2019

Commerce - CPA Reg - (II)

Con. : 416-19.

AS-7155

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) All the questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Tie both the sections together.

SECTION 1

1. Explain the following terms (any five): 10
- (a) Concepts of Marketing
 - (b) Product Improvement
 - (c) Cost Base Pricing
 - (d) Market Diversity
 - (e) Return on Investment
 - (f) Re-Marketing
 - (g) Types of buyers
 - (h) BPO
2. Answer the following (any three): 30
- (a) What is product differentiation? Explain its importance.
 - (b) Discuss Indian Marketing Environment.
 - (c) Define Marketing Mix. Explain its elements.
 - (d) State and explain bases for segmentation.
 - (e) Explain in- detail steps in the Product Life Cycle.
 - (f) Explain Macro Environment element. What are the components of Micro Environment?
3. Write short notes on (any two): 10
- (a) Target Market
 - (b) Importance of Branding
 - (c) Mega Marketing
 - (d) Functions of Marketing

SECTION 2

4. Explain the following terms (any five): 10
- (a) Social Advertising
 - (b) Supermarket
 - (c) Characteristics of wholesalers
 - (d) E-commerce
 - (e) Pull Strategy
 - (f) Buyers
 - (g) Print Advertising
 - (h) Perishability

[TURN OVER

89

5. Answer the following (any three) :

30

- (a) Discuss the retailing in India.
- (b) What are the strategies of sales promotion?
- (c) Define Marketing Research. Explain marketing research process with example.
- (d) Define rural marketing. How does it differ from urban marketing?
- (e) What do you mean by advertising? State its types.
- (f) Discuss the consumer channel of distribution.

6. Write short notes on (any two):

10

- (a) Types of Marketing Communication
- (b) Marketing Information System
- (c) FDI in Retailing
- (d) Public Relations

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

सुचना: (१) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.

(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा :

१०

- (अ) विपणन संकल्पना
- (ब) वस्तुची सुधारणा
- (क) खर्च आधारीत मुल्य
- (ड) बाजार विभिन्नता
- (इ) गुंतवणूक परतावा
- (फ) परती-विपणन
- (ग) ग्राहक
- (ह) बी.पी.ओ.

२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

३०

- (अ) वस्तु विविधीकरण म्हणजे काय ? त्याचे महत्त्व लिहा.
- (ब) भारतीय विपणन वातावरण स्पष्ट करा.
- (क) विपणन मिश्रणाचे व्याख्या लिहा. विपणन मिश्रणाचे घटक स्पष्ट करा.
- (ड) बाजारपेठ विभागीकरणाचे आधार स्पष्ट करा.
- (इ) वस्तु जीवन चक्राची स्थिती विस्तृतपणे स्पष्ट करा.
- (फ) स्थूल वातावरणाचे घटक स्पष्ट करा. सूक्ष्म वातावरणाचे घटकांचे स्पष्टीकरण करा.

३. थोडक्यात कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :

१०

- (अ) लक्ष्य बाजारपेठ
- (ब) चिन्हांकनाचे महत्त्व
- (क) मोठ्या प्रमाणाचे विपणन
- (ड) विपणनाची कार्ये

विभाग २

४. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा :

१०

- (अ) सामाजिक जाहिराती
- (ब) सुपर मार्केट
- (क) घाऊक विक्रेत्यांची वैशिष्ट्ये
- (ड) ई-कॉमर्स
- (इ) पुल धोरण
- (फ) छापील जाहिरात
- (ह) नाशवंतता.

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

३०

- (अ) भारतीय किरकोळविक्रीकरण स्पष्ट करा.
- (ब) विक्री वृद्धी धोरणाची माहिती द्या.
- (क) विपणन संशोधनाची व्याख्या लिहा. विपणन संशोधन प्रक्रिया उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- (ड) ग्रामीण विपणनाची व्याख्या लिहा. शहरी विपणनापासून ते कसे वेगळे आहेत ?
- (इ) जाहिरात म्हणजे काय ? त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (फ) ग्राहक वस्तू वितरणाचे मार्ग लिहा.

६. थोडक्यात कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :

१०

- (अ) विपणन संज्ञापनाचे प्रकार
- (ब) विपणन माहिती यंत्रणा
- (क) किरकोळ व्यापारातील विदेशी प्रत्यक्ष गुंतवणूक
- (ड) लोक संबंध.

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Explain the following terms (any five) 10
- (a) Cash Management
 - (b) Liquidity
 - (c) Cumulative Preference Shares
 - (d) Capital Budget
 - (e) Corporate Finance
 - (f) Lease
 - (g) Depository
 - (h) Owned Capital.
2. Answer any three of the following questions :— 30
- (a) Describe the objectives and functions of financial management.
 - (b) What do you mean by financial planning ? Explain the features of sound financial plan.
 - (c) Explain the various sources of Capital ?
 - (d) What is Capital structure ? Explain its Components.
 - (e) Describe the various types of debenturers.
 - (f) Explain the meaning, merits and demerits of preference shares.
3. Write short notes on (any two) :— 10
- (a) Stock Exchange
 - (b) Retained Earnings
 - (c) Public Deposits
 - (d) Forfeitures.

[TURN OVER

Section II

4. Explain the following terms (any five) 10
- (a) Primary Market
 - (b) Mutual Fund
 - (c) Bid Price
 - (d) Tax saving schemes
 - (e) Bond
 - (f) Public Issue
 - (g) Issue of Shares of Discount
 - (h) Underwriting.
5. Answer any **three** of the following questions. 30
- (a) What are the determinants of Working Capital & Explain.
 - (b) Explain the different functions of Merchant Banking in India.
 - (c) Explain the services provided by the Credit Rating Agencies in India.
 - (d) Explain the role of stock exchange in India ?
 - (e) Explain in detail the theories of Capitalisation ?
 - (f) What is the Importance of FDI ? Explain in detail.
6. Write short notes on (any two) : 10
- (a) Technical Analysis
 - (b) Guide Lines provided by SEBI for Primary Market
 - (c) Mortgages Market
 - (d) Annuity.
-

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा.

१०

- (अ) रोख व्यवस्थापन
- (ब) तरलता
- (क) संचित अग्रहक्काचे भाग
- (ड) भांडवली अंदाजपत्र
- (इ) संयुक्त वित्त
- (फ) भाडेपट्टा
- (ग) गुंतवणूकता
- (ह) मालकीचे भांडवल.

२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) वित्त व्यवस्थापनाची उद्दिष्ट्ये आणि कार्ये वर्णन करा.
- (ब) वित्तीय नियोजन म्हणजे काय ? चांगल्या आर्थिक योजनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (क) भांडवलाचे विविध मार्ग स्पष्ट करा.
- (ड) भांडवल रचना म्हणजे काय ? त्याचे घटक स्पष्ट करा.
- (इ) कर्जरोख्यांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- (फ) अग्रहक्काचे भाग अर्थ, फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

३. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा.

१०

- (अ) स्कंद विपणी
- (ब) बाजूला काढून ठेवलेली कमाई
- (क) सार्वजनिक ठेवी
- (ड) जप्ती.

[TURN OVER]

विभाग २

४. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा :-

१०

- (अ) प्राथमिक बाजार
- (ब) म्युच्यअल फंड
- (क) बोली किंमत
- (ड) कर बचत योजना
- (इ) बंध पत्र
- (फ) सेबी
- (ग) सुट देवून भाग विक्री
- (ह) भाग विक्री दलाली.

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) खेळते भांडवल ठरवणारे घटक कोणते ? स्पष्ट करा.
- (ब) भारतामधील व्यापारी बँकांची विविध कार्ये स्पष्ट करा.
- (क) भारतामधील पत मुल्यांकन संस्था पुरविल्या जाणाऱ्या सेवा स्पष्ट करा.
- (ड) भारतातील स्कंध विपाणीची भूमिका स्पष्ट करा.
- (इ) भांडवलीकरणाचे सिध्दांत तपशीलवार स्पष्ट करा.
- (फ) विदेशी थेट गुंतवणूकीचे महत्व काय आहे ? सविस्तर स्पष्ट करा.

६. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा :-

१०

- (अ) तांत्रिक मुल्यमापन
- (ब) सेबीची प्राथमिक बाजाराबाबतची मार्गदर्शक तत्वे.
- (क) गहाण बाजारपेठ
- (ड) वार्षिकी.

S.Y.B.A.

13/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-83

Commerce - (PAPER - III)

Con. 482-19.

AS-7327

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Tie both the sections together.

Section I

1. Explain the following terms (any five) 10
- (a) Marketing Environment
 - (b) Marketing
 - (c) Branding
 - (d) Product Improvement
 - (e) Cost Base Pricing
 - (f) Product Positioning
 - (g) Market Diversity
 - (h) Return on Investment.
2. Answer the following (any three) :— 30
- (a) What is meant by product differentiation ? Explain the importance of product differentiation strategies.
 - (b) What is meant by consumer buying behaviour ? Explain the stages of consumer buying process.
 - (c) Explain the different methods of pricing.
 - (d) Explain Macro Environment element. What are the components of Micro Environment ?
 - (e) Define Marketing Mix. Explain its elements.
 - (f) State and explain the bases used for market segmentation.
3. Write short notes on (any two) :— 10
- (a) Product Management
 - (b) Product Life Cycle
 - (c) Consumer Products
 - (d) Functions of Marketing.

[TURN OVER

96

Section II

4. Explain the following terms (any five) 10
- (a) Supermarket
 - (b) Pull Strategy
 - (c) Wholesalers
 - (d) Rural marketing
 - (e) Personal Selling
 - (f) Service Marketing
 - (g) Perishability
 - (h) Social Advertising.
5. Answer the following (any three) :— 30
- (a) What are the different features of Public Relation ? Explain.
 - (b) What do you mean by advertising ? State its types.
 - (c) What are the strategies of sales promotion ? Explain.
 - (d) Define Marketing Research, Explain marketing research process with example.
 - (e) Define MIS. State and explain its different characteristics.
 - (f) Discuss the channel of distribution for Consumer Products.
6. Write short notes on (any two) : 10
- (a) Limitations of Marketing Reserch
 - (b) FDI in Retailing
 - (c) Uses of BPO in Marketing of Services
 - (d) Types of Marketing Communication.
-

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा.

१०

- (अ) विपणन वातावरण
- (ब) विपणन
- (क) बोधचिन्ह
- (ड) उत्पादन सुधारणा
- (इ) खर्च आधारीत मुल्य
- (फ) वस्तू स्थिती
- (ग) बाजारपेठ भिन्नता
- (ह) गुंतवणूक परतावा.

२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) वस्तू विविधीकरण म्हणजे काय ? वस्तू विविधीकरण डावपेचांचे महत्व लिहा.
- (ब) ग्राहक खरेदी वर्तन म्हणजे काय ? ग्राहक खरेदी प्रक्रियेतील विविध टप्पे स्पष्ट करा.
- (क) वस्तू मुल्यांकनाच्या विविध पध्दती कोणत्या हे स्पष्ट करा.
- (ड) सूक्ष्म वातावरणाचे घटक कोणते आहे. स्पष्ट करा.
- (इ) 'विपणन मिश्र' व्याख्या लिहून त्याचे घटक स्पष्ट करा.
- (फ) बाजारपेठ विभागीकरणाचे आधार स्पष्ट करा.

३. थोडक्यात कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.

१०

- (अ) वस्तु व्यवस्थापन
- (ब) वस्तु जीवन चक्र
- (क) ग्राहक उत्पादन
- (ड) विपणन कार्ये

[TURN OVER]

विभाग २

४. खालील कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा.

१०

- (अ) सुपर मार्केट
- (ब) पुल धोरण
- (क) घाऊक विक्रेता
- (ड) ग्रामीण विपणन
- (इ) वैयक्तिक विक्री
- (फ) सेवा विपणन
- (ग) नाशवंतता
- (ह) सामाजिक जाहिरात.

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) लोकसंबंधाची वैशिष्ट्ये कोणती स्पष्ट करा.
- (ब) जाहिरातीची क्रिया म्हणजे काय ? जाहिरातीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- (क) विक्री वृद्धी धोरणे कोणती आहेत ? स्पष्ट करा.
- (ड) विपणन संशोधनाची व्याख्या लिहा आणि विपणन संशोधनाचे प्रक्रिया उदाहरणांसह स्पष्ट करा.
- (इ) विपणन माहिती प्रक्रियाची व्याख्या लिहा आणि त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (फ) उपभोक्ता वस्तू वितरणाचे मार्ग विशद करा.

६. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा.

१०

- (अ) विपणन संशोधनाची मर्यादा स्पष्ट करा
- (ब) किरकोळ व्यापारातील विदेशी प्रत्यक्ष गुंतवणूक
- (क) सेवाचे विपणनामध्ये बाह्यमार्ग व्यवसाय प्रक्रियाचे (बी.पी.ओ.) वापर
- (ड) विपणन संज्ञापनाचे प्रकार.

S.Y.B.A.

16/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-101

Con. 556-19.

Commerce - (Paper - II)

AS-7078

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) All questions are **compulsory**.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full marks**.

Section I

1. Explain the following terms (any five) 10
- Financial Plan
 - Equity Shares
 - Fixed Capital
 - Right Shares
 - Capital Structure
 - Owed Capital
 - Lease
 - Cumulative Preferences Shares.
2. Answer any **three** of the following questions :— 30
- Describe the functions of Financial Management.
 - Explain the features of Sound Financial Plan.
 - Distinguish between Over Capitalization and Under Capitalisation.
 - Discuss the various sources of owned capital.
 - Describe the theories of Capitalization.
 - Write a detailed note on Public issue.
3. Write short notes on (any two) :— 10
- Merits and demerits of preference shares
 - Public deposits
 - Trading on Equity
 - Venture Capital

[TURN OVER

100

Section II

4. Explain the following terms (any **five**)

10

- (a) Working Capital
- (b) Secondary Market
- (c) Stock Exchange
- (d) Forward Contracts
- (e) Bid Price
- (f) ICICI
- (g) Capital Market
- (h) SEBI.

5. Answer any **three** of the following questions.

30

- (a) Explain the Determinants of Working Capital.
- (b) What is the importance of Capital Market ? Explain.
- (c) Write in detail the functions of SEBI.
- (d) Describe the advantages and disadvantages of Mutual Fund.
- (e) Explain the functions of Merchant Banking in India.
- (f) What is the role of stock exchange in India ? Explain.

6. Write short notes on (any **two**) :

10

- (a) Types of Mutual Fund
- (b) Importance of FDI in India
- (c) Technical analysis
- (d) Bombay Stock Exchange.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) इंग्रजीमधील प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

१. खालील संकल्पना स्पष्ट करा. (कोणत्याही पाच)

१०

- (अ) वित्त योजना
- (ब) समभाग
- (क) स्थिर भांडवल
- (ड) राईट (Right) भाग
- (इ) भांडवल रचना
- (फ) कर्जाऊ भांडवल
- (ग) भाडेपट्टी
- (ह) संचित अग्रहक्क भाग.

२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) वित्त व्यवस्थापनाच्या कार्याचे वर्णन करा.
- (ब) चांगल्या वित्त योजनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (क) आधी भांडवलीकरण आणि कमी भांडवलीकरण यातील फरक सांगा.
- (ड) मालकीच्या भांडवलाच्या विविध स्रोतांची चर्चा करा.
- (इ) भांडवलीकरणाच्या विविध सिध्दांतांचे वर्णन करा.
- (फ) सार्वजनिक भाग विक्री यावर सविस्तर टीप लिहा.

३. थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

१०

- (अ) अग्रहक्क भागांचे फायदे व तोटे
- (ब) सार्वजनिक ठेवी
- (क) समभागांवर व्यापार
- (ड) साहस भांडवल.

विभाग २

४. खालील संकल्पना स्पष्ट करा. (कोणत्याही पाच)

१०

- (अ) खेळते भांडवल
- (ब) दुय्यम बाजार
- (क) स्कंध विपणी
- (ड) अग्रेषित करार
- (इ) बोली किंमत
- (फ) आय सी आय सी आय (ICICI)
- (ग) भांडवल बाजार
- (ह) सेबी (SEBI)

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) खेळते भांडवल ठरवणारे घटक स्पष्ट करा.
- (ब) भांडवल बाजाराचे महत्व काय ? स्पष्ट करा.
- (क) सेबीची कार्ये सविस्तर लिहा.
- (ड) म्युचुअल फंडाचे फायदे आणि तोटे यांचे वर्णन करा.
- (इ) भारतामधील व्यापारी बँकांची कार्ये स्पष्ट करा.
- (फ) भारतातील स्कंध विपणीची भूमिका काय ? स्पष्ट करा.

६. थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

१०

- (अ) म्युचुअल फंडाचे प्रकार
- (ब) भारतातील थेट विदेशी गुंतवणूकीचे महत्व
- (क) तांत्रिक विश्लेषण
- (ड) मुंबई स्कंध विपणी.

S.Y.B.A.

17/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-79

Commerce - (Paper - III)

Con. 481-19.

AS-7420

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Explain the following terms (any five) 10
- (a) K.P.O
 - (b) Industrial Product
 - (c) Market Diversity
 - (d) Social Marketing
 - (e) Target Marketing
 - (f) Market Risk
 - (g) Market base Pricing
 - (h) Telemarketing.
2. Answer any three :— 30
- (a) Define Marketing. Explain its function
 - (b) What do you mean by Marketing Environment. Discuss Indian Marketing Environment.
 - (c) Define Marketing Mix. Explain its elements.
 - (d) Discuss the factors influencing pricing.
 - (e) Distinguish between Selling and Marketing
 - (f) Explain the bases used for market segmentation.
3. Write short notes on any two of the following : 10
- (a) Buyer Satisfaction
 - (b) Product life cycle
 - (c) Pricing Methods
 - (d) Branding.

[TURN OVER

104

Section II

4. Explain the following terms (any five) 10
- (a) Online Shopping
 - (b) Virtual Organization
 - (c) Internet Marketing
 - (d) Chat Service
 - (e) E-Commerce
 - (f) Digital Advertising
 - (g) Barcode
 - (h) Basic Product.
5. Answer any three of the following :— 30
- (a) Explain the channel for Industrial Product.
 - (b) Discuss the Importance of Service marketing in India.
 - (c) Describe the growth of Rural Marketing in India.
 - (d) Define MIS. Explain its significance.
 - (e) Explain the various types of Retail Shops.
 - (f) Define Marketing Communication. Explain its importance.
6. Write short notes on any two of the following : 10
- (a) Public Relation
 - (b) Marketing Research
 - (c) Business process outsourcing
 - (d) International Marketing.
-

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा.

१०

- (अ) के.पी.ओ.
- (ब) औद्योगिक वस्तू / माल
- (क) बाजारपेठ भिन्नता
- (ड) सामाजिक विपणन
- (इ) लक्ष्य बाजारपेठ
- (फ) बाजारपेठ जोखीम
- (ग) बाजारपेठ आधारीत मुल्य
- (ह) टेलीफोन विपणन.

२. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) विपणनाची व्याख्या द्या. त्याची कार्ये स्पष्ट करा.
- (ब) विपणन वातावरण म्हणजे काय. भारतीय विपणन वातावरण यावर चर्चा करा.
- (क) विपणन मिश्र व्याख्या लिहा. त्याचे घटक स्पष्ट करा.
- (ड) मुल्य निर्धारणावर परीणाम करणारे घटक चर्चा करा.
- (इ) विक्री आणि विपणनातील फरक स्पष्ट करा.
- (फ) बाजारपेठ विभागीकरणाचे आधार स्पष्ट करा.

३. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा.

१०

- (अ) उपभोक्ता समाधान
- (ब) वस्तू जीवन चक्र
- (क) मुल्य निर्धारण पध्दती
- (ड) बोधचिन्ह

[TURN OVER

विभाग २

४. खालील कोणत्याही पाच संज्ञा स्पष्ट करा.

१०

- (अ) ऑनलाइन खरेदी
- (ब) अदृश्य संघटन
- (क) इंटरनेट विपणन
- (ड) चाट सेवा
- (इ) इ-कॉमर्स
- (फ) अंकात्मक जाहिरात
- (ग) बारकोड
- (ह) मुलभूत वस्तू.

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

३०

- (अ) औद्योगिक वस्तू वितरणाचे मार्ग स्पष्ट करा.
- (ब) भारतीय सेवा विपणनाचे महत्व चर्चा करा.
- (क) भारतीय ग्रामीण विपणन विकास स्पष्ट करा.
- (ड) विपणन माहिती पध्दती (MIS) व्याख्या द्या. त्याचे महत्व स्पष्ट करा.
- (इ) किरकोळ दुकानाचे प्रकार विशद करा.
- (फ) विपणन संज्ञापन व्याख्या द्या. त्याचे महत्व स्पष्ट करा.

६. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा.

१०

- (अ) लोक संबंध
 - (ब) विपणन संशोधन
 - (क) बी.पी.ओ.
 - (ड) आंतरराष्ट्रीय विपणन.
-

Rural Development - (P-II)

Con. : 404-19.

AS-7628

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Answers to the both sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. What is Rural Society ? Explain the feature of an Indian Rural Society.
OR
Explain the problems of rural women.
2. Define the Religion. Explain the various functions of Religion.
OR
Elaborate the objectives and significance of Education.
3. Define the concept of Westernization. Discuss the consequences of westernization on Indian Society.
OR
What is culturalization ? Explain its characteristics.

Section II

4. Explain the role of Agricultural Universities in Agriculture Development.
OR
Describe the various methods of Irrigation.
5. State the nature of Agro-based industries and explain its significance.
OR
Elaborate the features and importance of Self Help Group.
6. Explain the concept of Agro Tourism. State the merits and demerits of Agro-Tourism.
OR
Describe the nature, scope and significance of Rural Tourism.

[TURN OVER

Con. : 404-AS-7628-19.

2

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण समाज म्हणजे काय ? भारतीय ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये सांगा.

किंवा

ग्रामीण भागातील महिलांच्या समस्या विशद करा.

२. धर्माची व्याख्या सांगून धर्माची विविध कार्ये विशद करा.

किंवा

शिक्षणाचे उद्देश आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

३. पाश्चिमात्यीकरणाची व्याख्या द्या. पाश्चिमात्यीकरणाचे भारतीय ग्रामीण समाजावर झालेल्या परिणामाची चर्चा करा.

किंवा

सांस्कृतिकीकरण म्हणजे काय ? सांस्कृतिकीकरणाची वैशिष्ट्ये विशद करा.

विभाग १

४. कृषी विकासामध्ये कृषी विद्यापीठांची भूमिका स्पष्ट करा.

किंवा

जलसिंचनाच्या विविध पध्दती सांगा.

५. कृषी आधारित उद्योगाचे स्वरूप आणि महत्त्व सांगा.

किंवा

स्वयंसहाय्यता गटाची वैशिष्ट्ये आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

६. कृषी पर्यटनाची संकल्पना स्पष्ट करून कृषी पर्यटनाचे गुण-दोष विशद करा.

किंवा

ग्रामीण पर्यटनाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि महत्त्व यांचे वर्णन करा.

Rural Development - (P-III)

Con. : 417-19.

AS-7129

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Answer of the both section should be written in the same answer book.

SECTION 1

Q.1 State the various functions of District Administration.

OR

Review the various principles and objectives of district level administration.

Q.2 State the role of 'Collector' in district administration.

OR

Review the various factors of revenue administration.

Q.3 What is meant by Planning ? Explain the need of Planning in rural development.

OR

State the importance of people's participation in the rural planning and development.

Section II

Q.4 State the various features of Mumbai Grampanchayat Act-1958.

OR

Review the provisions of 73rd constitution Amendment.

Q.5 Define the term Land Reform. State the nature of Land reform.

OR

Write note on 'Tenancy Act' and Land consolidation prevention fo fragmentation Act-1948 in brief.

Q.6 Review the provision in Co-operative Act. – 1904.

OR

Explain the role of "Agriculture produce Marketing committee" in agriculture development.

[TURN OVER

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांन समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तर-पत्रिकेत लिहा.

विभाग १

- प्र.१. जिल्हा प्रशासनाचे विविध घटक विशद करा
किंवा
जिल्हास्तरीय प्रशासनाची विविध तत्त्वे व उद्देशांचा आढावा घ्या.
- प्र.२. जिल्हा प्रशासनामध्ये जिल्हाधिकाऱ्याची भूमिका सांगा.
किंवा
महसूल प्रशासनातील विविध घटकांचा आढावा घ्या.
- प्र.३. नियोजन म्हणजे काय ? ग्रामीण विकासात नियोजनाची गरज विषद करा.
किंवा
ग्रामीण नियोजन विकासामध्ये लोकसभागाचे महत्त्व सांगा.

विभाग २

- प्र.४. मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम -१९५८ ची विविध वैशिष्ट्ये सांगा.
किंवा
७३ व्या घटना दुरुस्तीमधील विविध तरतुदींचा आढावा घ्या.
- प्र.५. भूसूधारणा ही संकल्पना स्पष्ट करा. भूसूधारणेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
किंवा
'कुळ कायदा' व 'जमिनीची एकत्रिकरण व विभाजन प्रतिबंध कायदा' या विषयी थोडक्यात माहिती द्या.
- प्र.६. १९०४ मधील सहकारी कायद्यातील तरतुदींचा आढावा घ्या.
किंवा
शेती विकासामध्ये कृषी उत्पन्न बाजार समितीची भूमिका स्पष्ट करा.

११११

S.Y.B.A

12/12/2019

Asmi-D-2nd Half- 2019- 3

Con. 432-19.

Rural Development - (P-II)

AS-7958

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Answer of the both sections should be written in same answer-book.

Section I

1. Explain the concept of rural society. State the characteristics of rural society.

OR

Discuss the various problems of scheduled caste. Suggest the remedial measures to eradicate it.

2. Define the Religion ? Explain the functions of Religion.

OR

State the objectives and importance of education.

3. What is meant by Sanskritization ? Explain its features and limitations.

OR

Explain the concept of Westernization. Describe the impact of Westernization on Indian Society.

Section II

4. State the need of irrigation in agriculture. Explain the various methods of irrigation.

OR

Comment on 'National Agriculture Policy 2000'.

5. Describe the various types of Agro-Based Industries. State it's importance in rural development.

OR

Explain the features and functions of Self-Help-Group.

6. Explain the nature, scope and importance of rural tourism.

OR

Elaborate merits & demerits of agro tourism.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. ग्रामीण समाजाची संकल्पना स्पष्ट करून ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये सांगा.
किंवा
अनुसूचित जातीच्या विविध समस्यांची चर्चा करून ह्या समस्या निर्मुलनासाठी उपाय योजना सुचवा.
२. धर्माची व्याख्या द्या. धर्माची कार्ये स्पष्ट करा.
किंवा
शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये आणि महत्त्व सांगा.
३. सांस्कृतिकीकरण म्हणजे काय ? सांस्कृतिकीकरणाची वैशिष्ट्ये आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
किंवा
पाश्चिमात्यीकरणाची संकल्पना सांगून भारतीय समाजावर पाश्चिमात्यीकरणाच्या पडलेल्या प्रभावाचे वर्णन करा.

विभाग २

४. शेतीमध्ये जलसिंचनाची गरज सांगून जलसिंचनाच्या विविध पध्दती सांगा.
किंवा
भाष्य करा "राष्ट्रीय कृषी धोरण २०००."
५. कृषी आधारित उद्योगांचे विविध प्रकारांचे वर्णन करून ग्रामीण विकासात कृषी आधारित उद्योगांचे महत्त्व सांगा.
किंवा
स्वयंसहाय्यता बचत गटाची वैशिष्ट्ये व कार्ये स्पष्ट करा.
६. ग्रामीण पर्यटनाचे स्वरूप, व्याप्ती व महत्त्व स्पष्ट करा.
किंवा
कृषी पर्यटनाच्या गुण-दोषांचे विवेचन करा.

S.Y.B.A.

13/12/2019

Con. 479-19.

Rural Development - (P-III) AS-7601

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any five question.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Answer of the both section should be written in the same answer book.

Section-I

1. Explain the historical background of district administration.

OR

State the various factors of district administration.

2. Comment on the origin and development of revenue administration.

OR

Review the various functions of revenue administration.

3. Define term 'Planning'. Explain the process of planning on district level.

OR

"People's participation Plays very important role in rural planning". Discuss.

Section-II

4. Describe the provisions of Maharashtra Zilla Parishad and Panchayat Samiti Act 1961.

OR

Discuss the changes brought about by the 73rd Amendment in Panchayati Raj.

5. Explain the meaning and objectives of Land Reform with its limitation.

OR

Review the various provisions in land ceiling Act.

6. Review the provisions of co-operative society act 1904.

OR

Elaborate the provision of Agriculture Produce Marketing Committee Act.

[TURN OVER

114

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. जिल्हा प्रशासनाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.
किंवा
जिल्हा प्रशासनाचे विविध घटक सांगा.
२. महसूल प्रशासनाचा उगम आणि विकास यावर भाष्य करा.
किंवा
महसूल प्रशासनातील विविध कार्यांचा आढावा घ्या.
३. 'नियोजन' ही संकल्पना स्पष्ट करून जिल्हास्तरीय नियोजनाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
किंवा
'ग्रामीण नियोजनात लोकसहभाग महत्वाची भूमिका बजावतो' चर्चा करा.

विभाग २

४. महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती कायदा १९६१ मधील तरतुदींचे वर्णन करा.
किंवा
पंचायत राज व्यवस्थेमध्ये ७३ वा घटना दुरुस्तीद्वारे झालेल्या बदलांवर चर्चा करा.
५. जमिन सुधारणेचा अर्थ आणि उद्दिष्टे मर्यादेसह स्पष्ट करा.
किंवा
कमाल जमीन धारणा कायद्यातील विविध तरतुदींचा आढावा घ्या.
६. सहकारी संस्था कायदा १९०४ मधील तरतुदींचा आढावा घ्या.
किंवा
कृषी उत्पन्न बाजार समिती कायद्यामधील तरतुदींचे वर्णन करा.

S.X.B.A.

16/12/2019

Asmi-D-2nd Half-2019-5

Con. 433-19.

Rural Development - (P-II)

AS-7959

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt any **five** questions.
(2) **All** questions carry **equal** marks.
(3) Answer of the **both** sections should be written in **same** answer-book.

Section I

1. Explain the various problems of scheduled tribes and suggest the remedial measures to solve the problems.

OR

Elaborate the various problems of Rural Women.

2. What is mean by co-operation ? Discuss the significance of co-operation in Rural Development.

OR

Describe the various features and functions of Religion.

3. Define sanskritization and state the factors responsible for sanskritization.

OR

Discuss the various features and causes of modernization.

Section II

4. Describe the various methods of irrigation.

OR

Explain the role of Agriculture University in Rural Development.

5. State the nature and features of self-help group.

OR

What is mean by Agro-Based Industries ? Explain its significance in Rural Development.

6. Explain the concept of Agro-Tourism. State the merits and demerits of Agro-Tourism.

OR

Describe the nature, scope and significance of Rural Tourism.

[TURN OVER

176

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. अनुसूचित जमातीच्या विविध समस्या विशद करून त्या सोडविण्यासाठी उपाय-योजना सूचवा.
किंवा
ग्रामीण समाजातील महिलांच्या विविध समस्या स्पष्ट करा.
२. सहकार म्हणजे काय ? सहकाराचे ग्रामीण विकासातील महत्त्व सांगा.
किंवा
धर्माची विविध वैशिष्ट्ये आणि कार्य यांचे वर्णन करा.
३. सांस्कृतिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करून, सांस्कृतिकीकरणामेळ जबाबदार असलेले विविध घटक सांगा.
किंवा
आधुनिकीकरणाची विविध वैशिष्ट्ये आणि कारणे यांची चर्चा करा.

विभाग २

४. जलसिंचनाच्या विविध पध्दतीचे वर्णन करा.
किंवा
ग्रामीण विकासातील कृषी विद्यापीठाची भूमिका विशद करा.
५. बचत गटाचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये सांगा.
किंवा
कृषी आधारित उद्योग म्हणजे काय ? कृषी आधारित उद्योगाचे ग्रामीण विकासातील महत्त्व विशद करा.
६. कृषी पर्यटनाची संकल्पना स्पष्ट करून कृषी पर्यटनाचे गुणदोष सांगा.
किंवा
ग्रामीण पर्यटनाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि महत्त्व यांचे वर्णन करा.

- N.B. :** (1) Attempt any five question.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Write answer of both section in the same answer book.

Section-I

1. Explain the meaning of District Administration and State the various objectives of district administration.

OR

Define the term District Administration and State the historical background of district administration.

2. Comment on the role of 'Talathi & Tahasildar' in revenue administration.

OR

State the background of revenue administration and review the various factors of revenue administration.

3. State the changes in district level planning after independence.

OR

State the importance of district planning in planning process of India.

Section-II

4. Review the various provisions of Mumbai Grampanchayat Act 1958.

OR

Write the various provision of Panchayat Samiti and Zilla Parishad Act 1961.

5. State the background of 73rd Amendment and Write detail note on 73rd Amendment.

OR

State the nature of Land Ceiling Act.

6. State the meaning of Co-operation and State its importance in Rural Development.

OR

Explain the structure and functions of APMC.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. जिल्हा प्रशासनाचा अर्थ सांगून जिल्हा प्रशासनामागील विविध उद्देश विषद करा.
किंवा
जिल्हा प्रशासनाची व्याख्या सांगून जिल्हा प्रशासनाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी सांगा.
२. महसूल प्रशासनातील तलाठी व तहसीलदार यांच्या भूमिकेवर भाष्य करा.
किंवा
महसूल प्रशासनाची पार्श्वभूमी सांगून महसूल प्रशासनातील विविध घटकाचा आढावा घ्या.
३. जिल्हास्तरावरील नियोजन पध्दतीत स्वातंत्र्यानंतर झालेल्या बदलाबाबत माहिती सांगा.
किंवा
भारतातील नियोजन प्रक्रियेत जिल्हा स्तरावरील नियोजनाचे महत्व सांगा.

विभाग २

४. मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८ मधील विविध तरतुदींचा आढावा घ्या.
किंवा
पंचायत समिती व जिल्हा परिषद अधिनियम १९६१ मधील विविध तरतुदी सांगा.
५. ७३ व्या घटनादुरुस्तीची पार्श्वभूमी सांगून ७३ व्या घटना दुरुस्तीबाबत सविस्तर माहिती सांगा.
किंवा
कमाल जमीन धारणा कायद्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.
६. सहकाराचा अर्थ सांगून सहकाराचे ग्रामीण विकासातील महत्व सांगा
किंवा
कृषी उत्पन्न बाजार समितीची रचना व कार्याची चर्चा करा.

S.Y.B.A

16/12/2019

Con. : 405-19.

Education (Paper - II)

AS-7733

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) Each question carries 20 marks.

1. Explain the concept and importance of Educational Psychology. 20
2. Explain the concept of factors affecting of Personality. 20
3. Explain the process and limitation of Observation Method. 20
4. Explain the Educational implication of growth and development. 20
5. Define of memory. Explain the causes of memory. 20
6. Define of Thinking. its process and types. 20
7. Explain the types and importance of Transfer of learning. 20
8. What is learning Curve ? Explain its different types with diagram. 20
9. Explain the Educational importance of Personality Measurement. 20
10. Write short notes on any two of the following :— 20
 - (a) Causes of Satigue
 - (b) Importance of Attention
 - (c) Creativity
 - (d) Learning Curve

[TURN OVER

120

Con. : 405-AS-7733-19.

2

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा
(२) प्रत्येक प्रश्नांस २० गुण आहेत.

१. शैक्षणिक मानसशास्त्राची संकल्पना आणि महत्व स्पष्ट करा. २०
२. व्यक्तिमत्त्वाची संकल्पना आणि परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. २०
३. निरीक्षण पध्दतीची प्रक्रिया आणि मर्यादा स्पष्ट करा. २०
४. वाढ आणि विकासाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा. २०
५. स्मरणाची व्याख्या आणि कारणे स्पष्ट करा. २०
६. विचाराची व्याख्या आणि त्याची प्रक्रिया प्रकार लिहा. २०
७. अध्ययन संक्रमणाचे विविध प्रकार आणि शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा. २०
८. अध्ययन वक्र म्हणजे काय ? त्याचे विविध प्रकार आकृतीसह स्पष्ट करा. २०
९. व्यक्तिमत्व मापनाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :- २०
 - (अ) थकव्याची कारणे
 - (ब) अवधानाचे महत्व
 - (क) सृजनशीलता
 - (ड) प्रेरणाचक्र.

N.B. : (1) Attempt any Five questions.

(2) Each questions carry 20 marks.

1. 'Guidance is the needs of the hour'. Explain with reference to its Function and Needs. 20
2. Explain the types of Guidance and their functions. 20
3. Illustrate Carl Rogers theory of self. 20
4. Explain concepts of Counselling and types. 20
5. Enlist Guidance and Counselling services and illustrate an two services with their needs. 20
6. Which are the tools and techniques in Guidance. Explain any two with their significance and limitation. 20
7. What do you mean by job satisfaction. Explain the factors affecting on it. 20
8. What is achievement test. Explain with their types, uses and limitations. 20
9. What's concept of personal Guidance. Explain need of educational and vocational guidance. 20
10. Short notes (Any two) : 20
 - (a) Skill of counselor
 - (b) Significance and limitation of Interest Inventory
 - (c) Need of job analysis
 - (d) Characteristics, causes and solution of reading dyslexia.

(मराठी भाषांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सुचना: (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

(२) प्रत्येक प्रश्नास २० गुण आहेत.

१. 'मार्गदर्शन ही काळाची गरज आहे' हे त्याच्या कार्य आणि गरजेच्या संदर्भात स्पष्ट करा. २०
२. मार्गदर्शनाचे प्रकार आणि त्यांचे कार्य स्पष्ट करा. २०
३. कार्ल रॉजर्सची 'स्व' उपपत्ती सिद्धान्त स्पष्ट करा. २०
४. समुपदेशनाची संकल्पना आणि प्रकार स्पष्ट करा. २०
५. मार्गदर्शन आणि समुपदेशन सेवांची यादी तयार करा आणि कोणत्याही दोन सेवा त्यांच्या गरजांसह सोदाहरण स्पष्ट करा. २०
६. मार्गदर्शनात कोणती साधने आणि तंत्र आहेत कोणत्याही दोघांचे महत्त्व आणि मर्यादा लिहा. २०
७. व्यवसाय समाधान म्हणजे काय ? त्यावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. २०
८. उपलब्धी कसोट्या म्हणजे काय ? त्यांचे प्रकार, उपयोग आणि मर्यादा स्पष्ट करा. २०
९. व्यक्तिगत मार्गदर्शनाची संकल्पना म्हणजे काय ? त्याची शैक्षणिक आणि व्यावसायिक मार्गदर्शनाची गरज स्पष्ट करा. २०
१०. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : २०
 - (अ) समुपदेशकांची कौशल्ये
 - (क) व्यवसाय विश्लेषणाची गरज
 - (ब) अभिरूची शोधीकांचे महत्त्व आणि मर्यादा
 - (ड) वाचन अक्षमतेची वैशिष्ट्ये, कारणे आणि उपाय

Geography - (Paper - II)

Con. : 402-19.

AS-7525

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) Question No. 1 is compulsory.
 (2) Attempt any four questions from question No. 2 to 9.
 (3) Use of Map stencils is allowed.
 (3) Figures to the right indicate full marks.

1. (a) Construct simple line graph for the following data. 10

Maharashtra Population Growth (1961-2011)

Census Year	1961	1971	1981	1991	2001	2011
Decadal growth rate (%)	23.6	27.45	24.54	25.73	22.73	15.99

- (b) Write a note on merits and demerits of Dot maps. 10
2. (a) Write a note on importance of Himalayas. 10
 (b) Briefly explain Himalayan drainage system in India. 10
3. Explain problems of Indian soils and discuss methods of soil conservation. 20
4. (a) Explain characteristics of Indian agriculture. 10
 (b) Write a note on white revolution. 10
5. (a) Discuss the factors determining location of industries in India. 10
 (b) Explain geographical factors affecting international trade. 10
6. Write a detailed note on physiography of Maharashtra State. 20
7. (a) Elaborate the distribution and problems of forests in Maharashtra. 10
 (b) Write a note on forest conservation. 10
8. Explain the characteristics and problems of agriculture in Maharashtra. 20
9. (a) Explain major industrial regions of Maharashtra. 10
 (b) Write a note on 'Mumbai Metropolitan Region'. 10

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.
(२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(३) नकाशा स्टेन्सिलचा वापर करण्यास अनुमती आहे.
(४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) खालील आकडेवारी साध्या रेषालेखाच्या सहाय्याने दर्शवा. १०

महाराष्ट्र लोकसंख्यावाढ (१९६१ ते २०११)

जनगणना वर्ष	१९६१	१९७१	१९८१	१९९१	२००१	२०११
दशकातील वाढीचा दर (%)	२३.६	२७.४५	२४.५४	२५.७३	२२.७३	१५.९९

- (ब) टिंब पध्दतीच्या नकाशाचे फायदे व मर्यादा यावर टीप लिहा. १०
२. (अ) "हिमालयाचे महत्व" यावर टीप लिहा. १०
(ब) भारतातील हिमालयीन नदीप्रणाली थोडक्यात स्पष्ट करा. १०
३. भारतीय मृदांच्या समस्या सांगून मृदा संवर्धनाच्या पध्दतीची चर्चा करा. २०
४. (अ) भारतीय शेतीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. १०
(ब) "श्वेत क्रांती" यावर टीप लिहा. १०
५. (अ) भारतातील उद्योगांच्या स्थाननिश्चितीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०
(ब) आंतरराष्ट्रीय व्यापारावर परिणाम करणारे भौगोलिक घटक स्पष्ट करा. १०
६. महाराष्ट्राच्या प्राकृतिक रचनेवर सविस्तर लिहा. २०
७. (अ) महाराष्ट्रातील वनांचे वितरण व समस्या विशद करा. १०
(ब) वन संवर्धनावर टीप लिहा. १०
८. महाराष्ट्रातील शेतीची वैशिष्ट्ये व समस्या स्पष्ट करा. २०
९. (अ) महाराष्ट्रातील प्रमुख औद्योगिक क्षेत्रे स्पष्ट करा. १०
(ब) 'मुंबई महानगर प्रदेश' यावर टीप लिहा. १०

(124)

- N.B.** (1) Question No. 1 is compulsory.
 (2) Attempt any **four** questions from question No. 2 to 9.
 (3) Answers supported with **diagrams** will be given extra credit.
 (4) Attach map **supplement** to the main answer book.
 (5) **Figures to right** indicate **full marks**.

1. (a) Draw simple bar diagram: -

10

India: Wheat Production from 2011 to 2018 (in Lakh tons)

YEAR	Production of Wheat (in Lakh tons)
2011	868
2012	948
2013	935
2014	958
2015	865
2016	870
2017	985
2018	997

- (b) Mark the following in the outline map of the world (any Ten) :

10

i. U.S.A.	vi. Delhi	xi. Brazil
ii. China	vii. Egypt	xii. Pakistan
iii. France	viii. U.A.E	xiii. Australia
iv. Indonesia	ix. Indian Ocean	iv. Thailand
v. Shri Lanka	x. Sahara Desert	

2. Describe various branches of human Geography. 20
3. (a) Explain the various factors affecting distribution of population. 10
 (b) What are the factors which affect growth of population ? 10
4. Distinguish between Push and Pull factors of migration. 20
5. Write a detailed note on Eskimo tribes. 20
6. What are the factors responsible for changes of the pattern of rural settlements ? 20
7. Describe various problems related to urban settlements. 20
8. Define the term of Colonization and what do you understand by third world ? 20
9. Define Globalisation and what do you understand by positive and negative effect of Globalization ? 20

[TURN OVER

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.
 (२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
 (३) आकृत्यासहित उत्तरांना अधिक गुण मिळतील.
 (४) नकाशा पुरवणी मुख्य उत्तरपत्रिकेस जोडा.
 (५) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) खालील आकडेवारीवरून साधा स्तंभलेख तयार करा. १०
 भारताचे गव्हाचे उत्पादन २०११-२०१८ (लक्ष मेट्रिक टन)

वर्ष	गहू उत्पादन (लक्ष मेट्रिक टन)
२०११	८६८
२०१२	९४८
२०१३	९३५
२०१४	९५८
२०१५	८६५
२०१६	८७०
२०१७	९८५
२०१८	९९७

- (ब) जगाच्या नकाशात खालील ठिकाणे दाखवा (कोणतेही १०) :

i. अमेरिका	vi. दिल्ली	xi. ब्राझील
ii. चीन	vii. इजिप्त	xii. अफगाणीस्तान
iii. फ्रान्स	viii. यु.ए.ई.	xiii. ऑस्ट्रेलिया
iv. इंडोनेशिया	ix. हिन्दी महासागर	iv. थायलंड
v. श्रीलंका	x. सहारा वाळवंट	

२. मानवी भूगोलाच्या विविध शाखांचे वर्णन करा. २०
 ३. (अ) लोकसंख्येच्या वितरणावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०
 (ब) लोकसंख्येच्या वाढीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०
 ४. स्थलांतराच्या ओढ आणि ढकल घटकातील फरक सांगा. २०
 ५. एस्किमो आदिवासी जमातीवर टीप लिहा. २०
 ६. ग्रामीण वस्तीच्या संरचनेत बदल होण्यास कारणीभूत असलेल्या घटकांची चर्चा करा. २०
 ७. नागरी वसाहतीच्या संबंधित समस्यांची चर्चा करा. २०
 ८. वसाहतीकरण हि संज्ञा स्पष्ट करून तुम्ही तिसे जग (Third World) या बदल काय समजता ते लिहा. २०
 ९. जागतिकीकरण म्हणजे काय ? जागतिकीकरणाचे सकारात्मक आणि नकारात्मक परिणाम लिहा. २०

S. Y. B. A.

12/12/2019

P4-Exam-2019-2-10K
Con. 445-19.

Geography - (Paper - II)

AS-7710

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Question No. 1 is compulsory.
(2) Attempt any four questions from Question No. 2 and 9.
(3) Use of map stencil and simple calculator is allowed.
(4) Figures to the right indicate full marks.
(5) Attach the Appendix and Graph paper to the main answer sheet.

1. (a) With the help of given data draw the multiple line graph and give the brief explanation of it. **10**

Agricultural Production in India

Crops	Year (Production in million ton)			
	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15
Rice	105.30	105.24	106.65	103.04
Wheat	94.83	93.51	96.85	95.76

Source- Ministry of Agriculture, Govt. of India

- (b) Write a note on 'Dot Map'. **10**
2. Explain the physiography of peninsular plateau of India in detail. **20**
3. (a) Describe the problems of soil in India. **10**
(b) Explain the classification of forest in India. **10**
4. Explain the features and problems of Indian agriculture. **20**
5. Explain the major industrial regions of India. **20**
6. Describe any two physiographic divisions of Maharashtra. **20**
7. (a) Explain the problems of forest in Maharashtra. **10**
(b) State the measures of soil conservation in Maharashtra. **10**
8. Explain the distribution of mineral and energy resources in Maharashtra. **20**
9. Explain the road and railway transport development in Maharashtra. **20**

127

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना: (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.
 (२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
 (३) नकाशा स्टेन्सील व साधा कल्क्युलेटर वापरण्यास अनुमती आहे.
 (४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (५) नकाशा परिशिष्ट व आलेख कागद उत्तर पत्रिकेस जोडा.

१. (अ) तुम्हास दिलेल्या आकडेवारीवरून बहुरेषालेख काढा व थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या.

१०

भारतातील कृषी उत्पादन

पिके	वर्ष - (उत्पादन लक्ष टनामध्ये)			
	२०११-१२	२०१२-१३	२०१३-१४	२०१४-१५
तांदूळ	१०५.३०	१०५.२४	१०६.६५	१०३.०४
गहू	९४.८३	९३.५१	९६.८५	९५.७६

खोत - कृषी मंत्रालय, भारत सरकार

- (ब) 'टिंब' पद्धतीचा नकाशा यावर टीप लिहा. १०
२. भारतीय द्वीपकल्पीय पठाराची भूरचना सविस्तर स्पष्ट करा. २०
३. (अ) भारतातील मृदेच्या समस्यांचे वर्णन करा. १०
 (ब) भारतातील वनांचे वर्गीकरण स्पष्ट करा. १०
४. भारतीय शेतीची वैशिष्ट्ये व समस्या स्पष्ट करा. २०
५. भारतातील प्रमुख औद्योगिक विभाग स्पष्ट करा. २०
६. महाराष्ट्रातील कोणत्याही दोन प्राकृतिक विभागांचे वर्णन करा. २०
७. (अ) महाराष्ट्रातील वनांच्या समस्या स्पष्ट करा. १०
 (ब) महाराष्ट्रातील मृदा संधारणाचे उपाय सांगा. १०
८. महाराष्ट्रातील खनिजे व उर्जा साधन संपत्तीचे वितरण स्पष्ट करा. २०
९. महाराष्ट्रातील रस्ते व रेल्वे विकास स्पष्ट करा. २०

- N.B. :** (1) Question No. 1 is **compulsory**.
 (2) Attempt any **four** questions from Q.2 to Q.9.
 (3) Answers supported with **diagrams** will be given **extra credit**.
 (4) Attach **map supplement** and **Graph paper** to the **main answer book**.
 (5) **Figures to the right** indicate **full marks**.

1. (a) Draw a multiple bar graph to represent the following data : 10
Production of wheat and Rice in India

YEAR	Wheat Production in Million metric tons	Rice Production in Million metric tons
2016	87.0	109.69
2018	99.87	116.42

- (b) Mark the following in the outline map of the world (any ten) : 10

i. Canada	vi. U.K.	xi. Argentina
ii. Japan	vii. Kairo	xii. Kathmandu
iii. Sydney	viii. Dubai	xiii. Portugal
iv. Mangolia	ix. Indian Ocean	xiv. Thailand
v. Shri Lanka	x. Sahara Desert	

2. What are different view points related to man-environmental relationship? 20
3. Explain various factors affecting growth of population. 20
4. Explain in details the causes and consequences of migration. 20
5. Write a note on any one tribe (a) Eskimo (b) Bedouin (c) Masai 20
6. Write a detailed note on different types of rural settlements. Illustrate your answer with suitable diagrams. 20
7. Describe the various problems related to urban settlement? 20
8. State the concept of developed, developing and under developed countries and explain their characteristics. 20
9. What is "Globalization". Write the positive and negative effect of globalization. 20

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सुचना: (१) प्रश्न क्र. १ सोडविणे अनिवार्य आहेत.
 (२) प्रश्न क्र. २ ते ९ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
 (३) आकृत्यासहित उत्तरांना अधिक गुण मिळतील.
 (४) नकाशा पुरवणी व आलेख कागद मुख्य उत्तरपत्रिकेस जोडा.
 (४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. (अ) खालील आकडेवारीवरून संयुक्त दंडाकृती आलेख काढा.
 भारतातील तांदूळ व गव्हाचे उत्पादन

१०

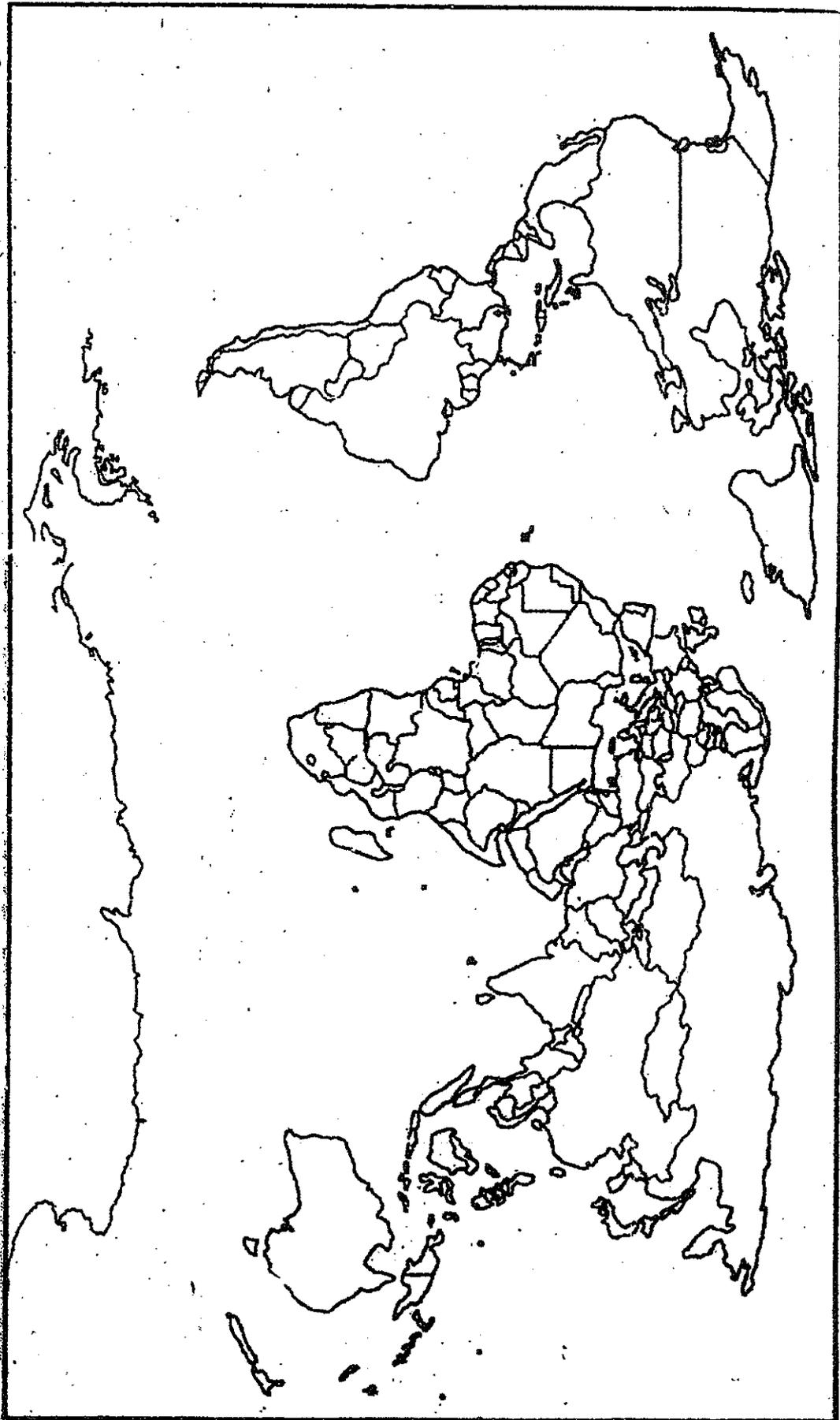
वर्ष	गहू उत्पादन (दशलक्ष मेट्रिक टन)	तांदूळ उत्पादन (दशलक्ष मेट्रिक टन)
२०१६	८७.०	१०९.६९
२०१८	९९.८७	११६.४२

- (ब) जगाच्या नकाशात खालील ठिकाणे दाखवा (कोणतेही १०) :

१०

i. कॅनडा	vi. यू.के.	xi. अर्जेन्टिना
ii. जपान	vii. कैरो	xii. काठमांडू
iii. सिडनी	viii. दुबई	xiii. पोर्तुगाल
iv. मंगोलिया	ix. हिन्दी महासागर	xiv. थायलंड
v. श्रीलंका	x. सहारा वाळवंट	

२. मानव आणि पर्यावरण यांच्या संबंधीचे विविध दृष्टीकोण कोणते आहेत ? २०
३. लोकसंख्येच्या वाढीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. २०
४. स्थलांतराची कारणे व परिणाम याचे सविस्तर वर्णन करा. २०
५. पुढीलपैकी कोणत्याही एका आदिवासी जमातीवर टीप लिहा : २०
 (अ) एस्किमो (ब) बदाउनी (क) मसाई
६. ग्रामीण वस्तीच्या विविध प्रकारावर विस्तृत टीप लिहा व योग्य आकृत्याद्वारा ते स्पष्ट करा. २०
७. नागरी वसाहतीच्या संदर्भातील समस्यांची चर्चा करा. २०
८. विकसित, विकसनशील व अविकसित देशांची संकल्पना सांगून त्यांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. २०
९. जागतिकीकरण म्हणजे काय ? जागतिकीकरणाचे सकारात्मक आणि नकारात्मक परिणाम लिहा. २०

137

- N.B. :** (1) Question No. 1 is compulsory.
 (2) Attempt any four question from Q. 2 to 9.
 (3) Use of may tensil is allowed.
 (4) Figures to the right indicate full makrs.
 (5) Attach the Appendix and Graph paper to the main answer sheet.

1. (a) Prepare a simple line graph to represent the following data :— 10

India's population (1901 - 2011)

Sr. No.	Year	Population (In Cr.)
1	1901	23.8
2	1911	25.2
3	1921	25.1
4	1931	27.9
5	1941	31.8
6	1951	36.1
7	1961	43.9
8	1971	54.8
9	1981	68.3
10	1991	84.6
11	2001	102.8
12	2011	121.0

- (b) Write short notes on Isopleth Map. 10
2. State the physical divisions of India and explain the Indian coastal plains. 20
3. (a) Explain the various methods of soil conservation. 10
 (b) Give the definition of 'soil erosion' and explain types of soil erosion. 10
4. Explain the cropping pattern of agriculture in India. 20
5. Write the factors influencing location of industries in India. 20
6. (a) Discuss the charactristic and classification of rivers in Konkan. 10
 (b) Describe the rainfall in Maharashtra. 10
7. State the major problems of the forest in Maharashtra and how to conserve it ? 20
8. Describe the features and problems of agriculture in Maharashtra. 20
9. Describe the development of various modes of transport in Maharashtra. 20

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.
 (२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार सोडवा.
 (३) नकाशा स्टेन्सिलचा वापर करण्यास अनुमती आहे.
 (४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (५) नकाशा परिशिष्ट व आलेख कागद उत्तर पत्रिकेस जोडा.

१. (अ) खालील आकडेवारीसाठी साधा रेषालेख तयार करा.

१०

भारतातील लोकसंख्या (१९०१-२०११)

अ.क्र.	वर्ष	लोकसंख्या (कोटी)
१	१९०१	२३.८
२	१९११	२५.२
३	१९२१	२५.१
४	१९३१	२७.९
५	१९४१	३१.८
६	१९५१	३६.१
७	१९६१	४३.९
८	१९७१	५४.८
९	१९८१	६८.३
१०	१९९१	८४.६
११	२००१	१०२.८
१२	२०११	१२१.०

(ब) 'सममूल्य नकाशे' यावर टीप लिहा.

१०

२. भारताचे प्राकृतिक विभाग सांगून भारतीय किनारी मैदाने प्रदेश स्पष्ट करा.

२०

३. (अ) मृदा संवर्धनाच्या विविध पध्दती स्पष्ट करा.

१०

(ब) मृदेची धूप म्हणजे काय ? धुपेचे प्रकार स्पष्ट करा.

१०

४. भारतातील पीकपध्दतीचा आकृतीबंध स्पष्ट करा.

२०

५. भारतातील उद्योगाच्या स्थानिकीकरनावर परिणाम करणारे घटक लिहा.

२०

६. (अ) कोकण विभागातील नद्यांची वैशिष्ट्ये सांगून वर्गीकरणाची चर्चा करा.

१०

(ब) महाराष्ट्रातील पर्जन्याचे वर्णन करा.

१०

७. महाराष्ट्रातील जंगलाच्या समस्या सांगून त्याच्या संवर्धनाचे उपाय स्पष्ट करा.

२०

८. महाराष्ट्रात शेतीची वैशिष्ट्ये सांगून समस्याचे वर्णन करा.

२०

९. महाराष्ट्रातील वाहतुकीच्या विविध प्रकारांच्या विकासाचे वर्णन करा.

२०

S.Y.B.A

17/12/2019

Geography. (Paper - III)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Question No. 1 is compulsory.
(2) Attempt any four question from Q. 2 to 9.
(3) Use of map is allowed.
(4) Figures to the right indicate full marks.
(5) Attach map supplement and Graph paper to the main answer book.

1. (a) Draw simple bar diagram :—

10

Sugar production in India from 2011-12 to 2018-2019 (in metric ton)

Year	Production in metric ton
2011-12	9.0
2012-13	8.0
2013-14	7.7
2014-15	10.5
2015-16	8.4
2016-17	4.2
2017-18	10.7
2018-19	10.1

(b) Mark the following in the outline map of the world (Any Ten)

10

i. Japan	ii. U.A.E.	iii. Chile
iv. Indian Deccan Plateau	v. Atlantic Ocean	vi. Egypt
vii. Indian Ocean	viii. U. K.	ix. Greenland
x. Thailand	xi. Mumbai	xii. Australia
xiii. Mexico	xiv. Thar desert	xv. Madagascar

2. Describe of various branches of Human Geography. 20
3. (a) Explain the factors affecting on population distribution. 10
(b) Explain the growth of population in the world. 10
4. Distinguish between of pull and push factors of migration. 20
5. Write a detail note on 'Bedouin' tribe. 20
6. State the factors responsible for change of the pattern of rural settlements. 20
7. What are the major problems of Urban area and it's solution ? 20
8. Explain the characteristics of least developed and developing countries. 20
9. Define the term of MNC's and explain are the advantages and dis-advantages of MNC's ? 20

[TURN OVER

134

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ अनिवार्य आहे.
 (२) प्रश्न क्रमांक २ ते ९ पैकी कोणतेही चार सोडवा.
 (३) आकृत्यासहित उत्तरांना अधिक गुण मिळतील.
 (४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (५) नकाशा पुरवणी व आलेख कागद मुख्य उत्तर पत्रिकेस जोडा.

१. (अ) खालील आकडेवारीवरून साधा स्तंभालेख तयार करा. १०

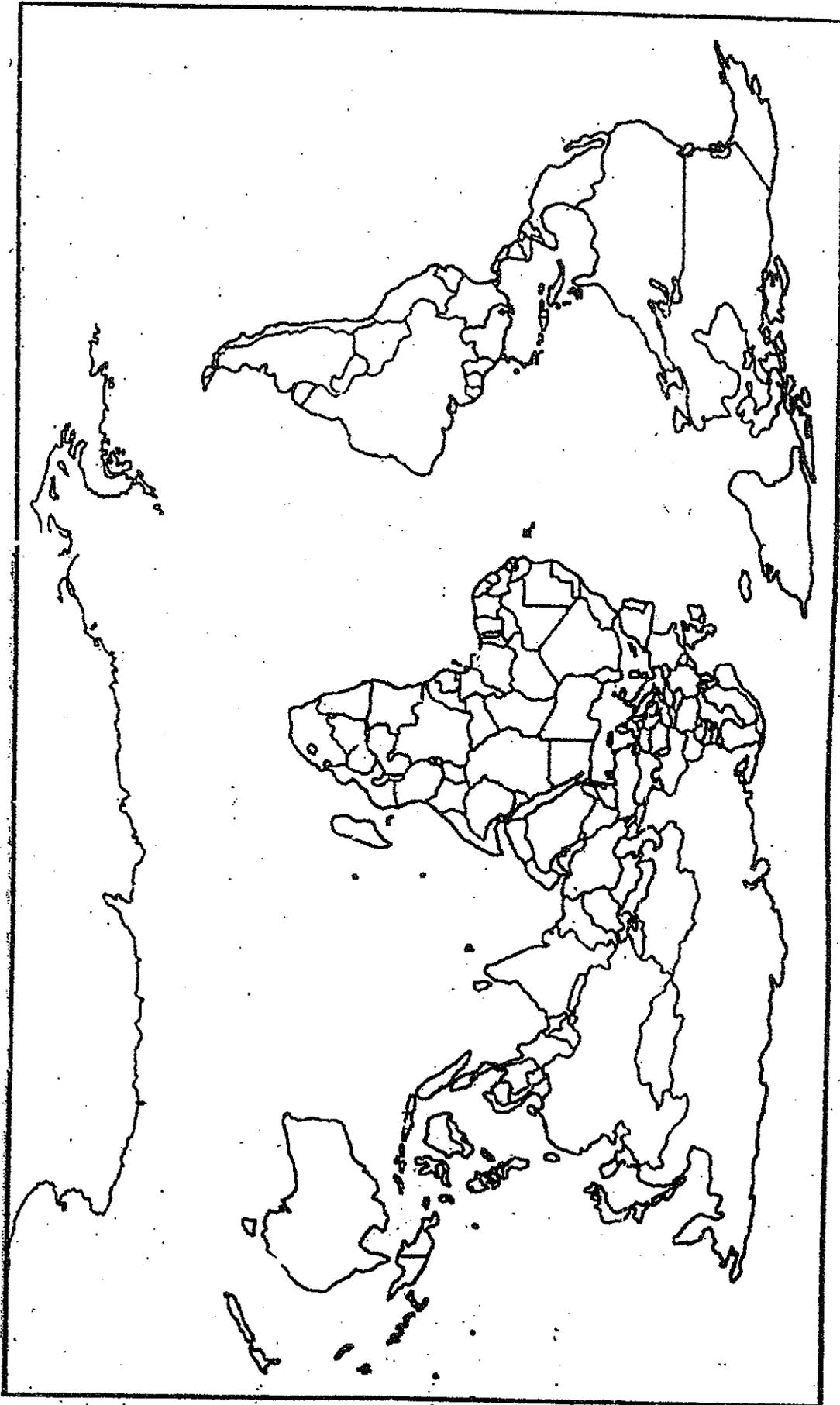
भारतातील साखरेचे उत्पादन २०११-१२ ते २०१८-१९ (मेट्रिक टन मध्ये)

वर्ष	उत्पादन (मेट्रिक टन)
२०११-१२	९.०
२०१२-१३	८.०
२०१३-१४	७.७
२०१४-१५	१०.५
२०१५-१६	८.४
२०१६-१७	४.२
२०१७-१८	१०.७
२०१८-१९	१०.१

(ब) जगाच्या नकाशामध्ये खालील ठिकाणे दाखवा (कोणतेही १०) १०

१. जपान	२. यु.ए.इ.	३. चिली
४. भारतीय दख्खनचे पठार	५. अटलांटिक महासागर	६. इजिप्त
७. हिंदी महासागर	८. यु. के.	९. ग्रीनलंड
१०. थायलंड	११. मुंबई	१२. ऑस्ट्रेलिया
१३. मेक्सिको	१४. थरचे वाळवंट	१५. मादागास्कर

२. मानवी भूगोलाच्या विविध शाखांचे वर्णन करा. २०
३. (अ) लोकसंख्येच्या वितरणावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०
 (ब) जागतिक लोकसंख्या वाढ स्पष्ट करा. १०
४. स्थलांतराच्या 'ढकल' आणि 'ओढ' घटकातील फरक स्पष्ट करा. २०
५. 'बदायु' या आदिवासी जमातीवर विस्तृत टिप्पणी लिहा. २०
६. ग्रामीण वसाहतीच्या आकृतीबंधाच्या बदलातील जबाबदार घटक सांगा. २०
७. नागरीकरणाच्या मुख्य समस्या सांगून त्याचे उपाय काय आहेत ? २०
८. अविकसित आणि विकसनशील राष्ट्रांचे मुख्य वैशिष्ट्ये सांगा. २०
९. बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची व्याख्या सांगून त्यांचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा. २०

136

S.Y.B.A.

10/12/2019

English - (Paper - II)

Con. : 392-19.

AS-7051

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt all questions.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Figures to the right indicate full marks.

- Q.1 Write short notes on any four of the following : 20
- New trends in Modern English drama in India.
 - Partition Literature in India.
 - Poetry after 1950's.
 - Post Colonial fictions.
 - Dalit fictions in India.
 - 'Nativism' in Indian English Literature.
 - Diaspora and Indian Fictions.
- Q.2 Attempt any two of the following : 20
- S.H.Manto depicts the trauma of partition in this short story *The Assignment*. Discuss.
 - The rise and fall of Rama's fortune is the major themes of R.K. Narayan's *The Martyr's Corner*. Discuss.
 - Comment on the portrayal of a Dalit village in Vaman Hoval's *The Storeyed House*.
 - Significance of the title *Good Advice is Rarer than Rubies* by Salman Rushdie.
- Q.3 Attempt any one the following : 20
- How does Bandopadhyay draw the picture of poverty and hunger in his fiction *Pather Panchali* ?
 - Discuss Amitav Ghosh's concerns of patriotism in the novel *The Glass Palace*.
 - Nemede's *Cocoon* depicts the dilemma of a student at the backdrop of father-son relationship. Justify.
- Q.4 (a) Attempt any one of the following : 10
- Ezekiel's poem *Poet, Lover, Birdwatcher* gives a central comparison. Discuss.
 - Derozio's *To India-My Native Land* is about patriotism at the backdrop of India's glorious past. Comment.
 - A woman's conflicting state of mind as it has been depicted in Kamala Das's *An Introduction*.
 - Critical appreciation of the poem *Authorship* by Tagore.

[TURN OVER

(b) Attempt any one of the following :

10

- (i) Nostalgic elements in the poem *Postcard from Kashmir*.
- (ii) Menka Shivdasani's *The Atheist's Confession* depicts a young girl's journey from innocence to experience. Explain.
- (iii) Discuss the Thematic concern of Kabir's "It is needless to ask of a saint the caste to which he belongs".
- (iv) Central ideas in Dilip Chitre's poem, *I Am Cripple*.

Q.5 Attempt any one :

20

- (a) Explain the feminist perspectives in *One Day in Ashadha* by Mohan Rakesh.
- (b) Discuss Pratap Sharma's *Sammy* as Gandhian fiction.
- (c) Vijay Tendulkar's play *Kamala* is a symbol of slavery. Discuss.

S.Y.B.A.

11/12/2020

English - CPAREO - III

Con. : 406-19.

AS-7248

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. : (1) All questions are compulsory.
(2) All questions carry equal marks.
(3) Figures to the right indicate full marks.

1. Write short notes on any four of the following :—

20

- (a) Naturalism
- (b) Realism
- (c) Lost Generation
- (d) African American Fiction
- (e) Beat Poetry
- (f) Confessional Poetry
- (g) Expressionism in American drama
- (h) Harlem Renaissance

2. (a) Gloria Naylor's *Women of Brewster Place* depicts the female bonding in adverse circumstances. Justify. 20

OR

(b) Critically evaluate *The Pearl* as a novel about the unfulfilled dreams of an American youth.

OR

(c) Write short notes on any two of the following :

- i. Use of symbols in *The Pearl*
- ii. Racial discrimination in *The Pearl*
- iii. Struggle of women in *Women of Brewster Place*
- iv. Title of *Women of Brewster Place*

3. (a) Critically appreciate Ernest Hemingway's *Hills Like White Elephants* to underline various themes. 10

OR

Write a detailed note on the doctor-patient relationship depicted in *The Use of Force*.

(b) Examine the significance of the title of Bernard Malamud's *The Jew Bird*. 10

OR

Write a critical note on Jamaica Kincaid's *Girl* to outline the role of female child.

[TURNOVER

139

4. (a) Eugene O'Neill's *The Emperor Jones* is a tragedy. Discuss. 20

OR

- (b) *Cat on a Hot tin Roof* is about complexity of relationship in our lives. Comment.

OR

- (c) Write short notes on any two of the following:

- i. Character sketch of *The Emperor Jones*
- ii. Ending of the play *The Emperor Jones*
- iii. Plot of *Cat on a Hot tin Roof*
- iv. Title of *Cat on a Hot tin Roof*

5. (a) Critically evaluate any two poems of Langston Hughes to highlight the discrimination between blacks and whites prevalent in the contemporary society. 10

OR

Write short notes on any two of the following :

- i. Negro Speaks of Rivers
- ii. "Weary Blues"
- iii. I, Too, Sing America

- (b) Write a detailed critical note on any two poems of Robert Frost to convey the message underlined by him. 10

OR

Write short notes on any two of the following :

- i. Mending Wall
- ii. Design
- iii. Birches.

Marathi - (Paper - II)

Con. : 393-19.

AS-7830

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.

१. कादंबरी या साहित्यप्रकाराचे स्वरूप विशेष स्पष्ट करा. २०
किंवा
यांत्रिक कृषी संस्कृतीमुळे पारंपारिक कृषी संस्कृतीच्या होत चाललेल्या पराभवाचे चित्रण 'गोतावळा' कादंबरीच्या आधारे स्पष्ट करा.
२. दिनानाथ मनोहर यांच्या 'रोबो' कादंबरीतील प्रमुख व्यक्तिरेखांचा आढावा घ्या. २०
किंवा
'रोबो' कादंबरीचे आशय विश्व थोडक्यात स्पष्ट करा.
३. 'प्रवासवर्णन' या साहित्य प्रकाराचे वेगळेपण सांगून 'तोकोनोमा' या प्रवासवर्णनाची वैशिष्ट्ये सांगा. २०
किंवा
'तोकोनोमा' या प्रवासवर्णनाच्या आधारे प्रभाकर पाध्ये यांनी जपान मधील कोणकोणत्या वैशिष्ट्यांची नोंद केली आहे सविस्तर लिहा.
४. रा.भि. जोशी यांच्या 'घाट शिळेवर उभी' या प्रवासवर्णनातून कोणकोणते ऐतिहासिक स्थळांचे वर्णन केले आहे, ते स्पष्ट करा. २०
किंवा
रा.भि. जोशी यांच्या 'घाट शिळेवर उभी' मधील 'काळे शिलारत्न' आणि 'रोजनिशी अहमदनगर' या लेखांची माहिती थोडक्यात लिहा.
५. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एक याप्रमाणे टिप लिहा. २०
- गट (अ) १. 'गोतावळा' मधील प्राणी विश्व
किंवा
२. 'नारबा' ही व्यक्तिरेखा
- गट (ब) १. 'रोबो' तील डिब्रुगडचे वर्णन
किंवा
२. डिकीची मैत्रीण-प्रभा
- गट (क) १. 'चेरीचा माहेर' मधील प्रेमभाव
किंवा
२. 'चंद्रोत्सव' मधील भारतीय परंपरा
- गट (ड) १. वेरूळ लेण्यांचे वर्णन
किंवा
२. 'परतीचा प्रवास' या लेखाचा आशय.

Con. : 407-19.

AS-7806

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 (२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 (३) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.

१. भाषेची व्याख्या सांगून मानवी भाषा आणि मानवेत्तर प्राण्याची भाषा याविषयी सविस्तर माहिती द्या. २०
 किंवा
 मानवी भाषेतील समज-गैरसमजांचे स्वरूप सांगून भाषा लिखित-मौखिक व स्त्रियांची-भाषा पुरुषांची भाषा याचा परामर्श द्या.
२. भाषेच्या विविध रूपांचा थोडक्यात आढावा घेऊन विज्ञानाचा भाषा-साहित्याची भाषा यातील साम्यभेद स्पष्ट करा. २०
 किंवा
 भाषाभ्यासाचे स्वरूप स्पष्ट करून ऐतिहासिक भाषाभ्यास पध्दतीची चर्चा करा.
३. बुवाबाजीचा भस्मासूर या लेखातील अंधश्रद्धेचे स्वरूप स्पष्ट करा. २०
 किंवा
 'भाषाभिवृद्धीचा सामाजिक दृष्टिकोन' या लेखातील श्री. म. माटे यांनी भाषेविषयी मांडलेले विचार विशद करा.
४. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी अस्पृश्योन्नतीसाठी मांडलेले विचार लेखाच्या आधारे स्पष्ट करा. २०
 किंवा
 शांता किलोस्कर यांनी 'संख्यत्वासाठी' या लेखातून मांडलेले स्त्रीविषयक विचार स्पष्ट करा.
५. टिपा लिहा. (प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन) २०
 गट (अ) १. निर्मितीक्षमता
 २. प्रमाण भाषा
 ३. विज्ञान भाषा
 ४. भाषिक आव्हाने
 गट (ब) १. 'गुलामगिरीतीलची प्रस्तावना' मधील विचार
 २. 'मुंबई १९९१' मधील साहित्यविषयक विचार
 ३. 'विनंतीपत्र मधील' सामाजिकता
 ४. 'बुध्दीचा महिमा' पांडुरंग साने यांचे विचार.

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 (२) प्रश्नांसमोरील अंक गुण दर्शवितात.
 (३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. ग्रामीणता म्हणजे काय ते स्पष्ट करून "गोतावळा" या कादंबरीतील ग्रामीण जीवनाचा परामर्श घ्या. २०
 किंवा
 ग्रामीण संस्कृतीचे कोणकोणते पदर "गोतावळा" या कादंबरीत अभिव्यक्त झाले आहे ते लिहा.
२. दिनानाथ मनोहर यांच्या 'रोबो' या कादंबरीचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये तुमच्या शब्दात लिहा. २०
 किंवा
 मानवी मनाची संवदेनशिलता 'रोबो' या कादंबरीचे मुख्य सूत्र आहे, या विधानाची साधकबाधक चर्चा करा.
३. 'तोकोनोमा' या साहित्यकृतीच्या आधारे भारतीय व जपानी संस्कृतीचे कोण-कोणते पैलू प्रभाकर पाध्ये २०
 स्पष्ट करतात ते लिहा.
 किंवा
 'तोकोनोमा' मधील निसर्गवर्णन प्रकट करणाऱ्या कोणत्याही दोन लेखांचा आढावा घ्या.
४. रा.भि. जोशी यांच्या 'घाट शिळेवरि उभी' या प्रवासवर्णनापर साहित्यकृतीतुन स्पष्ट होणारे 'भारतीयत्व' २०
 तुमच्या शब्दात लिहा.
 किंवा
 मराठी साहित्यातील प्रवासवर्णनपर साहित्याचा आढावा घेऊन 'घाट शिळेवरि उभी' तील दोन लेखांची वैशिष्ट्ये सांगा.
५. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एक टीप लिहा :- २०
 गट(अ) १. गोतावळामधील प्राणीविश्व
 २. गोतावळीमधील 'नारबा'
 गट(ब) १. डिकीची मैत्रीण 'प्रभा'
 २. रोबोमधील फौजी शिस्त
 गट(क) १. 'परतीचा प्रवास' या लेखाचा आशय
 २. 'कामे शिलारत्न' मधील अनुभव
 गट(ड) १. तोकोनोमामधील चंद्रोत्सवांचे वर्णन
 २. प्रभाकर पाध्ये यांची निवेदनशैली

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 (२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.
 (३) प्रश्नांसमोरील अंक गुण दर्शवितात.

१. 'मानवी संप्रेषणाचे भाषा हे सर्वश्रेष्ठ साधन आहे'. या विधानाची चर्चा करा. २०
 किंवा
 मानवी भाषेविषयी असलेल्या सामाजिक समज-गैरसमाजांचे सोदाहरण परामर्श घ्या.
२. प्रमाण भाषा व बोली यांच्या स्वरूप विशेषांची चर्चा करून त्यांच्यातील साम्यभेद स्पष्ट करा. २०
 किंवा
 जागतिकीकरणाने भाषेसमोर उभी केलेली आव्हाने स्पष्ट करून, भाषेची वापरक्षेत्रे कोणती ते सांगा.
३. 'आपला धंदा कोणता व कसा करावा' या लेखातील विचार स्पष्ट करा. २०
 किंवा
 'गुलामगिरी ची प्रस्तावना' या लेखात ज्योतिबा फुले यांनी मांडलेले सामाजिक विचार स्पष्ट करा.
४. 'अस्पृश्योन्नतीचा आर्थिक पाया' या लेखातील डॉ. भीमराव आंबेडकर यांचे विचार स्पष्ट करा. २०
 किंवा
 'भाषाभिवृद्धीचा सामाजिक दृष्टिकोन' कसा असावा, श्री. म. माटे यांनी स्पष्ट केलेली मते साधार स्पष्ट करा. २०
५. टीपा लिहा (प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन)
 गट(अ)
 १. भाषेची सांस्कृतिकता
 २. याकोबसनकृत भाषा कार्याचे नमुनारूप
 ३. सपीर-बेंजामीन वॉर्फ - भाषा सापेक्षतावाद
 ४. पिजिन भाषा व क्रिऑल भाषा
 गट(ब)
 १. 'सामाजिक समता' लेखातील विचार
 २. 'सख्यत्वासाठी' लेखातील स्त्री जाणिव
 ३. मुकुंदराव पाटील यांचे शेतकऱ्यांविषयीचे विचार
 ४. 'विनंतीपत्र' मधील सामाजिक विचार

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.

१. 'कादंबरी' या साहित्यप्रकाराच्या घटकांचा थोडक्यात आढावा घ्या. २०
किंवा
'कृषी संस्कृतीच्या पराभवाचे चित्रण 'गोतावळा' या कादंबरीतून व्यक्त होते,' या विधानाचा परामर्श घ्या.
२. माणसा-माणसातील दुरावलेपणा 'रोबो' कादंबरीतून व्यक्त होते, स्पष्ट करा. २०
किंवा
दिनानाथ मनोहर यांनी 'रोबो' कादंबरीतून कोणते वास्तव प्रगट केले आहे, ते साधार लिहा.
३. 'प्रवासवर्णन' या साहित्य प्रकाराचे वेगळेपण सांगून 'तोकोनोमा' या प्रवासवर्णनाची वैशिष्ट्ये सांगा. २०
किंवा
'किटीओ' आणि 'चंदोत्सव' या लेखांचा आशय तुमच्या शब्दांत मांडा.
४. 'घाट शिळेवरि उभी' या प्रवास वर्णनातून भारतीय संस्कृतीचे दर्शन कसे घडते ते, स्पष्ट करा. २०
किंवा
'काळे शिलारत्न' आणि 'रोजनिशी रत्नागिरीची' या लेखांचा आशय तुमच्या शब्दांत लिहा.
५. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एक टिप सोडवा. २०
गट(अ) १. गोतावळा कादंबरीतील 'नारबा'
किंवा
२. गोतावळा कादंबरीतील भाषा
गट(ब) १. 'रोबो कादंबरीतील 'डिकी'
किंवा
२. 'रोबो' मधील दिब्रुगड येथील निसर्ग वर्णन
गट(क) १. 'तोकोनोमा' मधील जपान स्त्री
किंवा
२. 'आतामी' मधील निसर्गाचे चित्रण
गट(ड) १. 'वेरूळ लेणी' मधील वर्णन
किंवा
२. 'ॐ नमोजी आद्या' लेखाचा आशय

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 (२) अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.
 (३) प्रश्नांसमोरील अंक गुण दर्शवितात.

१. मानवी भाषेच्या विविध व्याख्या सांगून मानवी भाषेची वैशिष्ट्ये सांगा. २०
 किंवा
 रोमान याकोबसन यांनी सांगितलेल्या भाषिक कार्याचे नमुनारूप स्पष्ट करून भाषेच्या कार्याचा आढावा घ्या.
२. 'बोली' आणि 'प्रमाणभाषा' या संकल्पना स्पष्ट करून त्यांच्यातील साम्यभेदांची चर्चा करा. २०
 किंवा
 विज्ञानाची भाषा आणि साहित्याची भाषा या संकल्पना विशद करून त्यांच्यातील साम्यभेदांची साधार चर्चा करा.
३. 'वैचारिक गद्य' म्हणजे काय ते सांगून वैचारिक वाङ्मयाची तत्वे विशद करा. २०
 किंवा
 विनंतीपत्र या लेखातील गोपाळ बाबा वलंगकर यांनी अस्पृश्यासाठी केलेल्या विनंतीचा सविस्तर परामर्श घ्या.
४. 'भाषा भिवृद्धीचा सामाजिक दृष्टिकोन' या लेखातील श्री. म. माटे यांचे भाषाविषयक विचार साधार स्पष्ट करा. २०
 किंवा
 'गुलामगिरीची प्रस्तावना' या लेखातून व्यक्त झालेले महात्मा फुलेंचे विचार सविस्तर विशद करा.
५. प्रत्येक गटातील दोन टिपा सोडवा. २०
- गट (अ) १. मानवाचे भाषेतर संदेशन
 २. स्त्री आणि पुरुषांची भाषा
 ३. पिजिन क्रिऑल
 ४. वर्णनात्मक भाषा विज्ञानाचे स्वरूप
- गट (ब) १. 'मुंबई १९९१' मधील साहित्य विषयक विचार
 २. 'बुवाबाजीचा भस्मासूर' मधील अंधश्रद्धा
 ३. 'सख्यत्वासाठी' मधील स्त्री जाणिव
 ४. 'अस्पृश्योन्नतीचा आर्थिक पाया' मधील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार.

Con. : 395-19.

AS-7987

(३ घंटे)

[कुल अंक : १००

सुचना : (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(२) उत्तरपुस्तिका में प्रश्न/उपप्रश्न संख्या अवश्य लिखिए।

प्र. १. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भसहित व्याख्या कीजिए।

२७

(अ) "क्षमा करे महाराज !

हम केवल घटना हैं।

इतिहास नहीं।

सम्भव है

हमारे कारण ही

अनागत युद्धों की नींव पड़े।"

अथवा

"अपना विवेक सौंप देने के लिए

केवल प्रलोभन हैं।

इसलिए मत प्रश्न करो

ओ मेरे, विवेक!

मुझसे ही नहीं

किसीसे भी मत प्रश्न करो!"

(ब) "सीस मुकुट कटि काँछनी कर मुरली उर माल।

यह बानक मो मन बसौ, सदा बिहारीलाल।"

अथवा

"शिवालय के दरवाजे से दूर

खड़े होकर माँगी मन्नतें

सही दुत्कार बामन की

यह सोचकर

कभी तो खुलेगा दरवाज़ा

अपने लिए भी।"

[TURN OVER

(क) "वह दिन भर
मेहनत करते हैं,
पत्थर लोहे से लड़ते हैं,
लड़ते लड़ते घिस जाते हैं,
घिसते घिसते मिट जाते हैं
तब पाते हैं
अपनी रोटी, अपना चिथड़ा,
अपना दरबा !"

अथवा

"गान हो, लेकिन नहीं तुम गूँजते हो,
रात के काले हृदय में डूबते हो!
नाग हो, लेकिन पिटारी में पड़े हो,
काढ़ कर फन तुम नहीं अरि से लड़े हो ॥"

प्र.२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

30

(त) 'संशय की एक रात' खण्डकाव्य की प्रासंगिकता पर प्रकाश डालिए ।

अथवा

'संशय की एक रात' खण्डकाव्य के आधार पर राम की चरित्रगत विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।

(थ) कवि भूषण ने शिवाजी की वीरता का वर्णन किस प्रकार किया है ?

अथवा

'क्षमा प्रार्थी हों कविगण' कविता में मानवमूल्यों की उपेक्षा पर कवि की चिंता किस प्रकार व्यक्त हुयी है ?

(द) 'जो शिलाएँ तोड़ते हैं' कविता में कवि ने श्रमशक्ति की श्रेष्ठता किस तरह सिद्ध की है ?

अथवा

'पूँजीपति और श्रमजीवी' कविता में दोनों वर्गों का संस्कार और व्यवहार किस तरह व्यक्त हुआ है?

प्र.३. निम्नलिखित में से किसी एक अवतरण की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए।

८

(च) "उस वृद्ध, ठंडी शिला पर
गिद्धवत बैठा हुआ
बहुमत
न्याय है, सत्य है
ऐतिहासिक नियति है
हर व्यक्ति की ।"

- (छ) "दीपक के जलने में आली,
फिर भी है जीवन की लाली,
किन्तु पतंग-भाग्य-लिपि काली, किसका वश चलता है ?"
- (ज) "देखता हूँ मैं : स्वयंवर हो रहा है,
प्रकृति का अनुराग-अंचल हिल रहा है
इस विजन में
दूर व्यापारिक नगर में
प्रेम की प्रिय भूमि उपजाऊ अधिक है।"

प्र.४. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :

१०

- (य) 'संशय की एक रात' खण्डकाव्य में कवि नरेश मेहता ने किन-किन समकालीन समस्याओं को उठाया है ?
- (र) 'हाकी खेलती लड़कियाँ' कविता का केन्द्रिय भाव स्पष्ट कीजिए।
- (ल) 'अभिशाप जग का' कविता में सामाजिक-विषमता रूपी अभिशाप को खण्डित करने का संकल्प किस तरह प्रकट हुआ है ?

प्र.५. निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :

१५

- (प) 'संशय की एक रात' खण्डकाव्य के लक्ष्मण,
अथवा
'संशय की एक रात' खण्डकाव्य के विभीषण ।
- (फ) कबीर द्वारा वर्णित साधु संगति का महत्व,
अथवा
'स्त्रियाँ' कविता में व्यक्त स्त्रियों की पीड़ा ।
- (ब) 'पैत्रिक सम्पत्ति' कविता का कथ्य,
अथवा
'चेतना मेरी जिलाये हैं तुम्हे' कविता में दाम्पत्य प्रेम की महता ।

प्र.६. निम्नलिखित वस्तुनिष्ठ प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

१०

- (१) 'संशय की एक रात' खण्डकाव्य के रचयिता कौन हैं ?
- (२) 'संशय की एक रात' खण्डकाव्य का अंतिम सत्य क्या है ?
- (३) राम की व्यक्तिगत समस्या क्या है ?
- (४) गोपियाँ ज्ञान-योग को क्या कहती हैं ?
- (५) देवताओं ने किसके भाग्य की सराहना की ?
- (६) जीर्ण पत्र क्यों पीले हुए हैं ?
- (७) औरतों की सबसे बड़ी इच्छा क्या है ?
- (८) अन्याय-घर में झूठ की गवाही कौन देता है ?
- (९) मजदूर बच्चे को देखकर दादा क्या सोचते हैं ?
- (१०) छोटे हाथ किसकी तरह तन्मय होकर घर रचते हैं ?

S-Y-B-A

11/12/2019

Hindi - (Paper - III)

Con. : 409-19.

AS-7027

(३ घंटे)

[कुल अंक : १००]

सूचना : (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(२) उत्तरपुस्तिका में प्रश्न / उपप्रश्न संख्या अवश्य लिखिए ।

१. निम्नलिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

२७

(क) 'जिनसे दिल की कोई बात नहीं की जा सके, जिनके साथ दुख-सुख और अकेलापन बाटा ना जा सके, उन्हें सिवा परछाई के और क्या समझा जाए।'

अथवा

'वीरेन किसी लायक हो जाए तो यह बिखरता हुआ कंगाल साम्राज्य बचाया जा सकता है । यह डूबता हुआ जहाज उबारा जा सकता है ।'

(ख) 'घूर-घूर कर क्या देख रहे हैं । आपके घर की औरतें पर आश्रित है । वह कोई भी काम छुपाकर करती हैं । रोटी से लेकर अन्य चीजों तक के लिए आप पर आश्रित है ।'

अथवा

'उसकी जिंदगी के अंधेरे को दूर से आती हुई रोशनी की एक स्पष्ट किरण आलोकित कर रही है ।'

(ग) 'तुम तो यह जानते ही हो कि प्रसिद्ध लेखकों, नेताओं और अभिनेताओं को लोग साधारण आदमियों से कुछ ऊँचा ही समझते हैं फिर यह तो रहमत का दाया हाथ था...'

अथवा

'चौकती क्यों हो जवाहर बाई ! मुसलमान भी इंसान है । उनकी भी बहने होती हैं । सोचो तो बहन, क्या वह मनुष्य नहीं है ?'

२. निम्नलिखित दीर्घोत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३०

(च) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास में महानगरीय सभ्यता और मध्यमवर्गीय जीवन की विसंगतियों का वर्णन किस प्रकार किया है ?

अथवा

'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास के वीरेन के व्यक्तित्व पर प्रकाश डालिए ।

(छ) 'मेघना का निर्णय' कहानी की मेघना के चरित्र पर प्रकाश डालिए ।

अथवा

'तिरिया जनम' कहानी के माध्यम से समाज की किस समस्या का चित्रण किया गया है ?

(ज) 'वापसी' एकांकी में वापसी शीर्षक की सार्थकता सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

'काफी हाऊस में इंतजार' बुद्धिजीवी वर्ग पर सशक्त व्यंग्य है, स्पष्ट कीजिए ।

[TURN OVER]

150

३. निम्नलिखित में से किसी एक की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

- (त) "अगर वह समुद्र में खोया होगा कितनी तकलीफ हुई होगी कितनी अड़चन में जान फस गई होगी।"
- (थ) "और मैं सच कहता हूँ मैंने स्पष्ट लक्ष्य किया था, तटस्थ दर्शक की भाँति तमाशा देखने वाले लोग एकाएक गमगीन हो गए थे। उनकी मुट्टियाँ भिच गई थी तथा चेहरे पर आक्रोश की रेखाएं उभर आई थी।"
- (द) "भला बताओ पचीस रुपये की तस्वीर अगर कोई पच्चीस तक दे तो भी बेची जा सकती है।"

४. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक सामान्य प्रश्न का उत्तर लिखिए :-

- (प) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास के पात्रों की चर्चा कीजिए।
- (फ) 'हरिहर काका' कहानी का कथ्य अपने शब्दों में लिखिए।
- (ब) 'जॉक' एकांकी के बनवारी लाल के चरित्र पर प्रकाश डालिए।

५. निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

- (य) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास के श्यामलाल,
अथवा
'समुद्र में खोया हुआ आदमी' में महानगरीय जीवन की अभिव्यक्ति।
- (र) 'जी का जंजाल' कहानी की मां,
अथवा
'सावित्री दीदी' कहानी की सावित्री।
- (ल) 'जॉक' कहानी के भोलानाथ,
अथवा
'राखी का मूल्य' शीर्षक की सार्थकता।

६. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :-

- (क) वीरेन के मनीआर्डर पिछले कितने महीनों से नहीं आ रहे थे ?
- (ख) सरकारी खत में वीरेन की कौन सी खबर दी गई थी ?
- (ग) श्याम लाल की सारी आशाएं किस पर टिकी हुई थी ?
- (घ) किसने भरोसा दिलवाया की मुआवजा दिलवा कर रहेंगे ?
- (च) मेघना के गांव का नाम क्या था ?
- (छ) सुनैना को आगे क्यों नहीं बढ़ाया गया ?
- (ज) हरिहर काका के पास कितनी जमीन थी ?
- (झ) बनवारी लाल बाजार से क्या खरीद कर लाए ?
- (ट) रानी कर्मावती ने राखी किसके पास भेजी थी ?
- (थ) चूड़ामणि किसकी सोने की घड़ी लेकर भाग जाता है ?

सुचना: (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(२) उत्तर पुस्तिका में प्रश्न/उपप्रश्न संख्या अवश्य लिखिए।

१. निम्नलिखित अवतरणों की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए :

२७

(अ) "महाराज,

युद्ध केवल फेन ही नहीं

निर्णय है

जिससे इतिहास बना करता है।"

अथवा

"इतिहास

व्यक्ति को व्यक्ति नहीं

शस्त्र मानता है

अपने अन्धे उद्देश्य पूर्ति में

उसकी परिभाषा में वह

निर्मिती है

शक्ति नहीं।"

(आ) "मथुरा जावै द्वारिका, भावै जावे जगनाथ।

साधु संगति हरि भगति बिनु, कछू न आवै हाथ ॥"

अथवा

"इतनी प्रार्थनाएँ

कोई देवी-देव नहीं, कोई सूर्य देव नहीं

तुम्हीं से पूरी होंगी सारी इच्छाएँ

यहीं इसी धरती पर मिलते हैं।"

(इ) "दीमक, गोजर, मच्छर माटा -

ऐसे हजार सब सहवासी।

बस यही नहीं, जो भूख मिली

सौगुनी बाप से अधिक मिली ॥"

अथवा

"एक वल्कल

वस्त्र पहने लाज अपनी को गँवाए,

दूसरा बहु वस्त्र पहने छिद्र अपने सौ छिपाए,

मैं इसे विधि का नहीं, अभिशाप जग का जानता हूँ ॥"

2. निम्न लिखित दीर्घोत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

(क) 'संशय की एक रात' खण्डकाव्य के उद्देश्य पर प्रकाश डालिए ।

अथवा

'संशय की एक रात' खण्डकाव्य के आधार पर राम की मनोदशा का वर्णन कीजिए ।

(ख) कवि भूषण द्वारा वर्णित शिवाजी के शौर्य वर्णन पर प्रकाश डालिए ।

अथवा

'दोनों ओर प्रेम पलता है' कविता का भावार्थ स्पष्ट कीजिए ।

(ग) 'जो शिलाएँ तोड़ते हैं' कविता में कवि ने श्रमशक्ति की श्रेष्ठता किस तरह सिद्ध की है ?

अथवा

'चेतना मेरी जिलाये हैं तुम्हें' कविता का सन्देश अपने शब्दों में लिखिए ।

3. निम्न लिखित में से किसी एक अवतरण की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए :

(त) हे रघुकुल तिलक !

हमारा यह सुन्दर दक्षिण प्रदेश

रावण

यह किसी अन्य का

उपनिवेश हो

यह स्वीकार नहीं अब

किसी मूल्य पर ।"

(थ) "पत्रा ही तिथी पाइयै वा घर के चहु पास ।

नित प्रति पून्यौ रहत आनत ओप उजास ॥"

(द) अब युग ने पलटा खाया

उनमें बल लड़ने का आया

वह शोषण से युध्द ठानते

थैलीशाहों को पछाड़ते

माँगों को स्वीकार करते ।"

4. निम्न लिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :

(य) 'संशय की एक रात' खण्डकाव्य वर्तमान समस्याओं का साक्षात्कार कराता है इस कथन पर प्रकाश डालिए।

(र) कवि सुमित्रानन्दन पंत पुराने युग का अंत क्यों चाहते हैं ?

(ल) 'लेखकों से' कविता के माध्यम से कवि ने लेखकों को किस तरह प्रेरित किया है ?

५. टिप्पणियाँ लिखिए :

१५

(प) 'संशय की एक रात' के हनुमान।

अथवा

'संशय की एक रात' में वर्णित परिषद की बैठक।

(फ) सूरदास द्वारा चित्रित बाल-लीला वर्णन।

अथवा

'क्षमाप्रार्थी हो कविगण' कविता का व्यंग्य।

(ब) 'कमकर' कविता का संदेश।

अथवा

'जिन्दगी' कविता में चित्रित देश की कानून-व्यवस्था।

६. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

१०

- (१) 'संशय की एक रात' खण्ड काव्य में कितने सर्ग हैं ?
- (२) राम के अनुसार युद्ध क्या है ?
- (३) रावण की पत्नी का नाम लिखिए।
- (४) कबीर के दो संगी कौन हैं ?
- (५) ब्रज में बड़ा व्यापारी बन कर कौन आया है ?
- (६) जीर्ण पत्र किससे भयभीत है ?
- (७) विश्व कवि का आदर किस तरह करेगा ?
- (८) रीवां के पेड़ किस तरह के हैं ?
- (९) मजदूर बच्चे को देखकर दादा क्या सोचते हैं ?
- (१०) कवि किसे ललकरता है ?

S.V.B.A.

13/12/2019

p3-D-upq-2019-IDOL Second Half 19A-17

Con. 524-19.

Hindi - (Paper - III)

AS-7072

(३ घंटे)

[कुल अंक : १००]

सूचना : (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(२) उत्तरपत्रिका में प्रश्न क्रमांक/ उपप्रश्न क्रमांक संख्या अवश्य लिखिए ।

१. निम्नलिखित अवतरणों की सन्दर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

२७

(क) 'उसे हमेशा अपने बाबूजी की मायूस और बेबसी सताती रहती। वह घर की तरफ देखता तो बरबस मन भर जाता। उसे पता था कि मां और बाबूजी उसे अपना पेट काट-काट कर पढ़ा रहे थे।'

अथवा

'जरा सी आहट होती है तो लगता है वह आ गया। गली में कोई सवारी रूकती है तो लगता है कि वही है दरवाजे तक कोई आता है तो शक होता है कि कहीं वह ही न हो-मेरा मन कहता है-बीरन के बाबू मेरा मन कहता है... वह आएगा।'

(ख) 'तुम बिल्कुल बेवकूफ हो। मैं बार-बार तुमसे कह रहा हूँ कि न तो मेरी पत्नी है और ना बाल बच्चे। हां, मर्द हूँ और इसलिए कभी-कभी किसी औरत के साथ रह लेता हूँ।'

अथवा

'लड़कियों का अधिक पढ़ना-लिखना ठीक नहीं होता, नौकरी तो उन्हें करनी ही नहीं। घर-बार संभालना है। चिट्ठी-पत्री लिखना-बाचना जान गई हो, बस यह काफी है।'

(ग) 'अब नारियों की रक्षा करना सैनिकों का धर्म नहीं रह गया है। सैनिक तो अब नारियों को लांछित करने के लिए रखे गए हैं। मैं यह लांछन बार-बार सहन नहीं करना चाहती, इसीलिए मृत्यु का दंड चाहती हूँ।'

अथवा

'चौकती क्यों हो जवाहर बाई! मुसलमान भी इंसान है। उनकी भी बहने होती हैं। सोचो तो बहन, क्या वह मनुष्य नहीं है?'

[TURN OVER]

155

२. निम्नलिखित दीर्घोत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३०

- (च) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास में मध्यमवर्गीय जीवन की विसंगतियों का वर्णन किस प्रकार किया है ?

अथवा

- (छ) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास के वीरेन के व्यक्तित्व पर प्रकाश डालिए।
(छ) 'बंद रास्तों के बीच' कहानी बनिहारों के जीवन के करुण त्रासदी है-समीक्षा कीजिए।

अथवा

'सावित्री दीदी' कहानी हमारे भारतीय समाज में भारतीय नारियों की करुण गाथा है, स्पष्ट कीजिए ?

- (ज) 'वापसी' एकांकी में बंटवारे के बाद उत्पन्न, हुई स्थिति का यथार्थ चित्रण किस प्रकार किया गया है ?

अथवा

'काफी हाउस में इंतजार' बुद्धिजीवी वर्ग पर सशक्त व्यंग्य है, स्पष्ट कीजिए।

३. निम्नलिखित में से किसी एक की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :-

८

- (त) 'अगर वह समुद्र में खोया होगा कितनी तकलीफ हुई होगी कितनी अड़चन में जान फस गई होगी'
(थ) 'गूंगोपन का शिकार आदमी दो तरह का होता है। एक जन्मजात दूसरा परिस्थिति प्रदान। यह दूसरा गूंगोपन आदमी के लिए ज्यादा भयावह और पीड़ादायक होता है।'
(द) 'भला बताओ पच्चीस रुपये की तस्वीर अगर कोई पच्चीस तक दे तो भी बेची जा सकती है।'

४. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक सामान्य प्रश्न का उत्तर लिखिए :-

१०

- (प) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास के नारी पात्रों की चर्चा कीजिए।
(फ) 'जंगल होते शहर' कहानी की शहरी जीवन की संवेदनशीलता को स्पष्ट कीजिए।
(ब) 'जॉक' एकांकी के बनवारी लाल का चरित्र अंकन कीजिए।

(156)

५. निम्नलिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

१५

(य) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास के श्यामलाल।

अथवा

'समुद्र में खोया हुआ आदमी' का महानगरीय जीवन।

(र) 'जी का जंजाल' कहानी की माँ।

अथवा

'थोड़ी देर बाद' कहानी में हॉटेल संस्कृति।

(ल) 'जोंक' कहानी के भोलानाथ।

अथवा

'राखी का मूल्य' शीर्षक की सार्थकता।

६. निम्नलिखित प्रश्नों के एक एक वाक्य में उत्तर लिखिए :-

१०

- (१) रम्मी का पति कौन है ?
- (२) सरकार बिरेन को क्या घोषित करती हैं ?
- (३) तारा से कौन प्रेम विवाह करता है ?
- (४) कबाड़ी का व्यवसाय किसे करना पड़ा ?
- (५) बाबूजी का आखिरी व्यवसाय क्या था ?
- (६) सड़क के किनारे किसकी मडई थी ?
- (७) सुनैना की शादी कितने में तय हुई ?
- (८) भोलानाथ का पारिवारिक मित्र कौन है ?
- (९) कर्णावती कहां की महारानी है ?
- (१०) दो कलाकार एकांकी के लेखक कौन हैं ?

157

सुचना: (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(२) उत्तर पुस्तिका में प्रश्न/उपप्रश्न संख्या अवश्य लिखिए।

१. निम्न लिखित अवतरणों की सन्दर्भ सहित व्याख्या कीजिए :

२७

(अ) "यहाँ कुछ नहीं समाप्त हुआ,
क्योंकि कभी भी,
कुछ नहीं आरंभ हुआ,
वह तो क्षण था,
गुण था,
जो कि रहेगा भी।"
अथवा

"हाय!
आज तक मैं निमित्त ही रहा,
कुल के विनाश का,
लेकिन,
अब नहीं बनूँगा कारण,
जन के विनाश का।"

(ब) "तुलसी जेहि के पद पंकज ते,
प्रकटी तरिनी जो हरे अघ गाढ़े।
सो प्रभु स्वै सरिता तरिबे कहँ,
माँगत नाव करारे हवै ठाढ़े ॥"

अथवा

"किससे माँग रही है वे औरते,
सोने की थाली में छप्पनों व्यंजन ?
किससे माँग रही है माताएँ,
पढ़े-लिखे बेटे-दामाद ?
किससे, किससे वे माँगते हैं,
जीवन की ज्योति ?"

(क) "अब पेट खलाये फिरता है।
चौड़ा मुहँ बाये फिरता है।
वह क्या जाने आजादी क्या ?
आजाद देश की बातें क्या ?"

अथवा

"जनता रही पुकार
सलामत जाने वाला और हुआ।
सुन ले री सरकार।
कयामत ढाने वाला और हुआ।"

158

2. निम्न लिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

(त) 'संशय की एक रात' का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

'संशय की एक रात' के चौथे सर्ग का सारांश लिखिए ।

(थ) बिहारी के विरह-चित्रण पर प्रकाश डालिए।

अथवा

'पृथ्वी किसलिए घूमती रही' में नारियों की दयनीय स्थिति का कैसा चित्रण हुआ है ।

(द) केदारनाथ अग्रवाल ने सामाजिक विषमता को जग का अभिशाप क्यों माना ?

अथवा

'छोटे हाथ' कविता आम आदमी की सक्रियता और कर्मठता के साथ-साथ सृजनशीलता को व्यक्त करती है, स्पष्ट कीजिए ।

3. निम्न लिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

(प) "सीता माता,

भले ही राम की पत्नी हो,

किसी की वधु,

किसी की दुहिता हो,

पर

हम कोटि कोटि जनों की तो केवल

प्रतीक है।"

(फ) "हिंसा की उत्तेजना,

साँप और बिच्छू को मात कर सकती है हजार बार

बहर हाल जहर धीमा हो या तेज

वह अपना काम जरूर करता है

एक न एक दिन।"

(ब) "ऐ दधीचो ! शक्ति का डंका बजाओ,

शांती का उल्लासमय सूरज उगाओ,

लाल सोने का सवेरा चमचमाओ,

लेखनी के लोक में आलोक लाओ।"

3. निम्न लिखित में से किसी एक प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

(य) 'संशय की एक रात' प्रबंध आज की समस्याओं का साक्षात्कार कराता है। कथन की सार्थकता पर प्रकाश डालिए।

अथवा

(र) 'निशा-निमंत्रण' में कवि ने अपनी पीड़ा किस तरह अभिव्यक्त की है?

अथवा

(ल) 'पैत्रिक संपत्ति' में किसान-जीवन का यर्थाथ चित्रण किस प्रकार किया गया है?

५. निम्न लिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :

(ट) 'संशय की एक रात' के विभिषण।

अथवा

'संशय की एक रात' के हनुमान।

(ठ) कबीर द्वारा वर्णित साधु-संगति का महत्त्व।

अथवा

उर्मिला की विरह व्यथा।

(ड) जिंदगी कविता में देश की कानून व्यवस्था।

अथवा

'मजदूर का जन्म' कविता में व्यक्त आशावादी विचार।

६. निम्नलिखित प्रश्नों के एक वाक्य में उत्तर लिखिए :

- (१) 'संशय की एक रात' किस विधा की रचना है ?
- (२) 'संशय की एक रात' में कितने सर्ग हैं ?
- (३) सूरदासजी ने अपने माथे पर किसका तिलक लगाया ?
- (४) 'संशय की एक रात' काव्य में युद्ध का उत्तर क्या है ?
- (५) कवि के मंदिर और प्रतिमा को किसने खंडित किया ?
- (६) सुराजिये क्या खा रहे थे ?
- (७) हाँकी खेलती हुई लड़कियाँ दौड़ती हुई किससे दूर आ जाती हैं ?
- (८) किसान के बेटे के पास कंचन सुमेरू का प्रतियोगी क्या था ?
- (९) भागीरथ-नीर की निर्भय शिराए कौन मोड़ते हैं ?
- (१०) कवि किससे चोट करने की प्रेरणा देता है ?

सुचना: (१) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(२) उत्तर पुस्तिका में प्रश्न/उपप्रश्न संख्या अवश्य लिखिए।

१. निम्न लिखित अवतरणों की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :

२७

(क) "अब उनके वश में कुछ नहीं रह गया है। न बाहर की दुनिया और न भीतर की। वह कोई फैसला नहीं ले सकते। धीरे धीरे उनके हाथों से फैसला ले सकने की ताकत निकलती गई है और अब वह वापस नहीं लाई जा सकती।"

अथवा

"और तब पता लगा था कि इस महानगर में यह अकेला मसला नहीं था। यह अकेला घर नहीं था जो डूबते हुए जहाज में था। यह अकेला परिवार नहीं था, जिसका कोई समुद्र में खो गया था।"

(ख) "घूर घूर कर क्या देख रहे हैं। आपके घर की औरते पराश्रित है। वे कोई भी काम छिपाकर करती हैं। रोटी से लेकर अन्य चीजों तक के लिए आप पर आश्रित हैं। लेकिन ये औरते पूरी आजाद हैं। खुद कमाती हैं और मजे से खाती हैं।"

अथवा

"मैं घोर आस्तिक हूँ। ईश्वर की सत्ता में मेरा पक्का विश्वास है। लेकिन ईश्वर के नाम पर अपना पेट पोसने वाले ऐसे ढोंगी पाखंडी साधु कभी मेरे विश्वास पात्र नहीं बन सकते।"

(ग) "मरता क्या न करता। मुझे तो जल्दी थी, हार कर चला गया। वापस आया तो ये मजे से बिस्तर बिछवा कर सो रहे थे और पत्नी बेचारी अन्दर गर्मी में तप रही थी।"

अथवा

"तुम भूलते हो। तुम एक ही परवरदिगार की औलाद हो। हिन्दुओं के अवतारों ने और तुम्हारे पैगम्बर ने एक ही रास्ता दिखाया है। कुरान में साफ लिखा है - हमने हर गिराह के लिए इबादत का एक खास रास्ता मुकर्रर कर दिया है, जिस पर वह अमल करता है, इसलिए उस पर झगड़ा मत करो।"

२. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

३०

(च) उपन्यास के तत्त्वों के आधार पर 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास का विस्तृत उल्लेख कीजिए।

अथवा

'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास में महानगरीय सभ्यता का वर्णन हुआ है, स्पष्ट कीजिए।

(छ) 'तिरिया जनम' कहानी का शीर्षक स्पष्ट कीजिए।

अथवा

'जंगल होते शहर' कहानी में किस समस्या को प्रस्तुत किया गया है ?

(ज) 'दो कलाकार' एकांकी का व्यंग्य सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

अथवा

'काफी हाउस में इंतजार' एकांकी के कथ्य पर प्रकाश डालिए।

[TURN OVER

3. निम्न लिखित में से किसी एक अवतरण की संदर्भ सहित व्याख्या कीजिए :

(त) "वीरन किसी लायक हो जाए तो यह बिखरता हुआ कंगाल साम्राज्य बचाया जा सकता है। यह डूबता जहाज उबारा जा सकता है।"

अथवा

(थ) "वह आपको कभी नहीं दे सकता। लेकिन अब देखिए उस फण्ड से मैं आपको कैसे नियमित दिलवाता हूँ। सीधे अँगुली घी नहीं निकलता।"

(द) "तुम तो यह जानते ही हो कि प्रसिद्ध लेखकों, नेताओं और अभिनेताओं को लोग साधारण आदमियों से कुछ उँचा ही समझते हैं, और उनसे तो दूर रहा, उनके साथ रहने वालों तक से बात करके फूले नहीं समाते।"

4. निम्न लिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए :

90

(प) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास के नारी पात्र की चर्चा कीजिए।

(फ) 'मेघना का निर्णय' कहानी का शीर्षक आपको कहाँ तक सार्थक लगता है।

(ब) 'राखी का महत्त्व' एकांकी का ऐतिहासिक महत्त्व स्पष्ट कीजिए।

5. निम्न लिखित विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए :

94

(य) महानगर में टूटते परिवार।

अथवा

रम्मी सहृदय माता।

(र) सँझले भैया का चरित्र चित्रण

अथवा

सिन्हा बाबू का चरित्र चित्रण

(ल) वापसी एकांकी शीर्षक की सार्थकता।

अथवा

चित्रकार मार्तंड।

6. निम्नलिखित सभी प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए :

90

(१) सिन्धी ट्रांसपोर्ट कम्पनी की ब्रांच किस शहर में खुलती है ?

(२) सरकारी खत में वीरन की कौनसी खबर दी गई ?

(३) समीरा इस घर में आते ही अपने लिए क्या चुन लेती है ?

(४) बटेसर क्या काम करता था ?

(५) मामाजी ने पत्र के माध्यम से सुनयना को क्या सलाह दी ?

(६) लेखक सावित्री दीदी से कितने साल छोटे थे ?

(७) लड़का नगरपालिका के चेयरमैन से क्या रिश्ता बताता है ?

(८) असगर बचपन में तारु कहकर किसे बुलाता था ?

(९) सुराजी गुरु ने तेरह दिन का कौनसा उपवास किया ?

(१०) बनवारी लाल किसके यहाँ मेहमान बनकर आता है ?

S.Y.B.A

10/12/2019

Urdu - (P-II)

Con. : 394-19.

AS-7313

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

سوال نمبر ۱۔ غزل کی تعریف کرتے ہوئے اس کے فنی محاسن بیان کیجیے۔ 20

یا

اردو غزل کے آغاز و ارتقا پر ایک مفصل مضمون لکھیے۔

سوال نمبر ۲۔ اردو نظم کی تعریف اور اس کی روایت قلم بند کیجیے۔ 20

یا

اردو نظم نگاری کے فن پر اپنی معلومات کا جائزہ لیجیے۔

سوال نمبر ۳۔ (الف) اصغر گوٹڈوی کی غزل گوئی کا جائزہ لیجیے۔ 10

یا

اصغر گوٹڈوی کی سوانح پر روشنی ڈالیے۔

سوال نمبر ۳۔ (ب) فانی بدایونی کی شاعری کے موضوعات بیان کیجیے۔ 10

یا

فانی بدایونی کی حیات اور شخصیت پر ایک مضمون قلم بند کیجیے۔

TURN OVER

10 سوال نمبر ۴۔ (الف) اختر الایمان کی نظم نگاری کا جائزہ لیجیے۔

یا
اختر الایمان کی حالات زندگی بیان کیجیے۔

10 سوال نمبر ۴۔ (ب) خلیل الرحمن اعظمی کی نظموں کی خوبیاں بیان کیجیے۔

10 سوال نمبر ۵۔ (الف) درج ذیل سے کسی ایک نظم کا تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ لمحے کی موت ۲۔ ایک لڑکا ۳۔ دعا

10 سوال نمبر ۵۔ (ب) درج ذیل سے صرف پانچ اشعار کی تشریح کیجیے۔

- ۱۔ اک معرہ ہے سمجھنے کا نہ سمجھانے کا
- زندگی کا ہے کو ہے ، خواب ہے دیوانے کا
- ۲۔ وعدے کے یہ تیر ہیں کہہ دوں کہ یقین آیا
- اب ان سے کوئی کیوں کر کہہ دے کہ نہیں آیا
- ۳۔ پاس ادب میں جوش تمنا لیے ہوئے
- میں بھی ہوں اک حباب میں دریا لیے ہوئے
- ۴۔ آنکھوں میں تیری بزم تماشا لیے ہوئے
- جنت میں بھی ہوں جنت دنیا لیے ہوئے
- ۵۔ اے پردہ نشیں ضد ہے کیا چشم تمنا کو
- ٹو دنتر گل میں بھی رسوا نظر آتا ہے
- ۶۔ حسن ہے ذات مری ، عشق صفت ہے تیری
- ہوں تو میں شمع مگر بھیس ہے پروانے کا
- ۷۔ سینے میں درد محبت راز بن کر رہ گیا
- اب وہ حالت ہے کہ کر سکتے نہیں فریاد بھی
- ۸۔ دیکھا نہ گیا اس سے تڑپتے ہوئے دل کو
- ظالم سے جفا کار ہوا بھی نہیں جاتا

Con. : 408-19.

AS-7225

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20

سوال نمبر ۱۔ خط کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کے فن پر روشنی ڈالے۔

یا
اردو میں خطوط نگاری کی تاریخ پر تفصیلی گفتگو کیجیے۔

20

سوال نمبر ۲۔ سفر نامہ کے کہتے ہیں؟ اس کی اقسام کا جائزہ لیجیے۔

یا
اردو میں سفر نامے کی روایت بیان کیجیے۔

20

سوال نمبر ۳۔ مرزا غالب کی خطوط نگاری کی خصوصیات بیان کیجیے۔

یا
سر سید احمد خان کی شخصیت کے نمایاں پہلوؤں کو اجاگر کیجیے۔

20

سوال نمبر ۴۔ مجتبیٰ حسین کے سفر ناموں کا جائزہ لیجیے۔

یا
صنعتی مہدی کی شخصیت کا جائزہ لیجیے۔

TURN OVER

10

سوال نمبر ۵۔ (الف) مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”کیوں صاحب، اس کا کیا سبب ہے کہ بہت دن سے ہماری آپ کی ملاقات نہیں ہوئی، نہ مرزا صاحب ہی آئے نہ منشی صاحب ہی تشریف لائے۔ ہاں ایک بار منشی شیونرائن صاحب نے کرم کیا تھا اور خط میں رقم کیا تھا کہ اب ایک فرمہ باقی رہا ہے۔“

۲۔ ”کس حال میں ہو؟ کس خیال میں ہو؟ کل شام کو میرن صاحب روانہ ہوئے یہاں ان کی سرال میں قصبے کیا نہ ہوئے۔ ساس اور سالیوں نے اور بی بی نے آنسوؤں کے دریا بہا دیے۔ خوشدامن صاحبہ بلائیں لیتی تھیں۔ سالیوں کھڑی ہوئی دعائیں دیتی تھیں۔“

۳۔ پنجاب کے بعض دوستوں نے مجھ سے بہت اصرار کیا ہے کہ اگر تم اپنی ذات کے لیے انتقام لینا نہیں چاہتے تو مدرسۃ العلوم کی نسبت جو مخالفین اتہام لگاتے ہیں، ان کا انتقام ضرور لو۔ میں بھی کچھ سمجھتا ہوں اور کسی قدر قانون سے بھی واقف ہوں میں خوب جانتا ہوں کہ میں انتقام لے سکتا ہوں اور قانونی سزا دلا سکتا ہوں۔“

10

سوال نمبر ۵۔ (ب) مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”جولائی ۱۹۸۰ کے مہینہ کی بات ہے۔ ایک دن ہم حسب معمول دیر سے دفتر پہنچے تو پتہ چلا کہ خلاف معمول ہمارے سارے افسر بالانے ہمیں یاد کیا ہے۔ ہم ہانپتے کانپتے ان کی خدمت میں پہنچے تو فرمایا ہم تمہیں جاپان بھیجنا چاہتے ہیں کیا تم جانے کے لیے تیار ہو؟“

۲۔ ”یہ جان کر بڑی خوشی ہوئی کہ آپ پاکستان آئی ہوئی ہیں۔ اس کے ساتھ یہ جان کر افسوس ہوا کہ کراچی نہیں آرہی ہیں، ہم سوچ رہے تھے کہ آپ کراچی آئیں گی تو آپ کا شاندار استقبال کریں گے، ادیبوں سے آپ کو ملائیں گے۔ اخبارات میں انٹرویو شائع ہوں گے۔ آپ کے اعزاز میں نشستیں ہوں گی۔“

۳۔ جب ہمیں احساس ہو گیا کہ ہم جاپان کے بازاروں سے کچھ نہیں خرید سکتے تو ہم ان بازاروں میں بے دھڑک گھومنے لگے۔ اسی لیے ہم جاپان کے بازاروں کے بارے میں اور لوگوں کے مقابلے میں زیادہ جانتے ہیں۔ ہم ہر شام جاپان کے بازاروں میں کھوجتے تھے۔“

☆☆☆

166

S.Y.B.A

12/10/2019

Urdu - CLAREO - II
(3 Hours)

Con. 542-19.

AS-7085

[Total Marks: 100

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20 سوال نمبر ۱۔ اردو غزل سے متعلق اپنی معلومات قلمبند کیجیے۔

یا
اردو غزل کے ارتقا پر روشنی ڈالیے۔

20 سوال نمبر ۲۔ اردو نظم کی روایت بیان کیجیے۔

یا
اردو نظم نگاری کے فن کا مفصل جائزہ لیجیے۔

10 سوال نمبر ۳۔ (الف) اصغر گوٹڈوی کی غزل گوئی کی خصوصیات بیان کیجیے۔

یا
اصغر گوٹڈوی کے سوانحی کوائف تحریر کیجیے۔

10 سوال نمبر ۳۔ (ب) فانی بدایونی کی شاعری کی خصوصیات پر روشنی ڈالیے۔

یا
فانی بدایونی کے سوانحی حالات قلمبند کیجیے۔

TURN OVER

167

- 10 سوال نمبر ۴۔ (الف) جدید نظم میں اختر الایمان کی اہمیت واضح کیجیے۔
یا
اختر الایمان کی حالات زندگی پر روشنی ڈالیے۔
- 10 سوال نمبر ۴۔ (ب) خلیل الرحمن اعظمی کی نظموں کی خصوصیات بیان کیجیے۔
- 10 سوال نمبر ۵۔ (الف) درج ذیل سے کسی ایک نظم کا تجزیہ پیش کیجیے۔
۱۔ بن باس ۲۔ نمبر ۳۔ دعا
- 10 سوال نمبر ۵۔ (ب) درج ذیل سے صرف پانچ اشعار کی تشریح کیجیے۔
- ۱۔ خلق کہتی ہے جسے دل ترے دیوانے کا
 - ایک گوشہ ہے یہ دنیا اسی ویرانے کا
 - ۲۔ وعدے کے یہ تیور ہیں کہہ دوں کہ یقین آیا
 - اب ان سے کوئی کیوں کر کہہ دے کہ نہیں آیا
 - ۳۔ پاس ادب میں جوشِ تمنا لیے ہوئے
 - میں بھی ہوں اک حباب میں دریا لیے ہوئے
 - ۴۔ جوشِ جنوں میں چھوٹ گیا آستانِ یار
 - روتے ہیں منہ پہ دامنِ صحرا لیے ہوئے
 - ۵۔ جو نقش ہے ہستی کا دھوکا نظر آتا ہے
 - پردے پہ مصور ہی تنہا نظر آتا ہے
 - ۶۔ کو شمعِ حقیقت کی اپنی ہی جگہ پر ہے
 - فانوس کی گردش سے کیا کیا نظر آتا ہے
 - ۷۔ ہے دلِ ناکام عشق میں تمھاری یاد بھی
 - یہ بھی کیا گھر ہے کہ ہے برباد بھی آباد بھی
 - ۸۔ دل کے مٹنے کا مجھے کچھ اور ایسا غم نہیں
 - ہاں مگر اتنا کہ ہے اس میں تمھاری یاد بھی

☆☆☆

168

S.Y.B.A.
Uode - (PAPER - III)
(3 Hours)

13/12/2019

Con. 548-19.

AS-7076

[Total marks : 100

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

20

سوال نمبر ۱۔ مکتوب کے کہتے ہیں اور اس کی فنی لوازمات بیان کیجیے۔

یا

اردو میں مکتوب نگاری کے آغاز و ارتقا کا جائزہ لیجیے۔

20

سوال نمبر ۲۔ سفر نامہ تعریف کیجیے اور اس کے مختلف اقسام کی نشاندہی کیجیے۔

یا

اردو میں سفر نامے کی تاریخ بیان کیجیے۔

20

سوال نمبر ۳۔ سرسید کی مکتوب نگاری کا جائزہ لیجیے۔

یا

مرزا غالب کے سوانحی حالات بیان کیجیے۔

20

سوال نمبر ۴۔ مجتبیٰ حسین کے حالات زندگی پر روشنی ڈالیے۔

یا

صغریٰ مہدی کے سفر ناموں کا فنی جائزہ لیجیے۔

TURN OVER

169

10

سوال نمبر ۵۔ (الف) مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”کیوں صاحب! کیا یہ آئین جاری ہوا ہے کی سکندر آباد کے رہنے والے دلی کے خان نشینوں کو خط نہ لکھیں؟ اگر یہ حکم ہوا ہوتا تو یہاں بھی یہ اشتہار ہو جاتا کہ زہار کوئی خط سکندر آباد کو یہاں کی ڈاک میں نہ جائے۔“

۲۔ ”خدا تم کو ایک سو بیس برس کی عمر دے۔ بوڑھا ہونے کو آیا۔ داڑھی میں بال سفید آگئے مگر بات سمجھتی نہ آئی، پنشن کے باب میں الجھے ہو اور کیا بے جا لگھے ہو۔ یہ تو جانتے ہو کہ دلی کی سب پنشن داروں کو مئی ۱۸۵۷ء سے پنشن نہیں ملا؟“

۳۔ ”کس حال میں ہو؟ کس خیال میں ہو؟ کل شام کو میرن صاحب روانہ ہوئے یہاں ان کی سسرال میں قہے کیا نہ ہوئے۔ ساس اور سالیوں نے اور بی بی نے آنسوؤں کے دریا بہا دیے۔ خوشدامن صاحبہ بلائیں لیتی تھیں۔ سالیوں کھڑی ہوئی دعائیں دیتی تھیں۔“

10

سوال نمبر ۵۔ (ب) مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”ہم نے جھوٹ موٹ کہا۔“ آپ اطمینان رکھیں۔ ہندوستان جانے کے بعد ہم عصمت چغتائی کو اس سلسلہ میں بتائیں گے اور آپ کو یہ کتاب مل جائے گی۔“ مسز شاورے نے پوچھا ”آپ ہندوستان کے کس علاقے سے تعلق رکھتے ہیں۔“ ہم نے ”کہا بی بی! ویسے تو ہم ان دنوں دہلی میں رہتے ہیں لیکن اصل میں ہمارا تعلق حیدرآباد سے ہے۔ کبھی آپ نے نام سنا ہے؟۔“

۲۔ ”یہ جان کر بڑی خوشی ہوئی کہ آپ پاکستان آئی ہوئی ہیں۔ اس کے ساتھ یہ جان کر افسوس ہوا کہ کراچی نہیں آرہی ہیں، ہم سوچ رہے تھے کہ آپ کراچی آئیں گی تو آپ کا شاندار استقبال کریں گے، ادیبوں سے آپ کو ملائیں گے۔ اخبارات میں انٹرویو شائع ہوں گے۔ آپ کے اعزاز میں نشستیں ہوں گی۔“

۳۔ صاحبو ہے یوں کہ خاکسار کو دوران سفر مقامات اور مناظر سے کہیں زیادہ انسانوں اور ان کے رویوں سے ہے۔ دنیا اب سٹ کر اتنی چھوٹی ہو گئی ہے کہ ملکوں کے عام حالات اور کوائف تو ایک جگہ بیٹھ کر معلوم ہو سکتے ہیں۔ حشر افیائی اور تاریخی معلومات بھی فراہم ہونا مشکل نہیں ہے۔“

☆☆☆

(۱۶۵)

S.Y.B.A.

Udu - (PART-II)

16/12/2019

Con. 541-19.

AS-7082

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے نئے صفحے سے شروع کریں۔

20 سوال نمبر ۱۔ غزل کے معنی و مفہوم بتاتے ہوئے اس کے موضوعات پر روشنی ڈالیے۔

یا

اردو غزل کے تدریجی ارتقا کا جائزہ لیجیے۔

20 سوال نمبر ۲۔ اردو نظم نگاری کے آغاز و ارتقا پر سیر حاصل گفتگو کیجیے۔

یا

اردو نظم کے موضوعات پر ایک مضمون لکھیے۔

10 سوال نمبر ۳۔ (الف) اصغر گوٹروی کی شاعری کا جائزہ لیجیے۔

یا

اصغر گوٹروی کی شخصیت کے اہم پہلوؤں پر روشنی ڈالیے۔

10 سوال نمبر ۳۔ (ب) فانی بدایونی کی حیات اور شخصیت پر اپنی معلومات قلم بند کیجیے۔

یا

اردو غزل گوئی میں فانی بدایونی کے مقام کا تعین کیجیے۔

TURN OVER

171

10 سوال نمبر ۴۔ (الف) خلیل الرحمن اعظمی کی سوانح قلم بند کیجیے۔

یا
خلیل الرحمن اعظمی کی نظم نگاری کا جائزہ لیجیے۔

10 سوال نمبر ۴۔ (ب) اردو نظم نگاری میں اختر الایمان کی انفرادیت واضح کیجیے۔

10 سوال نمبر ۵۔ (الف) درج ذیل سے کسی ایک نظم کا تجزیہ پیش کیجیے۔

۱۔ عمر گریزاں کے نام ۲۔ سوداگر ۳۔ ایک لڑکا

10 سوال نمبر ۵۔ (ب) درج ذیل سے صرف پانچ اشعار کی تشریح کیجیے۔

- ۱۔ پھر میں نظر آیا نہ تماشا نظر آیا
- جب تو نظر آیا مجھے تنہا نظر آیا
- ۲۔ آنکھوں میں تیری بزم تماشا لیے ہوئے
- جنت میں بھی ہوں جنت دنیا لیے ہوئے
- ۳۔ مستی میں فروغ رخ جاناں نہیں دیکھا
- رخ پر تری زلفوں کو پریشاں نہیں دیکھا
- ۴۔ میں نے فانی ڈوبتے دیکھنی نبض کائنات
- جب مزاج دوست کچھ برہم نظر آیا مجھے
- ۵۔ آشفقت خاطر مری مٹی میں ملی ہے
- تم یونہی مجھ کو دیکھ کے آزرده ہو گئے
- ۶۔ اے پردہ نشیں ضد ہے کیا چشم تمنا کو
- تو دفتر گل میں بھی رسوا نظر آتا ہے
- ۷۔ اصغر مجھے جنوں نہیں لیکن یہ حال ہے
- گھبرا رہا ہوں دیکھ کے دیوار و در کو میں
- ۸۔ سینے میں درد محبت راز بن کر رہ گیا
- اب وہ حالت ہے کہ کر سکتے نہیں فریاد بھی

☆☆☆

S.T.B.A.

Urdu - (Paper III) [17/12/2019]

(3 Hours)

Con. 549-19.

AS-7079

[Total marks: 100

ہدایت:

(i) ہر جواب سے پہلے متعلقہ سوال ضرور لکھیں۔

(ii) ہر جواب نئے صفحے سے شروع کریں۔

سوال نمبر ۱۔ خط کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کی فنی خصوصیات بیان کیجیے۔ 20

یا

اردو میں مکتوب نگاری کے تدریجی ارتقا کا جائزہ لیجیے۔

سوال نمبر ۲۔ سفر نامہ کسے کہتے ہیں؟ اس کی اقسام کا جائزہ لیجیے۔ 20

یا

سفر نامہ نگاری کے فن پر روشنی ڈالیے۔

سوال نمبر ۳۔ اردو مکتوب نگاری میں غالب کی انفرادیت بیان کیجیے۔ 20

یا

سر سید احمد خان کے سوانحی حالات قلم بند کیجیے۔

سوال نمبر ۴۔ صفحہ مہدی کے سفر ناموں کا جائزہ لیجیے۔ 20

یا

مجتبیٰ حسین کی شخصیت کا جائزہ لیجیے۔

TURN OVER

۱۴۳

10

سوال نمبر ۵۔ (الف) مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”ہندوستان روانہ ہونے سے ایک دن پہلے ہم اپنے گھر میں فرمائشوں کی فہرست مرتب کر رہے تھے تو ہماری اہلیہ محترمہ نے اس فہرست کو دیکھ کر سوچا کہ لگے ہاتھ فرمائشوں کی اپنی فہرست ہمیں تمہا دیں۔ ہم نے اس فہرست کا ہوائی جہاز میں بغور مطالعہ کیا۔ خاصی دلچسپ فہرست ہے اور اس کے مطالعے سے ہمارا سفر خاصا آرام سے نکلا۔“

۲۔ ”شام کو جو ہم وقت مقررہ پر اس پتے پر پہنچے تو ان حضرت کے گھر کی خواتین کو ہم پر نہ جانے کیا گمان گزرا، نہ انھوں نے ہماری کچھ سنی نہ اپنی ہمیں سننے دی۔ دروازے پر اس طرح آت کھڑی ہو گئیں کہ ہم زبردستی ان کے گھر میں داخل ہونے کی کوشش نہ کریں۔ ہم نہایت بد مزہ ہوئے اور وہ خوشگوار احساس جو ٹیلی فون سن کر ہوا تھا اور یہ خیال کہ برصغیر میں اس طرح بھی کام ہو سکتے ہیں سخت کوفت میں تبدیل ہو گیا۔“

۳۔ پنجاب کے بعض دوستوں نے مجھ سے بہت اصرار کیا ہے کہ اگر تم اپنی ذات کے لیے انتقام لینا نہیں چاہتے تو مدرسۃ العلوم کی نسبت جو مخالفین اتہام لگاتے ہیں، ان کا انتقام ضرور لو۔ میں بھی کچھ سمجھتا ہوں اور کسی قدر قانون سے بھی واقف ہوں میں خوب جانتا ہوں کہ میں انتقام لے سکتا ہوں اور قانونی سزا دلا سکتا ہوں۔“

10

سوال نمبر ۵۔ (ب) مندرجہ ذیل سے صرف دو اقتباسات کی وضاحت کیجیے۔

۱۔ ”مدرسۃ العلوم کوئی میرا ذاتی کام نہیں ہے۔ جہاں تک میری سمجھ ہے، میں اس کو اپنی قوم کے لیے فائدے مند سمجھتا ہوں اور جو کچھ اس میں کوشش کی جاتی ہے وہ قومی کام ہے۔ پس مدرسۃ العلوم سے مخالفت کرنا البتہ مجھے تعجب میں ڈالتا ہے اور قومی ادبا پر افسوس ہوتا ہے۔“

۲۔ ”ہاں صاحب، تم نے کبھی کچھ حال قمر الدین خان صاحب کا ذکر نہ لکھا۔ آگے اس سے تم نے اگست، ستمبر میں ان کا آگرے کا آنا لکھا۔ پھر وہ اکتوبر تک کیوں نہ آئے؟ وہاں تو منشی غلام غوث صاحب اپنا کام بدستور کرتے ہیں، پھر یہ اس دفتر میں کیا کر رہے ہیں؟“

۳۔ جب ہمیں احساس ہو گیا کہ ہم جاپان کے بازاروں سے کچھ نہیں خرید سکتے تو ہم ان بازاروں میں بے دھڑک گھومنے لگے۔ اسی لیے ہم جاپان کے بازاروں کے بارے میں اور لوگوں کے مقابلے میں زیادہ جانتے ہیں۔ ہم ہر شام جاپان کے بازاروں میں کھوجتے تھے۔“

☆☆☆

(Dec-19)

S. B. A

Page 174

(174)